

Διπλωματική Εργασία : Αξιολόγηση Εκθέσεων.

**Μελέτη Περίπτωσης : Η Έκθεση “Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της
Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία”,
Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης**

**ΑΝΘΡΩΠΟΙ
&
ΕΡΓΑΛΕΙΑ**

ΕΚΘΕΣΗ
ΑΝΘΡΩΠΟΙ
&
ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Λαμπρή - Ισμήνη Γάτου

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια : Ανδρομάχη Γκαζή

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Πολιτιστικής Διαχείρισης»
του Τμήματος Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού,
του Παντείου Πανεπιστημίου.

Ακαδημαϊκό έτος 2006 – 2007
Παράδοση : Ιανουάριος 2009

Τριμελής Επιτροπή Καθηγητών:

Ανδρομάχη Γκαζή
Κωστής Δάλλας
Έφη Φουντουλάκη

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Ανδρομάχη Γκαζή

Εικόνα Εξωφύλλου : Λεπτομέρεια από έκθεμα στην ενότητα του κυρίως θέματος της έκθεσης «Άνθρωποι και Εργαλεία».

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η παρούσα εργασία δε θα μπορούσε να είχε πραγματοποιηθεί χωρίς την ουσιαστική συμβολή συγκεκριμένων ανθρώπων, τους οποίους και νιώθω την ανάγκη να αναφέρω εδώ ξεχωριστά.

Κατ' αρχάς, οφείλω θερμές ευχαριστίες στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κα. Ανδρομάχη Γκαζή, για την υποστήριξη, την εμπιστοσύνη και την πολύτιμη καθοδήγησή της, καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης αυτής της εργασίας.

Ευχαριστώ, επίσης, την καθηγήτρια κα. Μάρθα Μιχαηλίδου για τις ουσιώδεις συμβουλές της σε θέματα μεθοδολογίας της έρευνας.

Φυσικά να εκφράσω τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου για :

Την κα. Γιαννούλα Καπλάνη, διευθύντρια του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, για την παραχώρηση της άδειας διεξαγωγής της έρευνας στον εκθεσιακό χώρο του Μουσείου.

Τις κυρίες Ελένη Καρασταμάτη, Αλεξάνδρα Νικηφορίδου και Βάσω Πολυζώη, για τις συνεντεύξεις που μου παραχώρησαν, συνεισφέροντας ουσιαστικά σε αυτή μου την προσπάθειά μου.

Το προσωπικό του μουσείου που για τρεις εβδομάδες με «φιλοξένησε» με τον καλύτερο τρόπο. Όλους τους επισκέπτες της έκθεσης, που δέχτηκαν, με μεγάλη προθυμία, να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο της έρευνας. Χωρίς τη δική τους συμμετοχή η διεξαγωγή της θα ήταν αδύνατη.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένειά μου για την υποστήριξη της όλο αυτό το διάστημα και τις φίλες μου Χριστίνα Κοσμόγλου, Αθηνά Γκούζια και Λυδία Ζαραβέλη, για τη βοήθεια που μου προσέφεραν με το δικό τους ξεχωριστό τρόπο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.....	3
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	4
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΟΡΟΛΟΓΙΑ – ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	10
1. ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ.....	12
1.1 ΤΙ ΕΝΝΟΟΥΜΕ ΜΕ ΤΟΝ ΟΡΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ.....	12
1.2 ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ.....	14
1.2.1 Εκθέσεις και Επικοινωνία.....	14
1.2.2 Εκθέσεις και Μάθηση.....	15
1.2.3 Επιμέρους Στοιχεία Εκθέσεων.....	17
1.3 ΈΡΕΥΝΑ ΚΟΙΝΟΥ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ.....	18
1.4 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ ΣΥΝΑΝΤΑΜΕ ΣΕ ΜΙΑ «ΚΑΛΗ» ΕΚΘΕΣΗ.....	20
2. Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΩΣ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ» ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ.....	25
2.1 Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ.....	25
2.1.1 Προκαταρκτική Αξιολόγηση.....	25
2.1.2 Διαμορφωτική Αξιολόγηση.....	27
2.1.3 Συνολική Αξιολόγηση.....	30
2.1.4 Διορθωτική Αξιολόγηση.....	31
2.2 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ.....	33
3. Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΩΣ «ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ» ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ.....	36
3.1 ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ – ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΤΗΣ B.SERRELL.....	36
3.2 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΒΡΑΒΕΙΩΝ.....	41
3.2.1 Η Αμερικανική Ένωση Μουσείων και ο Ετήσιος Διαγωνισμός Εκθέσεων.....	41
3.3.2 Το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Μουσείων και το Βραβείο του Μουσείου της Χρονιάς.....	45
3.3 ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΑΠΟ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥΣ ΜΕΛΕΤΗΤΕΣ.....	48
3.3.1 Κριτικές Εκθέσεων.....	48
3.3.2 Αποτιμήσεις Εκθέσεων.....	49
4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ: ΑΠΟ ΜΙΑ ΟΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΣΥΝΔΥΑΣΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ.....	52
4.1 ΣΥΝΔΥΑΣΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ.....	52
4.2 ΈΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΣΥΝΔΥΑΣΤΙΚΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ.....	53
4.3 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	55
4.4 ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ.....	57
5. ΤΟ ΜΕΛΤ ΚΑΙ Η ΕΚΘΕΣΗ «ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑΛΕΙΑ».....	59
5.1 ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ: ΕΡΓΟ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ.....	59

5.2 Η ΣΥΛΛΟΓΗ.....	61
5.3 Η ΕΚΘΕΣΗ.....	61
5.3.1 Ταυτότητα Έκθεσης.....	61
5.3.2 Δομή Έκθεσης.....	63
6. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	65
6.1 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΣΤΑΔΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ.....	65
6.2 ΕΠΙΛΟΓΗ ΜΕΘΟΔΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	65
6.3 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ.....	66
6.4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ.....	67
6.5 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΚΘΕΣΗΣ.....	68
7. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ.....	69
7.1 ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ.....	69
7.2 ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ.....	70
7.2.1 Αρχικές Προθέσεις - Στόχοι.....	70
7.2.2 Συνεργασία.....	71
7.2.3 Κοινό και Επικοινωνία.....	71
7.2.4 Ερμηνευτική Προσέγγιση και Εκθεσιακή Πρακτική.....	73
7.2.5 Ζητήματα Κόστους και Κτιριακής Υποδομής.....	77
7.2.6 Ανταπόκριση του Κοινού – Αλληλεπίδραση με την Έκθεση.....	78
7.2.7 Προτάσεις – Μελλοντικά Σχέδια.....	81
8. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ.....	83
8.1 ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΟΙΝΟΥ.....	83
8.2 ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΟΙΝΟΥ.....	84
8.2.1 Η Ταυτότητα των Επισκεπτών/ -τριών. Δημογραφικά και Κοινωνικά Χαρακτηριστικά.....	84
8.2.2 Η Αξιολόγηση της Έκθεσης από το Κοινό.....	86
8.3 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΜΕ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΟΙΝΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΤ.....	91
9. ΤΕΛΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΈΚΘΕΣΗΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	94
9.1 ΣΥΜΠΤΩΣΗ ΠΡΟΘΕΣΕΩΝ ΟΜΑΔΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟ ΈΚΘΕΣΗΣ ΣΤΟ ΚΟΙΝΟ.....	94
9.2 ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΥ ΈΚΘΕΣΗΣ.....	97
9.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ.....	98
9.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΞΕΛΙΞΗ ΈΚΘΕΣΗΣ.....	99
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	101
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ.....	103

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ¹

Εικ. Εξωφύλλου : Από έκθεμα στην ενότητα του κυρίως θέματος της έκθεσης

Εικ. 1 : Η διαδικασία της διαμορφωτικής αξιολόγησης².....29

Εικ. 2 : Στιγμιότυπο από την ενότητα του κυρίως θέματος της έκθεσης.....58

Εικ. 3 : Φωτογραφία από την είσοδο της έκθεσης στην οδό Πανός 22, Πλάκα.....60

Εικ. 4 : Από την ενότητα του κυρίως θέματος, στον όροφο του κτιρίου.....62

Εικ. 5 : Η εισαγωγική ενότητα της έκθεσης όπου προβάλλεται το βίντεο «Ιχνη».....63

Εικ. 6 : Το έκθεμα «*Τι δεν Φαίνεται;*» από την ενότητα του κυρίως θέματος.....64

Εικ. 7 : Από την ενότητα του κυρίως θέματος της έκθεσης.....72

Εικ. 8 : Το έκθεμα «*Κάποιοι από εμάς...*» στην ενότητα του ισογείου.....74

Εικ. 9 : Κείμενο και φωτογραφία της έκθεσης.....75

Εικ. 10 : Το διαδραστικό έκθεμα με την οθόνη αφής.....76

Εικ. 11 : Το έκθεμα του «Χάρτη» στην ενότητα του ισογείου.....80

Εικ. 12 : Το έκθεμα με τις παροιμίες.....82

¹ **Σημείωση:** Το σύνολο των φωτογραφιών τραβήχτηκε από την Ισμήνη Γάτου στον εκθεσιακό χώρο του ΜΕΛΤ, Πανός 22, Πλάκα (με εξαίρεση την Εικ.1 για την οποία αναφέρουμε την πηγή στην υποσημείωση 2).

² **Πηγή:** Sudbury P. και Russell T. 1995, *Evaluation of Museum and Gallery Displays*, Liverpool University Press, Liverpool, 17

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανθρωποκεντρική στροφή που συντελείται τις τελευταίες δεκαετίες στον τομέα της μουσειολογίας, δεν αφήνει φυσικά ανεπηρέαστο το κυριότερο μέσο επικοινωνίας μεταξύ μουσείου και κοινού, την έκθεση. Η αξιολόγηση των εκθέσεων μπορεί να βελτιώσει τις υπάρχουσες εκθεσιακές και επικοινωνιακές πρακτικές των μουσειακών οργανισμών, με αποτέλεσμα ποιοτικότερη και πιο δημιουργική εκθεσιακή δραστηριότητα. Η διεθνής εμπειρία έχει καταδείξει τα σημαντικότερα οφέλη που μπορεί να σημαίνει για τα μουσεία η σωστή αξιοποίηση των αξιολογητικών μεθόδων. Από αυτή την εμπειρία και από μία πληθώρα σχετικών ερευνών, θα ήταν θετικό να αντλήσει και η ελληνική μουσειακή πραγματικότητα.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι:

1. να καταγράψει τις βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις, μεθόδους και κριτήρια αξιολόγησης εκθέσεων
2. να διερευνήσει τη συμβολή της αξιολόγησης στις εκθέσεις σήμερα και να διαμορφώσει κάποιες περαιτέρω προτάσεις, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο
3. να πραγματοποιήσει αξιολόγηση της έκθεσης του ΜΕΛΤ «Άνθρωποι και Εργαλεία» και να καταλήξει σε συγκεκριμένα συμπεράσματα

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη : στο θεωρητικό/βιβλιογραφικό και σε εκείνο της έρευνας.

Το **πρώτο μέρος** είναι και αυτό που στηρίζεται στη βιβλιογραφική έρευνα. Στο **πρώτο κεφάλαιο** αρχικά εισάγεται ο όρος «αξιολόγηση», ο οποίος στη συνέχεια μελετάται τόσο σε συσχετισμό με τα κυριότερα χαρακτηριστικά των εκθέσεων (ώστε να γίνει κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο η αξιολόγηση λειτουργεί ως πρακτικό εργαλείο βελτίωσης των εκθεσιακών δομών), όσο και σε σχέση με την έρευνα κοινού στα μουσεία. Παρουσιάζονται επίσης κάποια βασικά σημεία τα οποία θεωρείται πως

θα πρέπει να καλύπτει μία έκθεση. Τέλος, εξετάζοντας το θέμα κυρίως από την πλευρά του επισκέπτη, καταλήγουμε σε ένα σύνολο κριτηρίων, η ανίχνευση των οποίων μπορούμε να πούμε πως χαρακτηρίζει μία έκθεση «καλή».

Στο **δεύτερο κεφάλαιο** εισάγεται η συζήτηση για την κατηγοριοποίηση της αξιολόγησης ανάλογα με το «ποιος κάνει την έρευνα» και με ποιο σκοπό. Συγκεκριμένα, το κεφάλαιο αυτό συζητά την περίπτωση κατά την οποία η αξιολόγηση πραγματοποιείται ως «εσωτερική παρέμβαση», με πρωτοβουλία του μουσείου και σε συνεργασία με ειδικό επιστημονικό προσωπικό και εξετάζονται αναλυτικά τα τέσσερα στάδια της αξιολόγησης (προκαταρκτική, διαμορφωτική, συνολική και διορθωτική) ανάλογα με τη χρονική φάση στην οποία βρίσκεται υπό έρευνα έκθεση.

Στο **τρίτο κεφάλαιο** η συζήτηση επικεντρώνεται στην αξιολόγηση ως «εξωτερική» παρέμβαση, όταν αυτή δηλαδή διεξάγεται από ανεξάρτητους φορείς. Με τον όρο αυτό αναφερόμαστε συνήθως σε ερευνητικές επιστημονικές ομάδες που καταλήγουν σε συγκεκριμένα μοντέλα αξιολόγησης ή σε διεθνώς αναγνωρισμένες επιτροπές που διενεργούν διαγωνισμούς με συγκεκριμένα κριτήρια ή, τέλος, σε ανεξάρτητους μελετητές – κριτικούς, που δημοσιεύουν τις αξιολογήσεις τους σε επιστημονικά περιοδικά.

Στο **τέταρτο κεφάλαιο** γίνεται μία προσπάθεια συνδυασμού όλων των παραπάνω σημείων αναφοράς, με στόχο να καταδειχτούν τα οφέλη της συνδυαστικής εφαρμογής των διαφορετικών μεθόδων αξιολόγησης και να προταθεί η δημιουργία ενός συνολικού μοντέλου αξιολόγησης των εκθέσεων στα μουσεία, ως θεωρητικού και πρακτικού εργαλείου ταυτόχρονα.

➤ Στο **δεύτερο μέρος** (πρακτική έρευνα), παρουσιάζεται η μελέτη περίπτωσης για την έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία» του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Με το **πέμπτο κεφάλαιο** δίνονται κάποια πρώτα στοιχεία για το Μουσείο και το χαρακτήρα του, καθώς και για

το είδος της συλλογής η οποία εκτίθεται στην εν λόγω έκθεση. Ακολουθεί η παράθεση στοιχείων για την ταυτότητα και τη δομή της έκθεσης.

Στο **έκτο κεφάλαιο** παρουσιάζεται αναλυτικά η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για τη μελέτη περίπτωσης, την έρευνα κοινού και την αξιολόγηση της έκθεσης, ενώ καταγράφονται και τα βασικά στοιχεία που αφορούν στην επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν από τη διεξαγωγή της έρευνας.

Στο **έβδομο κεφάλαιο** παρουσιάζονται τα κύρια στοιχεία που προέκυψαν από την ανάλυση των συνεντεύξεων, τις οποίες μας παραχώρησαν μέλη της ομάδας εργασίας της έκθεσης και τα οποία σκιαγραφούν με σαφήνεια τις αρχικές προθέσεις της ομάδας και τους στόχους της συγκεκριμένης έκθεσης.

Στο **όγδοο κεφάλαιο** παρατίθενται τα βασικά στοιχεία της έρευνας που διεξήχθη στους επισκέπτες της έκθεσης καθώς και τα συμπεράσματα τα οποία εξάγονται από αυτή. Παράλληλα, επιχειρείται μία συγκριτική προσέγγιση μεταξύ των αποτελεσμάτων αυτών και εκείνων μίας παλαιότερης έρευνας κοινού για το ΜΕΛΤ, με σκοπό τον εντοπισμό τυχόν μεταβολών σε θέματα ταυτότητας των ομάδων κοινού του Μουσείου ή/και σε θέματα κριτικής σχετικά με τις επιλογές του σε διάφορα επίπεδα (εκθεσιακό, ερμηνευτικό, επικοινωνιακό, κ.λπ).

Τέλος, στο **ένατο κεφάλαιο**, αξιολογείται ο βαθμός σύμπτωσης μεταξύ των αρχικών προθέσεων της ομάδας εργασίας και του τελικού αντίκτυπου που έχει αυτή στους επισκέπτες, έτσι ώστε να διαπιστωθεί κατά πόσο και σε ποιο βαθμό υπήρξε σύγκλιση μεταξύ των δύο και σε ποια σημεία θα ήταν χρήσιμο να πραγματοποιηθούν κάποιες διορθωτικές παρεμβάσεις. Με βάση τα παραπάνω, προχωρούμε στην τελική αξιολόγηση της έκθεσης του ΜΕΛΤ, ενώ γίνονται και κάποια σχόλια για τις δυνατότητες της έκθεσης για περαιτέρω εξέλιξη.

ΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας χρησιμοποιήθηκαν οι παρακάτω όροι και συντομογραφίες:

1. Front – end evaluation : προκαταρκτική αξιολόγηση
2. Formative evaluation : διαμορφωτική αξιολόγηση
3. Summative evaluation : συνολική αξιολόγηση
4. Remedial evaluation : διορθωτική αξιολόγηση
5. Target – audience : κοινό - στόχος
6. Standards : κριτήρια
7. Engaging : δεσμευτικός-ή
8. Reinforcing : ενισχυτικός-ή
9. Meaningful : ουσιαστικός-ή
10. Excellence : αρτιότητα
11. Framework : πλαίσιο εργασίας
12. Excellent judges : εξάριετοι κριτές
13. Mock – ups : προπλάσματα
14. Focus group discussions : συζητήσεις σε μικρές ομάδες
15. Feedback : ανάδραση
16. Reviews : αποτιμήσεις
17. Critical appraisal : κριτική αξιολόγηση
18. Call – outs : σημειώσεις
19. Enlightenment : διαφώτιση
20. Traffic patterns : ροή κυκλοφορίας

- AAM : American Association of Museums
- MEAT : Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης
- ΕΚΚΕ : Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

ΜΕΡΟΣ Α΄ :
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ -
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

1. ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

1.1 Τι εννοούμε με τον όρο αξιολόγηση

Ο όρος **αξιολόγηση** γενικά χρησιμοποιείται με την έννοια της συστηματικής συλλογής πληροφοριών, οι οποίες μπορεί να χρησιμοποιηθούν για να απαντηθούν συγκεκριμένες ερωτήσεις σχετικά με την ποιότητα κάποιου προγράμματος³. Πιο συγκεκριμένα, ο όρος **αξιολόγηση** στο μουσειακό περιβάλλον αναφέρεται στη συστηματική εξέταση και αποτίμηση εκθέσεων, εκθεμάτων, προγραμμάτων και υπηρεσιών ή συγκεκριμένων τμημάτων τους.

Μελετώντας την αξιολόγηση από μια σφαιρικότερη σκοπιά, ανεξάρτητα από συγκεκριμένα μοντέλα και ιδιαίτερες μεθόδους ή στάδια, όπως θα κάνουμε παρακάτω (κεφάλαια 2 και 3), αλλά περισσότερο ως προσπάθεια ανάπτυξης θεωρητικού υποβάθρου με σκοπό τη δημιουργία καλύτερων εκθέσεων, θα δούμε ότι η διαδικασία αυτή επιχειρεί στην ουσία να καλύψει το κενό μεταξύ *«των στόχων του μουσείου και των αναγκών του επισκέπτη»*⁴. Άλλωστε, μόνο από τη στιγμή που τα δύο αυτά στοιχεία συναντηθούν και συμπέσουν, μπορούμε να μιλάμε για μια έκθεση επιτυχημένη, για μάθηση στο μουσείο, για ψυχαγωγία, για ενστάλλαξη έμπνευσης και γόνιμου προβληματισμού και για ουσιαστική αλλαγή στον τρόπο σκέψης από πλευράς του κοινού.

Σήμερα η αυξημένη δημόσια ευθύνη των μουσειακών οργανισμών, καθιστά την αξιολόγηση βασική διαδικασία (ή τουλάχιστον έτσι θα έπρεπε), πλήρως ενσωματωμένη στη γενική λειτουργία τους⁵. Τα μουσεία παγκοσμίως έχουν επικεντρωθεί σε μεγάλο βαθμό στην αξιολόγηση των προγραμμάτων και εκθεμάτων τους και, κυρίως, στο πώς οι επισκέπτες αντιδρούν σε αυτά και τι διεργασίες ενεργοποιούνται στο κοινό όταν βλέπει μια έκθεση. Στα ελληνικά μουσεία αντιθέτως,

³ Μουσούρη 1999, 61, υποσημ. 3

⁴ Taylor και Serrell 1991, 7

⁵ Οικονόμου 2003, 103 - 104

τα πράγματα δεν είναι τόσο ευόωινα. Η «νέα μουσειολογία⁶» και συνεπώς διάφορες μέθοδοι όπως και η αξιολόγηση, μόλις τα τελευταία χρόνια έχουν αρχίσει να βρίσκουν πρόσφορο έδαφος στη χώρα μας. Παρ' όλα αυτά, έτσι όπως έχουν διαμορφωθεί πλέον οι συνθήκες για τα μουσεία, η υλοποίηση επιτυχημένων εκθέσεων αποτελεί προτεραιότητα και αναγκαιότητα μαζί. Η εφαρμογή της αξιολόγησης, λοιπόν, μπορεί να αποβεί χρήσιμη για όλα τα μουσεία, ανεξαρτήτως μεγέθους και φήμης, και αυτό είναι κάτι που η ελληνική πλευρά θα πρέπει να εκμεταλλευτεί, αντλώντας πλούσια εμπειρία από τη διεθνή πρακτική.

Φυσικά, θα πρέπει να **τονίσουμε** πως στόχος των ερευνών αξιολόγησης είναι να αναγνωρίσουν και να ταυτοποιήσουν όσο καλύτερα γίνεται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά μιας έκθεσης και όχι να κρίνουν τους ανθρώπους που επιμελήθηκαν την έκθεση αυτή⁷. Αυτό είναι σημαντικό να σημειωθεί, γιατί πιθανόν να υπάρξει προκατάληψη απέναντι σε οποιονδήποτε επιχειρεί να διεξαγάγει μία έρευνα αξιολόγησης, κυρίως από την πλευρά του προσωπικού του μουσείου, εφόσον δημιουργείται η αίσθηση ότι κρίνεται η επαγγελματική τους απόδοση και ικανότητα.

Πριν αναλύσουμε περαιτέρω τις βασικές έννοιες της αξιολόγησης εκθέσεων, θα ήταν χρήσιμο να κάνουμε μία συνοπτική εισαγωγική αναφορά στο τι είναι **έκθεση**, ποιος ο σκοπός της και τι τελικά περιμένει ο επισκέπτης από την εμπειρία του σε έναν εκθεσιακό χώρο. Άλλωστε η αξιολόγηση δεν είναι σε καμία περίπτωση μία αυτόνομη και αυτοτελής διαδικασία. Διενεργείται στο πλαίσιο κάποιου συγκεκριμένου προγράμματος - στην προκειμένη περίπτωση στο πλαίσιο μίας έκθεσης - και τα αποτελέσματά της χρησιμοποιούνται με σκοπό τη βελτίωση της έκθεσης αυτής. Θα πρέπει, λοιπόν, να δούμε κάποια κύρια γνωρίσματα που απαντούμε σε όλες τις εκθέσεις, ώστε να καταλάβουμε στη συνέχεια την ανάγκη να κατέχουμε ένα «εργαλείο» που θα μας βοηθά στην αξιολόγησή τους.

⁶ Vergo 1999, 50-52

⁷ Serrell 2006, 69

1.2 Οι Εκθέσεις

1.2.1 Εκθέσεις και Επικοινωνία

Η **έκθεση** είναι στην ουσία το κυριότερο «εργαλείο» επικοινωνίας των μουσείων, το δημόσιο πρόσωπό τους⁸. Αποτελεί το βασικότερο λόγο για τον οποίο τα επισκέπτονται εκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο. Για την πλειονότητα των επισκεπτών η έκθεση **είναι** το μουσείο⁹ και το αντίστροφο.

Λόγω του ότι τα τελευταία χρόνια η **επικοινωνία** του μουσείου με το κοινό, αποτελεί πια το κέντρο της μουσειακής πρακτικής¹⁰, έχει δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στη δημιουργία εκθέσεων και στα ζητήματα που την αφορούν. Έτσι, σε αρκετές περιπτώσεις τα μουσεία καλούνται να δικαιολογήσουν τον ίδιο τους τον ρόλο, δίνοντας έμφαση στην επικοινωνία αυτή.

Μέσω της εκθεσιακής δραστηριότητας δίνεται η δυνατότητα σε έναν πολιτιστικό οργανισμό, να κοινοποιήσει στην κοινωνία τις δραστηριότητές του και να παρουσιάσει τις συλλογές του. Φυσικά τα μουσεία υπηρετούν, παραδοσιακά, σκοπούς όπως η απόκτηση και η διατήρηση συλλογών, καθώς και η έρευνα που σχετίζεται με αυτές. Παρ' όλα αυτά, οι **εκθέσεις** αποτελούν το κύριο σημείο αλληλεπίδρασης του κοινού με τις συλλογές αυτές και όποιες πληροφορίες τις συνοδεύουν. Όλοι όσοι εμπλέκονται στη διαδικασία δημιουργίας εκθέσεων, επιβαρύνονται με την ουσιώδη ευθύνη που φέρουν τόσο απέναντι στο κοινό τους όσο και απέναντι στις μουσειακές συλλογές. Καθίστανται με αυτόν τον τρόπο διαμεσολαβητές ανάμεσα στον υλικό πολιτισμό και στους ανθρώπους που έρχονται για να τον απολαύσουν¹¹. Συνεπώς, είναι ουσιαστικής σημασίας η βαρύτητα που θα

⁸ "Standards for Museum Exhibitions and Indicators of Excellence" 2001, 14

⁹ "Guidelines for Good Practice", 1998, 4

¹⁰ Μουσούρη 1999, 57

¹¹ "Guidelines for Good Practice", 1998, 4

δοθεί στην ερμηνευτική προσέγγιση¹² του εκθέσιμου υλικού, με σκοπό να είναι αυτό προσιτό στο κοινό.

1.2.2 Εκθέσεις και Μάθηση

Η έκθεση μπορεί να ειπωθεί και ως ένα ισχυρό μέσο **άτυπης εκπαίδευσης** που μπορεί να προσφέρει στον επισκέπτη την ευκαιρία να συμμετάσχει στη δημιουργία νοήματος. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την ενθάρρυνση του επισκέπτη να σταθεί με κριτικό πνεύμα απέναντι στην προσφερόμενη γνώση, να τη συγκρίνει με δικές του εμπειρίες, να δει, να συνδυάσει, να δεχτεί και να απορρίψει¹³.

Σήμερα, πλέον, η **εκπαιδευτική αξία** μιας έκθεσης αποτελεί σημαντικό κριτήριο για την επιτυχία της¹⁴. Τα τελευταία χρόνια έχουμε φτάσει στο σημείο να ερευνούμε πολλές παραμέτρους που οδηγούν τον εκάστοτε επισκέπτη στη μάθηση και στην αποκόμιση γνώσης, μέσα στον εκθεσιακό χώρο. Οι εκθέσεις είναι ένα τόσο δυνατό μέσον, που όταν έχουν μελετηθεί με σωστό και προσεκτικό τρόπο, είναι δυνατόν να προσφέρουν ουσιαστική έμπνευση¹⁵ και, στην ιδανική περίπτωση, να αποτελέσουν την αφορμή για μια πραγματική μεταβολή των αντιλήψεων του επισκέπτη, μια αλλαγή στον τρόπο σκέψης και θέασης των πραγμάτων και του κόσμου.

Ο **σκοπός** των εκθέσεων σύμφωνα με τον Lord¹⁶, είναι να μεταλλάσσει πτυχές των απόψεων, συμπεριφορών και αξιών του επισκέπτη, μέσω της ανακάλυψης του νοήματος των αντικειμένων που εκτίθενται (η λέξη «αντικείμενο» θα πρέπει εδώ να εκληφθεί με την ευρεία έννοια). Ο Lord αναφέρει τον παλαιότερο όρο «*enlightenment*», τον οποίο θα μπορούσαμε να μεταφράσουμε ως «διαφώτιση» του επισκέπτη, για να περιγράψει αυτή τη διαδικασία. Η «διαφώτιση» αυτή είναι ο

¹² Η ερμηνευτική προσέγγιση είναι το σύνολο των ερμηνευτικών μέσων που χρησιμοποιούνται σε μία έκθεση (για ερμηνευτικά μέσα βλ. υποσημείωση 29 σελ. 22)

¹³ Μούλιου και Μπούνια 1999, 57

¹⁴ Lord 2002, 15

¹⁵ “Guidelines for Good Practice”, 1998, 4

¹⁶ Lord 2002, 18

απώτερος στόχος μίας καλής έκθεσης, γιατί μόνο τότε μπορούμε να μιλήσουμε για ουσιαστική μετάδοση γνώσης, άρα για εκπαίδευση.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να επηρεαστεί ο επισκέπτης από μια έκθεση, θα πρέπει να δούμε τις συνισταμένες που αφορούν σε αυτήν την επίσκεψη και τη συμβολή αυτών στην τελική απόκτηση γνώσης.

Κατά τη Serrell, η **μάθηση** στα μουσεία συνιστά μια **αλλαγή**, μικρή ή μεγάλη, που συμβαίνει στη γνωστική δομή ενός ατόμου, ως αποτέλεσμα της ενσωμάτωσης καινούργιων πληροφοριών, συμπεριφορών, συναισθημάτων ή ικανοτήτων σε αυτήν. Η εμπειρία της επίσκεψης δημιουργεί, κατ' αυτόν τον τρόπο, νέες συνδέσεις μεταξύ της προϋπάρχουσας γνώσης και της νεο-εισαγόμενης πληροφορίας, που οδηγεί σε μία μεταστροφή, μια διαφορετική θεώρηση του «είδη γνωστού».

Σχετικά με αυτόν τον τρόπο μάθησης, μπορούμε να δούμε το μοντέλο των Falk και Dierking¹⁷ και να αναφερθούμε σύντομα στα τρία πλαίσια αναφοράς που επηρεάζουν την εμπειρία της γνώσης ενός επισκέπτη σε μία έκθεση. Αυτά είναι τα εξής:

- το **προσωπικό πλαίσιο**: αφορά στα αρχικά κίνητρα και τις προσδοκίες του επισκέπτη για την έκθεση, στην προηγούμενη γνώση του, στα ενδιαφέροντά του και στις αντιλήψεις του και, τέλος, στις προσωπικές επιλογές του
- το **κοινωνικό πλαίσιο**: αφορά στην κοινωνική αλληλεπίδραση στο πλαίσιο μιας ομάδας κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψης και στον τρόπο με τον οποίο αυτή η αλληλεπίδραση μεσολαβεί προς όφελος της πρόσληψης νέας γνώσης και
- το **φυσικό πλαίσιο**: αφορά στον προσανατολισμό και τον σχεδιασμό του χώρου της έκθεσης καθώς και σε άλλα επιμέρους γεγονότα / εμπειρίες, που λαμβάνουν χώρα ακόμα και εκτός εκθεσιακού χώρου

¹⁷ Falk και Dierking 2000, 178

Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, ότι η μάθηση στο μουσείο είναι μία πολύπλοκη και πολύπλευρη διαδικασία, που βασίζεται στην αλληλεπίδραση του κοινού με διαφορετικά κάθε φορά στοιχεία και διαμορφώνεται μέσα από πολλά επίπεδα εμπειριών. Το γεγονός αυτό επηρεάζει άμεσα την μουσειακή πρακτική και το τελικό «προϊόν» αυτής, την **έκθεση**¹⁸. Παρά τις μέχρι τώρα σημαντικές προσπάθειες για τη διαμόρφωση εκθέσεων με βάση την ποιότητα των εμπειριών που μπορεί να αποκομίσει το κοινό, υπάρχει πάντα περιθώριο για μια βαθύτερη κατανόηση του τι επιθυμούν οι επισκέπτες και πώς αποκομίζουν γνώση από μια επίσκεψη.

Ο τρόπος μάθησης μέσα στο μουσείο μας οδηγεί σε βαθύτερη επανεξέταση του τρόπου μελέτης, επεξεργασίας και στησίματος μιας έκθεσης. Χρειάζεται, αναμφισβήτητα, να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη το πώς ο επισκέπτης αντιλαμβάνεται το χώρο που επισκέπτεται, ποιες συνισταμένες επηρεάζουν την κρίση του και πώς η εμπειρία του χρωματίζεται διαφορετικά ανάλογα με πολλούς παράγοντες. Οι παράγοντες αυτοί μπορεί να σχετίζονται τόσο με μεμονωμένες καταστάσεις και επιλογές (**προσωπικό επίπεδο**), όσο και σε σχέση με άλλα άτομα που κινούνται στο πλαίσιο στο οποίο αυτός δρα (**κοινωνικό επίπεδο**), αλλά, τέλος, και σε σχέση με τον ίδιο τον χώρο και τον τρόπο με τον οποίο έχει διαμορφωθεί (**φυσικό επίπεδο**).

1.2.3 Επιμέρους στοιχεία εκθέσεων

Οι εκθέσεις είναι **συστήματα αναπαράστασης**, που χρησιμοποιούν το πεδίο του ορατού για να δώσουν μορφή σε ό,τι δεν είναι ορατό. Χρησιμοποιούν αντικείμενα και κείμενα, αλλά και ήχο, καθώς και κάθε άλλη σημειωτική μέθοδο για να δημιουργήσουν σύνολα, ολότητες που παράγουν νόημα¹⁹.

Πολλοί και διαφορετικοί **παράγοντες** επηρεάζουν την αλληλεπίδραση μεταξύ κοινού και έκθεσης όπως: οι χρωματισμοί, οι υφές, ο ήχος και ο φωτισμός, ο τρόπος με τον οποίο αντικείμενα διαφορετικών εποχών ή πολιτισμών εκτίθενται μαζί, ο τρόπος

¹⁸ Falk και Dierking 1992, 125

¹⁹ Τζωρτζιάκη και Νικηφορίδου 1999, 59

γραφής και παρουσίασης των κειμένων²⁰. Όλα μαζί συμβάλλουν στο τελικό αποτέλεσμα. Για τον λόγο αυτό, είναι απαραίτητη η συνεργασία μεταξύ επιστημόνων διαφορετικών κλάδων, που θα στηρίζεται στη δημιουργική ανταλλαγή απόψεων και στη διεπιστημονικότητα.

Φυσικά και άλλοι παράγοντες, από αυτόν του περιεχομένου και του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού ή του εικαστικού χαρακτήρα της έκθεσης, μέχρι το τύπωμα του καταλόγου και της προώθησης της έκθεσης μέσω διαφήμισης και σωστού marketing, παίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο στην έκβαση της εκθετικής διαδικασίας.

Τέλος, είναι εξαιρετικά σημαντικό το να καθορίζονται εξ' αρχής οι **στόχοι** μίας έκθεσης και το **κοινό** στο οποίο απευθύνεται. Μόνο έτσι εξασφαλίζεται (εν μέρει πάντα) ένα καλό και αξιοπρεπές αποτέλεσμα. Συγκεκριμένα, ο καθορισμός του **προφίλ** των επισκεπτών στους οποίους απευθύνεται μία έκθεση, εμπίπτει στον κλάδο της **έρευνας κοινού**. Πιο αναλυτικά για το θέμα αυτό θα επεκταθούμε στην επόμενη υποενότητα.

1.3 Έρευνα κοινού και αξιολόγηση

Όπως προαναφέραμε, η διαρκής ανάγκη για εκδημοκρατισμό καθώς και αλλαγές στον τρόπο χρηματοδότησης, έχουν οδηγήσει τα μουσεία να μελετήσουν και να επαναπροσδιορίσουν τη σχέση τους με το κοινό τους. Άλλωστε, είδαμε πως η εκπαίδευση και η επικοινωνία με το κοινό αποτελούν σήμερα δύο από τις βασικότερες προϋποθέσεις καλής λειτουργίας του σύγχρονου μουσείου. Έτσι, πολλά μουσεία σήμερα διεξάγουν **έρευνα κοινού**, με στόχο να εξακριβώσουν τα κίνητρα, τις προσδοκίες και τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών τους και να αξιολογήσουν την επιτυχία των εκθέσεων και των προγραμμάτων τους²¹.

²⁰ “Guidelines for Good Practice”, 1998, 4

²¹ Μουσούρη 1999, 56

Με τον γενικό όρο **έρευνα κοινού** εννοούμε το σύνολο των μεθόδων που χρησιμοποιούνται με σκοπό να προσδιοριστεί ποιες ομάδες κοινού επισκέπτονται (ή δεν επισκέπτονται) ένα μουσείο και γιατί, καθώς και με ποια συχνότητα γίνονται οι επισκέψεις και σε τι ποσοστό. Επίσης, μια έρευνα κοινού προσφέρει στοιχεία σχετικά με τους λόγους της επίσκεψης, τα ενδιαφέροντα, τις γνώσεις, τις επιθυμίες και τις προσδοκίες των επισκεπτών.

Μπορεί, λοιπόν, να διεξαχθεί έρευνα κοινού ανεξάρτητα από την έκθεση την οποία θέλουμε να αξιολογήσουμε, με σκοπό να μάθουμε συγκεκριμένες πληροφορίες για το κοινό ενός μουσείου. Η έρευνα κοινού επικεντρώνεται πάντα στην συλλογή στοιχείων που θα απαντήσουν σε συγκεκριμένα ερωτήματα. Από την άλλη, μπορεί να εφαρμοστεί μέρος των μεθόδων αυτών στο πλαίσιο μίας **έρευνας αξιολόγησης** για μία συγκεκριμένη έκθεση.

Επειδή ακριβώς τα **όρια** ανάμεσα στην έρευνα κοινού και στην αξιολόγηση είναι πολλές φορές αρκετά **συγκεχυμένα**, οφείλουμε να τονίσουμε το γεγονός ότι στη διεθνή βιβλιογραφία άλλοτε αυτά τα δύο ταυτίζονται και άλλοτε γίνεται ξεχωριστή μνεία για το καθένα. Βέβαια, η πλειονότητα των μελετητών κάνουν **σαφή διάκριση** μεταξύ συστηματικής έρευνας των επισκεπτών του μουσείου και άλλων διαδικασιών αξιολόγησης²².

Χωρίς να θέλουμε να ταυτίσουμε τις δύο διαδικασίες, μπορούμε να πούμε ότι η αξιολόγηση **συνδέεται άμεσα** με την έρευνα κοινού και ότι με κάποιο τρόπο, η έρευνα κοινού προηγείται της αξιολόγησης, με την έννοια ότι η πρώτη είναι μια διαδικασία μέσω της οποίας το μουσείο μαθαίνει βασικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών του (ή και των μη-επισκεπτών) όπως είναι: η ηλικία, το φύλο, το μορφωτικό επίπεδο, το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο καθώς και τα ενδιαφέροντα και οι προσδοκίες τους. Με αυτόν τον τρόπο, η έρευνα κοινού λειτουργεί ως **προϋπόθεση** για να προχωρήσει το μουσείο σε επιμέρους αξιολόγηση - μίας έκθεσης για παράδειγμα. Άλλωστε δεν είναι δυνατόν να διεξαγάγουμε αξιολόγηση, εάν δεν

²² Οικονόμου 2003, 98

γνωρίζουμε σε ποιο κοινό απευθυνόμαστε. Μόνο αφού καθορίσουμε το προφίλ του μέσου επισκέπτη μπορούμε να ξεκινήσουμε αξιολόγηση.

Από την άλλη πλευρά, μπορούμε να πούμε ότι η έρευνα κοινού αποτελεί και **μέρος της ίδιας της αξιολόγησης**, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι μιλάμε για το ίδιο πράγμα. Αυτό συμβαίνει εφόσον στα στάδια της αξιολόγησης που θα αναλύσουμε παρακάτω, ενσωματώνονται πρακτικές και μέθοδοι από την θεωρία της έρευνας κοινού και του τομέα του marketing γενικότερα (ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις, συζητήσεις σε μικρές ομάδες, κ.λπ.).

Σε γενικές γραμμές, θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε το μοντέλο της αξιολόγησης που έχει αναπτυχθεί και χρησιμοποιηθεί μέχρι σήμερα ως ένα **μοντέλο διεπιστημονικού χαρακτήρα**, αφού κάνει χρήση άλλων μοντέλων που προέρχονται τόσο από τον χώρο του marketing και της έρευνας κοινού, όσο και από τον χώρο της εκπαίδευσης, των κοινωνικών επιστημών και τις διοίκησης επιχειρήσεων²³.

Από τη στιγμή που οι δύο επιστημονικοί κλάδοι συγκλίνουν σε τέτοιο βαθμό σε αρκετά σημεία, κρίναμε πως υπήρχε η ανάγκη να αναφέρουμε την ασάφεια που συναντήσαμε στα σχετικά άρθρα, προς αποφυγή οποιασδήποτε παρερμηνείας.

1.4 Στοιχεία που συναντούμε σε μία «καλή» έκθεση

Στόχος της αξιολόγησης είναι η δημιουργία επιτυχημένων εκθέσεων και η επίτευξη της **αρτιότητας**, κατά τον όρο “*excellence*” που συναντάμε συχνά στη διεθνή βιβλιογραφία²⁴. Με τον όρο αυτό αναφερόμαστε στη συνειδητή προσπάθεια για βελτιωμένες τακτικές και καλύτερα εκθέματα, για ουσιαστικότερη επικοινωνία με το κοινό και προσέλκυση μεγαλύτερου αριθμού επισκεπτών στα μουσεία (ακόμα και ατόμων που ανήκουν σε ομάδες που προς το παρόν αυτο-αποκλείονται από

²³ Μουσούρη 1999, 58

²⁴ Teller 2007, 69

παρόμοιες δραστηριότητες), διάδοση της εκπαιδευτικής δύναμης των εκθέσεων και πολλά ακόμα στοιχεία.

Παρόλο που πολλές εκθέσεις ενσωματώνουν αρκετά ικανοποιητικά στοιχεία, λίγες είναι αυτές που θα μπορούσαμε να πούμε ότι επιτυγχάνουν αυτή την αρτιότητα. Αυτό μπορεί να συμβεί είτε στον τομέα της ερμηνείας, είτε στον τομέα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, ή, ακόμα, με την υιοθέτηση καινοτόμων μουσειακών πρακτικών. Τέτοιου είδους εκθέσεις ξεχωρίζουν για την ποιότητά τους, με αποτέλεσμα να αποτελούν παράδειγμα προς μίμηση και ηχηρές αποδείξεις για το τι είναι ικανό να πετύχει ένα μουσείο όταν έχει ως στόχο τη δημιουργία εκθέσεων που θα προσφέρουν έντονες εμπειρίες στο κοινό.

Συγκεκριμένοι **δείκτες αρτιότητας** για τις εκθέσεις σύμφωνα με την Αμερικανική Ένωση Μουσείων είναι οι εξής²⁵ :

- i. **Καινοτομία** σε κάποιο τομέα, πρωτοποριακή προσέγγιση
- ii. Η έκθεση προσφέρει μία **νέα οπτική** πάνω σε ένα θέμα
- iii. Η έκθεση προσφέρει **νέες πληροφορίες**
- iv. Η έκθεση **συνθέτει** και παρουσιάζει την ήδη υπάρχουσα γνώση και/ή τα αντικείμενα της συλλογής **με έναν προκλητικό τρόπο**
- v. Εφαρμογή **πρωτοποριακών χρήσεων** των ηλεκτρονικών μέσων, των υλικών και αρχιτεκτονικών / γραφιστικών στοιχείων
- vi. Η έκθεση είναι ικανή να προκαλέσει **έντονες συναισθηματικές αντιδράσεις** στο κοινό και/ή καταγράφεται βαθύτατα στη **μνήμη** των επισκεπτών, με έναν ιδιαίτερα δημιουργικό τρόπο
- vii. Η έκθεση **προκαλεί αντιδράσεις** στο κοινό που αποδεικνύουν ότι τους προσέφερε μία «μεταμορφωτική» εμπειρία . Ενδείξεις αυτού είναι σχόλια του τύπου : «Η έκθεση μου άνοιξε τα μάτια...», «Δεν νομίζω ότι θα ξαναδώ το θέμα αυτό με το ίδιο τρόπο ποτέ ξανά...», «Ενθουσιάστηκα πάρα πολύ, γιατί...», κλπ.

²⁵ “Standards for Museum Exhibitions and Indicators of Excellence” 2001, 15

Βλέπουμε, λοιπόν, πως για να καταλήξουμε στο εάν μια έκθεση είναι καλή ή όχι, σε ποια σημεία υπερτερεί και σε ποια χρειάζεται βελτίωση, χρειαζόμαστε, λοιπόν, μια σειρά **κριτηρίων**, υπό το πρίσμα των οποίων θα παρατηρήσουμε εκ νέου την έκθεσή μας. Παρακάτω, απαριθμώντας κάποια κοινά χαρακτηριστικά που συναντούμε σε όλο το εύρος της σχετικής βιβλιογραφίας, προτιθέμεθα να δημιουργήσουμε ένα σκελετό βάσει του οποίου θα ορίσουμε τα στοιχεία εκείνα που καθιστούν μία έκθεση «καλή».

Έτσι, τα **βασικά κριτήρια** στα οποία καταλήγουμε μέσα από ένα συνδυασμό μελέτης και προσωπικής κρίσης διαμορφώνονται ως εξής :

- 1) Εκπαίδευση, μάθηση, αποκόμιση γνώσης
- 2) Ψυχαγωγία, διασκέδαση
- 3) Πρωτοτυπία θέματος ή/και τρόπου παρουσίασής του
- 4) Δύναμη εκθεμάτων να κρατάνε ζωντανό το ενδιαφέρον του κοινού (*“engagement”*²⁶ / *“holding power”*²⁷)
- 5) Επικοινωνία επιθυμητών μηνυμάτων στο επιθυμητό κοινό
- 6) Ο σχεδιασμός της έκθεσης λαμβάνει υπόψη τις προηγούμενες γνώσεις των επισκεπτών σε σχέση με το συγκεκριμένο κάθε φορά θέμα²⁸
- 7) Χρήση κατάλληλων ερμηνευτικών μέσων²⁹
- 8) Ενεργή συμμετοχή στη δόμηση νοήματος - Η έκθεση δίνει στον επισκέπτη έναν πιο ενεργητικό ρόλο και δεν τον περιορίζει στον ρόλο του παθητικού θεατή
- 9) Άνεση (τόσο σε φυσικό όσο και σε ψυχολογικό επίπεδο)
- 10) Καλός προσανατολισμός στο χώρο
- 11) Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός (χρώμα, φωτισμός, υλικά, σχήματα, ήχοι, κ.λπ.)
- 12) Θερμοκρασία

²⁶ Serrell 2006, 41

²⁷ Borum 1996, 216

²⁸ Γκαζή, Μουσούρη και Νικηφορίδου 2004γ, 196

²⁹ Τα **ερμηνευτικά μέσα** σε μία έκθεση μπορεί να είναι είτε *παραδοσιακά* (αντικείμενα, κατασκευές, εικόνα, κείμενα, είτε *νέα μέσα* (βίντεο, μηχανικά εκθέματα, ψηφιακά διαδραστικά εκθέματα και εκθέματα εικονικής πραγματικότητας) κλπ. Βλ. Γκαζή, Νικηφορίδου και Μουσούρη 2004β, 81

- 13) Κείμενα με σωστά διατυπωμένα μηνύματα και με κατάλληλη γραφιστική επεξεργασία³⁰
- 14) Υποδοχή / Φιλικότητα προσωπικού του μουσείου
- 15) Η επίσκεψη βοηθά στην κοινωνικοποίηση³¹
- 16) Αλληλεπίδραση
- 17) Δυνατότητα επιλογών όσον αφορά την επίσκεψη (σε επίπεδο φυσικό, διανοητικό, συναισθηματικό, κ.λπ.)
- 18) Βαθμός στον οποίο η εμπειρία της επίσκεψης αλλάζει το κοινό (“*transformative experience*”)³²
- 19) Διανοητική και ψυχική ανάταση του επισκέπτη
- 20) Επιρροή επισκέπτη σε βάθος χρόνου

Φυσικά τα παραπάνω δεν είναι τα μοναδικά κριτήρια που θα μπορούσαμε να σημειώσουμε. Καταγράφουμε, όμως, εδώ συνειδητά εκείνα που **σχετίζονται άμεσα με την ίδια την εμπειρία της επίσκεψης**, το πώς δηλαδή νιώθει κάποιος όταν βρίσκεται μέσα στην έκθεση ή κατά πόσο επηρεάζεται από τα μηνύματα αυτής, έτσι ώστε να στοχάζεται πάνω σε αυτά ακόμα και αφού φύγει από τον εκθεσιακό χώρο ή ακόμα και μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα. Αφήνουμε έτσι στην άκρη άλλα, εξίσου σημαντικά κριτήρια, όπως είναι, για παράδειγμα, η προσβασιμότητα ή η προβολή της έκθεσης.

Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι έστω και μία άσχημη εμπειρία, που ίσως βιώσει ο επισκέπτης σε μία έκθεση, όπως, για παράδειγμα, η έλλειψη κάποιου χώρου όπου θα μπορεί να ξεκουραστεί και να κάνει ένα διάλειμμα (κριτήριο 9: άνεση), μπορεί να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό το σύνολο της εμπειρίας του και να τον οδηγήσει σε αρνητική κριτική για την έκθεση, παρόλο που κάποια άλλα στοιχεία της τον ικανοποίησαν πολύ. Για τον λόγο αυτό, θεωρούμε πως όσο πιο πολλά από τα

³⁰ Γκαζή και Νικηφορίδου 2004α, 35

³¹ Με τον όρο **κοινωνικοποίηση** στα πλαίσια της έκθεσης αναφερόμαστε στα στοιχεία αυτά που ευνοούν τον διάλογο μεταξύ των επισκεπτών με αφορμή τα εκθέματα (πχ. διαδραστικά εκθέματα, εκθέματα που καλούν τον επισκέπτη να συμμετέχει ενεργά κ.λπ) ή στοιχεία που σχετίζονται με τη διαμόρφωση του εκθεσιακού χώρου (π.χ. αν θα υπάρχει κάποιος χώρος ανάπαυσης με καθίσματα όπου οι επισκέπτες θα μπορούν να συζητήσουν κάνοντας παράλληλα ένα διάλειμμα)

³² Lord 2002, 17

παραπάνω κριτήρια πληρεί μία έκθεση, τόσο πιο μεγάλη είναι η πιθανότητα να αξιολογηθεί θετικά.

Οι εκθέσεις δεν είναι ολοκληρωτικά «καλές» ή «κακές», ούτε υπάρχει η «τέλεια έκθεση», γι' αυτό και δε θα πρέπει να στεκόμαστε σε παρόμοιους όρους. Καμία έκθεση δεν μπορούμε να πούμε ότι πληρεί σε απόλυτο βαθμό όλα τα κριτήρια που έχουμε προαναφέρει. Άρα, καμία έκθεση δεν είναι και δεν θα είναι ποτέ «τέλεια», παρά θα έχει δυνατά και αδύνατα σημεία. Το σημαντικό είναι να στοχαζόμαστε πιο προσεκτικά σε ό,τι αφορά το τι καθιστά ένα στοιχείο / κριτήριο μεγαλύτερο δείκτη «αρτιότητας» απ' ό,τι ένα άλλο, έτσι ώστε να χρησιμοποιούνται τελικά στις εκθέσεις, εκείνα τα στοιχεία που θα φέρουν την μεγαλύτερη δυνατή «αρτιότητα» συνολικά³³.

Αξίζει να σημειώσουμε πως, στο χώρο των μουσείων είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ενδυναμωθεί το άνοιγμα προς το κοινό. Όταν, λοιπόν, μιλάμε για **αρτιότητα** ή αναφερόμαστε σε ένα σύνολο κριτηρίων, αναφερόμαστε σε τρόπους βελτίωσης του ανοίγματος αυτού, στην ανάπτυξη δηλαδή εκθέσεων **σε διάλογο με τον κοινωνικό ιστό** και τον προβληματισμό του σύγχρονου ανθρώπου. Τα μουσεία μπορούν να προσφέρουν πολλά στην κοινωνία και οφείλουν να εκμεταλλευτούν αυτή τους τη δύναμη μέσω της βελτίωσης των εκθέσεων τους. Είναι, λοιπόν, καθήκον τους τώρα περισσότερο από ποτέ, να δέχονται κάποια ανάδραση (feedback) από τους επισκέπτες τους.

³³ Serrell 2006, 63

2. Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΩΣ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ» ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

2.1 Η αξιολόγηση εκθέσεων από την πλευρά του μουσείου

Η αξιολόγηση του αποτελέσματος μιας έκθεσης σε διαφορετικά στάδια, συμβάλλει στη διερεύνηση του κατά πόσο η έκθεση αυτή εκπληρώνει τους αρχικούς της στόχους και προσφέρει περαιτέρω υλικό για επόμενες προσπάθειες³⁴. Υπάρχει η δυνατότητα να αξιολογήσουμε μια έκθεση από την αρχική της μορφή, ουσιαστικά από το πρώιμο στάδιο σύλληψης της αρχικής της ιδέας, καθώς και κατά τη διάρκεια σχεδιασμού και παραγωγής της, αλλά και μετά την ολοκλήρωσή της και το άνοιγμά της στο κοινό.

Όταν η ίδια η μουσειολογική ομάδα/το μουσείο επιθυμεί να διεξαγάγει έρευνα αξιολόγησης, την αναθέτει συνήθως σε κάποια εξωτερική ομάδα εργασίας, η οποία απαρτίζεται από ειδικευμένο στο θέμα επιστημονικό προσωπικό, με σκοπό να εξαχθούν κάποια αποτελέσματα σε συγκεκριμένα στάδια υλοποίησης της έκθεσης. Ανάλογα με τη χρονική στιγμή που επιλέγεται κάθε φορά, τα στάδια αλλάζουν όνομα και περιεχόμενο. Προκύπτουν έτσι τέσσερις πιθανές φάσεις αξιολόγησης τις οποίες θα δούμε αναλυτικά παρακάτω.

2.1.1 Η προκαταρκτική αξιολόγηση (front-end evaluation)

Η προκαταρκτική αξιολόγηση συμπίπτει χρονικά με το στάδιο της σύλληψης της αρχικής ιδέας για μια καινούρια έκθεση ή άλλο πρόγραμμα³⁵. Σκοπός είναι να εξακριβωθεί το ενδιαφέρον του κοινού για το θέμα της έκθεσης, να διερευνηθούν τυχόν προηγούμενες γνώσεις του και γενικά η προδιάθεσή του για το συγκεκριμένο θέμα, καθώς και να διαπιστωθεί η αποτελεσματικότητα πιθανών τίτλων για την

³⁴ “Guidelines for Good Practice” 1998, 9

³⁵ Μουσούρη 1999, 58

έκθεση³⁶. Επίσης, στο στάδιο αυτό είναι δυνατόν να ελεγχθεί η καταλληλότητα των προτεινόμενων μέσων που θα μεταφέρουν τα σχετικά μηνύματα³⁷. Ουσιαστικά με την προκαταρκτική αξιολόγηση συλλέγονται εκείνες οι πληροφορίες που μπορούν να βοηθήσουν τα μέλη της ομάδας εργασίας που αναπτύσσουν το θέμα μιας έκθεσης, να βρουν ένα κοινό σημείο επικοινωνίας με τους επισκέπτες.

Το στάδιο αυτό είναι πολύ σημαντικό γιατί σηματοδοτεί την περίοδο κατά την οποία διαμορφώνονται πιο ξεκάθαρα το θέμα, το κοινό στο οποίο απευθύνεται η έκθεση, οι στόχοι της μουσειολογικής ομάδας, τα μηνύματα που επιθυμεί να μεταδώσει και, τέλος, οι ερμηνευτικές πρακτικές που θα ακολουθηθούν. Κατ' αυτόν τον τρόπο, δίνεται η δυνατότητα στην ομάδα εργασίας να δει την έκθεση από την σκοπιά των επισκεπτών και να εντοπίσει κενά στην ερμηνεία του θέματος, σημεία πιθανόν δυσνόητα ή ευκόλως παρερμηνεύσιμα ή, ακόμα, και σημεία προσβλητικά για μία συγκεκριμένη ομάδα επισκεπτών.

Σε κάθε περίπτωση, η συμβολή της προκαταρκτικής αξιολόγησης είναι μεγάλη, εάν λάβουμε υπόψη μας ότι μέσω αυτής αξιολογούνται μείζονα στοιχεία, όπως το ίδιο το θέμα της έκθεσης και το περιεχόμενό της, ο τίτλος της έκθεσης ή επιμέρους τίτλοι ξεχωριστών ενοτήτων / εκθεμάτων, τα ερμηνευτικά μέσα που θα χρησιμοποιηθούν (αντικείμενα, κείμενα, οπτικοακουστικό υλικό, στατικά ή διαδραστικά εκθέματα, κ.λπ.), το design και η γενικότερη αίσθηση του χώρου³⁸.

Πιο συγκεκριμένα, οι **στόχοι** της προκαταρκτικής αξιολόγησης είναι³⁹ :

- Προσδιορισμός του όλου εγχειρήματος συνοπτικά και με σαφήνεια
- Κατανόηση της γνώσης των δυνητικών επισκεπτών και των ενδιαφερόντων τους σε ό,τι σχετίζεται με την ιδέα της έκθεσης
- Έρευνα και συσχετισμός με θεωρίες συμπεριφοράς κοινού και μάθησης στα μουσεία

³⁶ Γκαζή, Μουσούρη και Νικηφορίδου 2004γ, 195

³⁷ Οικονόμου 2003, 107

³⁸ Μουσούρη 1999, 58-59

³⁹ "Exhibition Evaluation", On-line στη διεύθυνση :

http://www.amonline.net.au/amarc/pdf/research/exhibition_evaluation.pdf

- Εξακρίβωση των αναγκών του κοινού και του πώς αυτές μπορούν να καλυφθούν μέσω της έκθεσης
- Συλλογή σχετικής πληροφορίας όσον αφορά στο κοινό και καταγραφή των προτεινόμενων ιδεών που θα βοηθήσουν στη συνέχεια την λήψη αποφάσεων

Οι **μέθοδοι** που χρησιμοποιούνται στο στάδιο αυτό είναι:

- Συζητήσεις σε μικρές ομάδες (focus group discussions⁴⁰)
- Ερωτηματολόγια
- Αδόμητες και ημιδομημένες συνεντεύξεις
- Νοητικοί χάρτες⁴¹
- Έρευνες μέσω διαδικτύου
- Μεγάλης και μικρής κλίμακας έρευνες κοινού

2.1.2 Η διαμορφωτική αξιολόγηση (formative evaluation)

Η διαμορφωτική αξιολόγηση διενεργείται κατά τη διάρκεια ανάπτυξης και υλοποίησης μιας έκθεσης με σκοπό να ελεγχθούν τα επιμέρους στοιχεία της έκθεσης, όπως, για παράδειγμα, τα κείμενα, οι λεζάντες, τα γραφιστικά και τα διαδραστικά στοιχεία της. Καθώς λαμβάνει χώρα κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης, επιτρέπει στα αποτελέσματα της έρευνας να ενσωματώνονται άμεσα στο τελικό προϊόν. Εφόσον έχουμε συλλέξει τις πληροφορίες που χρειαζόμαστε από το προηγούμενο στάδιο αξιολόγησης, τώρα είναι σημαντικό να επιλεγούν εκείνα τα εκθέματα που υποστηρίζουν καλύτερα τα μηνύματα και την «ιστορία» που η έκθεση στοχεύει να παρουσιάσει⁴².

Συχνά σε αυτό το στάδιο γίνεται χρήση πρόχειρων μακετών ή προπλασμάτων⁴³ των εκθεμάτων (mock-ups), αλλά και των κειμένων και των άλλων επικοινωνιακών

⁴⁰ Οικονόμου 2003, 113

⁴¹ Αποτελούνται από μία κεντρική λέξη ή έννοια γύρω από την οποία ζητείται στο κοινό να σημειώσει αυθόρμητα κάποιες ιδέες ή έννοιες, που να σχετίζονται με την κεντρική. Βλ. Γκαζή, Μουσσούρη και Νικηφορίδου 2004γ, 196

⁴² Μουσσούρη 1999, 59

⁴³ Γκαζή, Μουσσούρη και Νικηφορίδου 2004γ, 198

εργαλείων⁴⁴. Έτσι, μπορούμε να ελέγξουμε την καταλληλότητα των ίδιων των εκθεμάτων, της γλώσσας που χρησιμοποιήθηκε στα κείμενα ή το γραφιστικό σχεδιασμό, ενώ ακόμα η έκθεση βρίσκεται σε εξέλιξη, γλυτώνοντας με αυτόν τον τρόπο πολύτιμο χρόνο και επιπλέον κόστος, πριν επενδυθεί πολύς κόπος και προσπάθεια προς τη λάθος κατεύθυνση⁴⁵. Είναι, ίσως, η πιο δημιουργική φάση στην υλοποίηση μιας έκθεσης.

Ιδιαίτερα χρήσιμη είναι η διαμορφωτική αξιολόγηση όσον αφορά στα διαδραστικά εκθέματα (εφαρμογές πολυμέσων, κ.λπ.), όπου μπορεί να μας δώσει τις κατάλληλες πληροφορίες σχετικά με το σχεδιασμό του σωστού περιβάλλοντος χρήσης, ώστε να είναι εύχρηστο και κατανοητό από όλους τους επισκέπτες ανεξαρτήτως ηλικίας και εξοικείωσης με ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

Στο στάδιο αυτό η μουσειολογική ομάδα έχει ουσιαστικά την ευκαιρία να κατανοήσει καλύτερα το κοινό της και να αναγνωρίσει τις ανάγκες του ως προς το θέμα της έκθεσης και τον τρόπο παρουσιάσής του. Για τον λόγο αυτό, η διεξαγωγή προκαταρκτικής αξιολόγησης κρίνεται αναγκαία σε κάθε περίπτωση, εφόσον από τα δεδομένα που θα συλλεγούν και από τον τρόπο αξιοποίησης και ενσωμάτωσής τους, θα κριθεί σε μεγάλο βαθμό η ανταπόκριση του κοινού σε αυτή και, σε τελική ανάλυση, η ίδια η επιτυχία της έκθεσης.

Συμπερασματικά οι **στόχοι** στο στάδιο αυτό είναι:

- Η διερεύνηση του κατά πόσο και σε τι βαθμό επικοινωνεί η έκθεση τα μηνύματα που έχει σκοπό να επικοινωνήσει.
- Η παραγωγή του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος μέσα στα όρια του εφικτού (αναλόγως πάντα με το διαθέσιμο έμψυχο και άψυχο δυναμικό, καθώς και με τον οικονομικό προϋπολογισμό)
- Η επίγνωση και η βαθειά κατανόηση σε ό,τι αφορά τις διαδικασίες μάθησης και επικοινωνίας μέσω της έκθεσης

⁴⁴ “Exhibition Evaluation, On-line στη διεύθυνση :

http://www.amonline.net.au/amarc/pdf/research/exhibition_evaluation.pdf

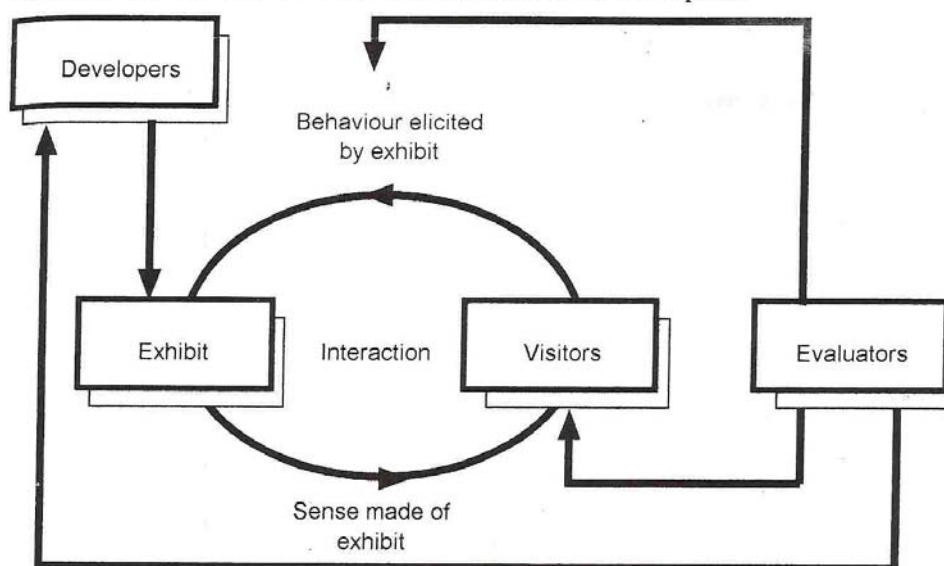
⁴⁵ Οικονόμου Μ. 2003, 113

Οι **μέθοδοι** που χρησιμοποιούνται συνήθως είναι⁴⁶:

- Μικρής κλίμακας δείγματα από το επιθυμητό κοινό που καλείται να αλληλεπιδράσει με τις μακέτες και τα προπλάσματα και να πει τη γνώμη του
- Συμμετοχική ή απλή παρατήρηση (observation / participant observation)⁴⁷, όπου είτε ο ερευνητής προτρέπει τους επισκέπτες να εκφράζουν ανοιχτά τη γνώμη τους για τα εκθέματα είτε περιορίζεται στο να παρατηρεί τις αντιδράσεις τους.
- Ημιδομημένες συνεντεύξεις
- Συζητήσεις σε μικρές ομάδες (focus group discussions)

Figure 2.2 The Formative Evaluation Process in Exhibition Development

Εικ. 1 : Η διαδικασία της διαμορφωτικής αξιολόγησης σύμφωνα με τον T. Russell⁴⁸

⁴⁶ “Exhibition Evaluation, On-line στη διεύθυνση :

http://www.amonline.net.au/amarc/pdf/research/exhibition_evaluation.pdf

⁴⁷ Η μέθοδος της **απλής παρατήρησης** έχει να κάνει με την καταγραφή στοιχείων που αφορούν στη συμπεριφορά του κοινού μέσα στην έκθεση, την αντίδρασή του στα εκθέματα ή άλλα στοιχεία της έκθεσης (ανάλογα με το τι διαπραγματεύεται η έρευνα). Η ανθρωπολογική μέθοδος της **συμμετοχικής παρατήρησης** διαφέρει στο ότι ο ερευνητής παίρνει μέρος στην δραστηριότητα της επίσκεψης στην έκθεση σαν να είναι μέρος του κοινού, με σκοπό να καταγράψει και πάλι τις αντιδράσεις των επισκεπτών. Βλ. Οικονόμου 2003, 111-112

⁴⁸ Sudbury P. και Russell T. 1995, *Evaluation of Museum and Gallery Displays*, Liverpool University Press, Liverpool, 17

2.1.3 Η συνολική αξιολόγηση (summative evaluation)

Η συνολική αξιολόγηση ελέγχει την επίδραση και τον αντίκτυπο της έκθεσης όταν αυτή έχει πια ολοκληρωθεί και ανοίξει στο κοινό⁴⁹. Μας δίνει μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα και συγκεκριμένα στοιχεία για την ποιότητα των εμπειριών που έχουν οι επισκέπτες από την έκθεση⁵⁰. Μπορούμε, για παράδειγμα, να έχουμε **στοιχεία** σχετικά με :

- τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρονται οι επισκέπτες στον χώρο της έκθεσης
- πώς αλληλεπιδρούν με τα εκθέματα, με τα άλλα μέλη της ομάδας ή και με τους άλλους επισκέπτες
- πόσο διαρκεί η επίσκεψη
- ποια εκθέματα προκαλούν και κρατούν το ενδιαφέρον τους και
- πώς «μεταφράζουν» την ιστορία που τους διηγείται η έκθεση⁵¹

Επίσης, στη συνολική αξιολόγηση χρησιμοποιείται μία **πληθώρα μεθόδων** ώστε να ελεγχθεί:

- Εάν η έκθεση μετέδωσε τα προκαθορισμένα μηνύματα
- Εάν τροφοδότησε μηχανισμούς μάθησης στο κοινό
- Πόσο ικανοποιημένο είναι το κοινό με το αποτέλεσμα και
- Σε τι βαθμό απέδωσε η στρατηγική marketing

Όλες οι παραπάνω πληροφορίες αποτελούν τη βάση για να αξιολογηθεί η **επιτυχία της έκθεσης** και να διερευνηθεί εάν οι στόχοι της εκπληρώθηκαν. Ο συγκεκριμένος τύπος αξιολόγησης διεξάγεται, όπως είπαμε, μετά το πέρας της ολοκλήρωσης μίας έκθεσης, κάνοντας χρήση ενός συνδυασμού εσωτερικών (μουσειολογική ομάδα,

⁴⁹ Οικονόμου 2003, 109

⁵⁰ Γκαζή, Μουσούρη και Νικηφορίδου 2004γ, 202

⁵¹ Μουσούρη 1999, 59

λοιπά μέλη προσωπικού μουσείου) και εξωτερικών πηγών (επισκέπτες, ειδικές ομάδες κοινού, κ.λπ.)⁵².

Πιο συνοπτικά, οι **κύριοι στόχοι της συνολικής αξιολόγησης** είναι:

- Να μας δώσει ενδείξεις σχετικά με τον βαθμό που επιτεύχθηκαν οι στόχοι μας
- Να μας πληροφορήσει σχετικά με το πώς λειτουργεί ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα, πώς το χρησιμοποιεί το κοινό, τι γνώσεις αποκομίζει από αυτό ή με ποιον τρόπο τους επηρεάζει
- Να μας δώσει αναφορές για μελλοντικά projects, να προτείνει περαιτέρω έρευνα, να σημειώσει προβλήματα που αφορούν στη χρήση της έκθεσης και των εκθεμάτων από πλευράς επισκεπτών και να αναγνωρίσει τις επιτυχημένες στρατηγικές

Οι κυριότερες μέθοδοι που εμπλέκονται σε αυτό το στάδιο αξιολόγησης είναι:

- Μεγάλης κλίμακας έρευνες κοινού (ερωτηματολόγια)
- Παρατηρήση με σκοπό να κατανοηθεί το ενδιαφέρον του κοινού και η αποτελεσματικότητα του προγράμματος / εκθέματος στο να προσελκύει και να κρατά την προσοχή του κοινού
- Εις βάθος συνεντεύξεις
- Κριτική αξιολόγηση (critical appraisal)
- Κριτικές από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ή από κριτικούς εκθέσεων
- Ποσοτική έρευνα / καταγραφή επισκεψιμότητας της έκθεσης

2.1.4 Η διορθωτική αξιολόγηση (remedial evaluation)

Η διορθωτική αξιολόγηση διενεργείται επίσης μετά το άνοιγμα μίας έκθεσης στο κοινό, έτσι ώστε να καθοδηγήσει την τροποποίηση των εκθεμάτων σε περίπτωση που εντοπίζονται προβλήματα⁵³.

⁵² “Exhibition Evaluation”, On-line στη διεύθυνση :

http://www.amonline.net.au/amarc/pdf/research/exhibition_evaluation.pdf

⁵³ Οικονόμου 2003, 110

Επικεντρώνεται σε προβλήματα που εντοπίζονται σε επιμέρους εκθέματα, καθώς και σε φυσικά ή αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά, όπως, για παράδειγμα, ο φωτισμός, η τοποθέτηση των θεματικών τίτλων και των πινακίδων, οι είσοδοι και οι έξοδοι της έκθεσης, καθώς και σε ψυχολογικά χαρακτηριστικά, συμπεριλαμβανομένου του προσανατολισμού μέσα στο χώρο, της κυκλοφορίας των επισκεπτών, της διάταξης των θεματικών ενοτήτων της έκθεσης, του κινδύνου υπερπληροφόρησης, της κούρασης (museum fatigue) και της κοινωνικής δραστηριότητας⁵⁴.

Έτσι, λοιπόν, σε περιπτώσεις που εντοπίζονται προβλήματα σε μία έκθεση και όταν υπάρχουν τα κατάλληλα μέσα, η διορθωτική αξιολόγηση μπορεί να οδηγήσει στην τροποποίηση των εκθεμάτων. Βέβαια, θα πρέπει να διευκρινήσουμε ότι σε αυτό το στάδιο είναι ήδη αργά να γίνουν σημαντικές αλλαγές, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι και όσες τελικά γίνουν, δε θα συμβάλουν σημαντικά στην βελτίωση της λειτουργικότητας της έκθεσης.

Ουσιαστικά οι **στόχοι του τελικού αυτού σταδίου αξιολόγησης** είναι:

- Να ελέγξουμε ότι το πρόγραμμα / η έκθεση «λειτουργεί», με την πρακτική έννοια του όρου.
- Να καθορίσουμε ποιες υποστηρικτικές κινήσεις είναι αναγκαίες
- Να βελτιώσουμε την βραχυπρόθεσμη / μακροπρόθεσμη αποτελεσματικότητα του προγράμματος προς όφελος του κοινού
- Να προμηθευτούμε με κάποιες πρώτες πληροφορίες σχετικά με το πώς οι επισκέπτες χρησιμοποιούν τα εκθέματα

Οι **μέθοδοι** που ενδείκνυνται είναι οι εξής:

- Συμμετοχική ή απλή παρατήρηση
- Αλληλεπίδραση με τους επισκέπτες και συλλογή πληροφοριών
- Ερωτηματολόγια
- Έρευνα κοινού

⁵⁴ “Exhibition Evaluation”, On-line στη διεύθυνση : http://www.amonline.net.au/amarc/pdf/research/exhibition_evaluation.pdf

- Συνεντεύξεις επισκεπτών

Σημείωση: Η **συνολική** και η **διορθωτική αξιολόγηση** είναι στην ουσία παρόμοιες διαδικασίες. Εκείνο που αλλάζει είναι ο **στόχος** για τον οποίο διενεργούνται και ο **τρόπος** με τον οποίο χρησιμοποιούνται τα αποτελέσματα⁵⁵. Πολλοί μελετητές αναγνωρίζουν ουσιαστικά ως αυτόνομη μόνο τη συνολική αξιολόγηση, την οποία όμως αποκαλούν και διορθωτική, στην περίπτωση που υλοποιούνται όντως αλλαγές στην έκθεση⁵⁶ και δεν περιορίζεται η ομάδα εργασίας μόνο στην αξιολόγησή της και στη χρησιμοποίηση των αποτελεσμάτων σε μελλοντικές εκθέσεις και προγράμματα. Και οι δύο προσεγγίσεις στηρίζονται στα ίδια στοιχεία, ειδωμένα από δύο διαφορετικές οπτικές. Αυτό δεν φαίνεται να αλλάζει την ουσία των πραγμάτων, απλώς διαχωρίζει τις μεθόδους ανάλογα με τον τρόπο χρήσης των αποτελεσμάτων, δηλαδή ανάλογα με τον στόχο.

2.2 Σχεδιασμός και εφαρμογή της αξιολόγησης στο μουσείο

Η αξιολόγηση που περιγράψαμε παραπάνω, είναι η διαδικασία κατά την οποία οι επαγγελματίες του μουσείου μαθαίνουν για το ακροατήριό τους, την πρόσληψη μηνυμάτων από αυτό, καθώς και τις αντιδράσεις του⁵⁷. Αναμφισβήτητα, απαιτείται η οργάνωση μίας ομάδας που θα σχεδιάσει και θα εκπονήσει τη μελέτη αυτή, μίας ομάδας που θα διαθέτει τις απαραίτητες γνώσεις στη μεθοδολογία της έρευνας, καθώς και πρακτική εμπειρία στη συλλογή δεδομένων και στην επικοινωνία με το κοινό⁵⁸.

Φυσικά, παρόμοιες έρευνες δεν γίνονται χωρίς κόστος (υλικό και «άυλο»). Οι προσεκτικές, μεθοδικές και πολύ επικεντρωμένες μελέτες της αξιολόγησης είναι ιδιαίτερος ακριβής, καταναλώνουν πολύ χρόνο και, αναγκαστικά, αναφέρονται μόνο σε περιορισμένες περιπτώσεις. Για τους επαγγελματίες των μουσείων, που

⁵⁵ Οικονόμου 2003, 110

⁵⁶ Taylor και Serrel 1991, 8

⁵⁷ Οικονόμου 2003, 98

⁵⁸ Μουσούρη 1999, 60

χρειάζονται υλικό για γρήγορες αποφάσεις, η έρευνα αξιολόγησης μπορεί να φαντάζει πολύ χρονοβόρα και ακριβή, για ένα **φαινομενικά** μικρό αντίτιμο. Παρόλα αυτά, σε βάθος χρόνου, το κόστος ουσιαστικά μειώνεται, καθώς μειώνονται οι πιθανότητες να δημιουργηθούν σοβαρά προβλήματα και αυξάνονται οι πιθανότητες να διαδοθεί μια καλή φήμη για την έκθεση, πράγμα που σημαίνει και αύξηση της προσέλευσης κοινού.

Κύριοι παράγοντες επιτυχίας μίας έρευνας αξιολόγησης είναι ο **συγχρονισμός** και η **σωστή διαχείριση** του χρόνου. Η πληροφορία που λαμβάνουμε από την αξιολόγηση χρειάζεται να είναι διαθέσιμη τη χρονική περίοδο που αυτή η πληροφορία θα είναι δυνατόν να επηρεάσει την πρόοδο της ανάπτυξης μιας έκθεσης. Εάν είναι διαθέσιμη πολύ νωρίς, η πληροφορία αντιμετωπίζεται ως μη σχετική ή ακόμα και «ενοχλητική». Εάν είναι διαθέσιμη πολύ αργά, η πληροφορία δεν μπορεί να επηρεάσει καμία απόφαση, με αποτέλεσμα είτε ο αξιολογητής να νιώθει ανίκανος να αλλάξει ο,τιδήποτε, είτε τα μέλη της μουσειολογικής ομάδας να απομείνουν με εισηγμένες αποφάσεις για τις οποίες ήδη μετανιώνουν, λίγο πριν η έκθεση ανοίξει στο κοινό.

Εξίσου σημαντικό είναι η αξιολόγηση να αναφέρεται σε **συμπεριφορές** του κοινού και σε **εμπειρίες** του, οι οποίες είναι σημείο αναφοράς τόσο για τις αποφάσεις που θα ληφθούν κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης της έκθεσης όσο και για την ίδια την επίτευξη των στόχων της. Φυσικά, λόγω και του υψηλού κόστους όπως είπαμε, η αξιολόγηση θα πρέπει να συμβαδίζει με το διαθέσιμο **οικονομικό προϋπολογισμό** και το **ανθρώπινο δυναμικό** που προσφέρεται τη δεδομένη στιγμή⁵⁹.

Όσο κι αν είναι προφανές, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι τα προγράμματα αξιολόγησης θα πρέπει να σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο, ώστε οι στόχοι τους να αντανakλούν τους **στόχους και τα μηνύματα της έκθεσης** και να δίνουν

⁵⁹ Hilke 1996, 239

ουσιαστικές απαντήσεις την κατάλληλη χρονική στιγμή, σε καίριες ερωτήσεις της ομάδας εργασίας⁶⁰.

Τέλος, ας τονίσουμε ότι απώτερος στόχος της έρευνας θα πρέπει να είναι η χρησιμοποίηση των αποτελεσμάτων για την βελτίωση εκθέσεων, προγραμμάτων ή άλλων υπηρεσιών, αφού αν τα αποτελέσματα παραμείνουν ανεκμετάλλευτα, ακυρώνεται ευθύς αμέσως όλη η προηγούμενη προσπάθεια. Άλλωστε τα αποτελέσματα που προκύπτουν μπορούν να αποτελέσουν υλικό για δημοσιεύσεις ή επιστημονικές ανακοινώσεις σε συνέδρια, έτσι ώστε να επωφεληθούν και άλλα μουσεία από την έρευνα. Και, κάτι εξίσου σημαντικό, η μελέτη μπορεί να χρησιμοποιηθεί από το μουσείο για να προσελκύσει ακόμα και χορηγούς. Οι περισσότεροι χορηγοί θέλουν να ξέρουν τι απήχηση έχουν οι υπηρεσίες του μουσείου, προτού τις χρηματοδοτήσουν⁶¹.

⁶⁰ Γκαζή, Μουσούρη και Νικηφορίδου 2004γ, 202

⁶¹ Μουσούρη 1999, 61

3. Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΩΣ «ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ» ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

3.1 Ανεξάρτητες επιστημονικές ομάδες – Παράδειγμα : Το μοντέλο της ομάδας της B. Serrell

Ανάλογα με τον αριθμό των ατόμων που διεξάγουν την έρευνα, τον στόχο, το στάδιο στο οποίο πραγματοποιείται κάτι τέτοιο, το χρονικό διάστημα που διαρκεί αυτή, την τελική χρήση του αποτελέσματος (άρθρο, αναφορά, συζήτηση, βραβείο από επιτροπή, διορθωτικές επεμβάσεις στην έκθεση, κ.λπ.), και σε σχέση με πολλούς ακόμα παράγοντες, ποικίλουν και τα κριτήρια ή οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται⁶².

Από τη μία πλευρά έχουμε «**εσωτερική**» παρέμβαση, όταν το ίδιο το μουσείο και η ομάδα εργασίας επιθυμεί να κάνει αξιολόγηση με σκοπό να έχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα, να επικοινωνήσει με το κοινό του και να προβεί στις όποιες διορθωτικές κινήσεις χρειάζονται. Από την άλλη πλευρά έχουμε την «**εξωτερική παρέμβαση**», όπως για παράδειγμα, όταν κάποια ομάδα επαγγελματιών των μουσείων προτείνει ένα νέο τρόπο αξιολόγησης. Σε κάθε περίπτωση, κάθε αξιολόγηση που γίνεται με συνέπεια και στηρίζεται σε σωστά κριτήρια, είναι χρήσιμη και προάγει τη συζήτηση σχετικά με το τι κάνει μία έκθεση καλή.

Για να μελετήσουμε τον τρόπο με τον οποίο εργάζονται οι **ομάδες** των εξωτερικών μελετητών πάνω σε αυτό το θέμα, θα πάρουμε ως παράδειγμα το **μοντέλο / πλαίσιο εργασίας** (framework) βάσει του οποίου εργάζεται η ομάδα της B. Serrell και το οποίο παρουσιάστηκε λεπτομερώς για πρώτη φορά το 2006 στο βιβλίο “Judging Exhibitions: A Framework for Assessing Excellence” (βλ. Παράρτημα IV σελ. 54-59).

⁶² Serrell 2006, από Εισαγωγή

Η ομάδα πήρε την ονομασία «εξάαιρετοι κριτές» (excellent judges), περισσότερο όμως με μία ειρωνική χροιά στην έκφρασή της, με την έννοια ότι κανείς δεν είναι τελικά ο τέλειος κριτής μίας έκθεσης, και ότι μόνο εάν υπήρχαν τέλειες εκθέσεις θα υπήρχαν και τέλειοι κριτές. Στο βιβλίο δηλώνεται καθαρά ότι ο καθένας που χρησιμοποιεί αυτό το μοντέλο, είναι μέλος της ομάδας και, άρα, είναι με τη σειρά του ένας «εξάαιρετος κριτής»⁶³.

Με αυτήν τη σημαντική προσπάθεια, η Serrell και η ομάδα της, προσπάθησαν να καταλήξουν σε μία γραπτή λίστα κριτηρίων και στη συνέχεια να προχωρήσουν στις δράσεις / πράξεις που σχετίζονται με αυτή τη λίστα και οδηγούν στην αξιολόγηση μίας έκθεσης.

Τα τέσσερα **κριτήρια** στα οποία ομαδοποίησαν και συγκέντρωσαν όλες τις υπόλοιπες παραμέτρους σχετικά με τις εκθέσεις είναι τα εξής (βλ. Παράρτημα IV σελ. 55):

- 1) **Άνετη έκθεση** (comfortable): Μια καλή έκθεση βοηθάει τον επισκέπτη να νιώθει άνετα – τόσο σε φυσικό όσο και σε ψυχολογικό επίπεδο. Η άνεση είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο. Η παρουσία της δημιουργεί ευχάριστες εμπειρίες, ενώ η έλλειψή της τις εμποδίζει να αναπτυχθούν.
- 2) **Δεσμευτική έκθεση** (engaging): Μια επιτυχημένη έκθεση έχει τη δύναμη να κρατάει τους επισκέπτες στον χώρο της, να τους δελεάζει έτσι ώστε να είναι συνειδητά «παρόντες» στην εμπειρία της επίσκεψης και να κερδίζει την προσοχή τους. Η δέσμευση είναι το πρώτο βήμα προς τον τελικό στόχο, την ανεύρεση μηνύματος / ουσίας.
- 3) **Ενισχυτική έκθεση** (reinforcing): Σε μια επιτυχημένη έκθεση, τα εκθέματα προσφέρουν στον επισκέπτη πληθώρα ευκαιριών, έτσι ώστε αυτοί να νιώσουν ικανοί, κυρίως σε διανοητικό επίπεδο. Επίσης, τα εκθέματα ενισχύουν το ένα το

⁶³ Serrell 2006, 11

άλλο, εξασφαλίζοντας στον επισκέπτη πολλά και διαφορετικά μέσα πρόσβασης σε διάφορες κατηγορίες πληροφοριών, που όλες μαζί συνθέτουν ένα ενιαίο σύνολο.

- 4) **Ουσιαστική έκθεση** (meaningful): Μια καλή έκθεση είναι σε θέση να προσφέρει σε κάθε επισκέπτη ξεχωριστά, μία μεμονωμένη και μοναδική εμπειρία, η οποία αγγίζει ουσιαστικά το κάθε άτομο σε συνάφεια με τις προσωπικές του εμπειρίες και ιδιαιτερότητες. Κατά συνέπεια, οι επισκέπτες φεύγουν από την έκθεση «αλλαγμένοι», διαφορετικοί από πριν, τόσο σε γνωστικό όσο και σε συναισθηματικό επίπεδο, με τρόπο άμεσο αλλά και σταθερό μέσα στο χρόνο⁶⁴.

Σύμφωνα με το συγκεκριμένο μοντέλο, η όλη διαδικασία ολοκληρώνεται σε πέντε **στάδια**, τα οποία παρουσιάζουμε συντόμως παρακάτω:

1. **Την πρώτη συνάντηση** (the first meeting): Στο στάδιο αυτό συγκεντρώνεται αρχικά μια ομάδα που αποτελείται από έξι έως δέκα άτομα, επαγγελματίες στο χώρο των μουσείων, για τουλάχιστον δύο ώρες. Αυτό είναι αναγκαίο για να γνωστοποιηθεί σε όλους ο τρόπος λειτουργίας του μοντέλου και για να αποφασιστεί από κοινού ποια έκθεση θα τεθεί υπό αξιολόγηση από την ομάδα.
2. **Την καταγραφή σημειώσεων** (creating call-outs): Αφού έχει οριστεί μία συγκεκριμένη έκθεση, το κάθε μέλος της ομάδας επισκέπτεται την έκθεση μόνο του. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης κρατά σημειώσεις σχετικά με την εμπειρία του, με προτάσεις που ξεκινούν κυρίως με ρήματα που αναφέρονται στο πώς νιώθει τη συγκεκριμένη στιγμή, αλλά και τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις αντιδράσεις του ως επισκέπτη.
3. **Την αξιολόγηση μεμονωμένων στοιχείων** (assessing the aspects): την εμπειρία της επίσκεψης ακολουθεί το στάδιο της αξιολόγησης κάποιων στοιχείων που δίνονται σε όλα τα μέλη της ομάδας οργανωμένα σε ειδικό πίνακα.

⁶⁴ Serrell 2006, 41

Χρησιμοποιώντας ως αναφορά τις σημειώσεις (call-outs) που κατέγραψε ο καθένας όσο βρισκόταν στη έκθεση, προσπαθεί τώρα να κρίνει σε ποιο βαθμό υπήρχαν (ή δεν υπήρχαν) στην έκθεση τα στοιχεία που αντιστοιχούν σε κάθε κριτήριο (βλ. Παράρτημα IV σελ. 57). Η διαφορά από το προηγούμενο στάδιο έγκειται στο ότι εδώ ακολουθείται μια συγκεκριμένη δομή, σύμφωνα με την οποία κάθε μέλος της ομάδας σημειώνει στον πίνακα δίπλα από κάθε πρόταση και δεν περιγράφει απλώς τι του/της άρεσε ή όχι στην έκθεση και τι θα ήθελε να ήταν διαφορετικό.

4. **Την αποτίμηση των κριτηρίων** (rating the criteria): Ακολουθεί η φάση της βαθμολόγησης, σε σχέση με κάθε ένα από τα τέσσερα κριτήρια που αριθμήσαμε παραπάνω (άνεση, δέσμευση, ενίσχυση, νόημα). Αυτό γίνεται με βάση μία κλίμακα από το 1 έως το 6, όπου 1 σημαίνει «άριστο» (excellent) και 6 «αντιπαραγωγικό» (counterproductive). Χρησιμοποιώντας κατ' αυτόν τον τρόπο τα στοιχεία που προκύπτουν από τα δύο προηγούμενα στάδια, οδηγούμαστε σε μία συνολική βαθμολόγηση, την οποία ακολουθεί σύντομη αιτιολόγηση (Βλ. Παράρτημα IV σελ. 58). Όλη η ομάδα εργάζεται πάνω σε ένα κοινό πλαίσιο, κάτι που βοηθάει στη συζήτηση που θα ακολουθήσει στην επόμενη συνάντηση, στο στάδιο 5.
5. **Τη δεύτερη συνάντηση** (the second meeting): Στη δεύτερη και τελευταία συνάντηση όλων των μελών της ομάδας, καταγράφονται οι αξιολογήσεις όλων των «κριτών», σε έναν ειδικά διαμορφωμένο πίνακα. Η συνάντηση κρατά τουλάχιστον δύο ώρες, κατά τη διάρκεια των οποίων θα συζητηθούν τυχόν μεγάλες αποκλίσεις και διαφωνίες, καθώς και όλα τα σημεία στα οποία οι απόψεις συγκλίνουν. Λίγο πριν από το τέλος της συνάντησης, πιθανόν κάποιο από τα μέλη να επιθυμεί να αλλάξει την βαθμολογία του, οπότε και γίνονται οι απαραίτητες αλλαγές για να βγει το τελικό συμπέρασμα, η **αξιολόγηση** δηλαδή της έκθεσης (βλ. Παράρτημα IV σελ. 59).

Το μοντέλο της ομάδας της Serrell είναι ένα από τα πιο σύγχρονα και εύχρηστα μοντέλα που μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα μουσείο (ιδιαίτερα στην περίπτωση που το **κόστος** μιας αξιολόγησης που θα ανατεθεί σε εξειδικευμένο προσωπικό είναι **απαγορευτικό**), αλλά και οποιαδήποτε ανεξάρτητη ομάδα, για να αξιολογήσει μια έκθεση. Χωρίς να υποστηρίζει ότι ο τρόπος και τα κριτήρια που προτείνει είναι μοναδικά, κάνει μία αντικειμενικά επιτυχημένη προσπάθεια να διαμορφώσει ένα πλαίσιο εργασίας που θα στηρίζεται κυρίως στο «τι θέλει το κοινό». Για τον λόγο αυτό, ο κάθε «κριτής» καλείται να επισκεφτεί μια έκθεση, όχι σκεπτόμενος υπό την σκοπιά του επαγγελματία στο χώρο των εκθέσεων, αλλά προσπαθώντας να ξαναγίνει ο ίδιος ένας απλός επισκέπτης που αναζητά μέσω της επίσκεψής του, μια όσο το δυνατόν ουσιαστικότερη εμπειρία.

Τα μοντέλα αυτά (frameworks), είναι ιδιαίτερα χρήσιμα εργαλεία, με τη βοήθεια των οποίων τα υποκειμενικά συναισθήματα και οι σκέψεις του επισκέπτη, μετατρέπονται σε ένα χρήσιμο **σύστημα αξιολόγησης** μιας έκθεσης⁶⁵. Θα πρέπει επίσης να τονίσουμε ότι το συγκεκριμένο μοντέλο, υιοθετεί μια οπτική επικεντρωμένη στο κοινό (visitor-centered perspective), χωρίς όμως να προσπαθεί να «διαβάσει» το μυαλό των επισκεπτών (not the visitor's perspective)⁶⁶. Βάζει στη θέση του κοινού τα ίδια τα μέλη της ομάδας αξιολόγησης, ωθώντας τους να κρίνουν τα εκθέματα μέσω της δικιάς τους εμπειρίας βασιζόμενοι στις αναφορές τους σχετικά με την ανταπόκρισή τους στην όλη εμπειρία. Άλλωστε, η **αξιολόγηση** δεν μπορεί να γίνει σε καμία περίπτωση χωρίς την απαραίτητη ανάδραση (feedback) από πλευράς του κοινού και μία από τις καλύτερες λύσεις είναι αυτή που προτείνει το συγκεκριμένο μοντέλο.

Φυσικά δεν είναι το μοναδικό παράδειγμα που θα μπορούσαμε να αναφέρουμε. Το επιλέξαμε, όμως, ως ένα από τα πιο πρόσφατα δημοσιευμένα μοντέλα, το οποίο ενσωματώνει, παράλληλα, όλες τις σύγχρονες αντιλήψεις σχετικά με τις εκθέσεις ως

⁶⁵ Serrell 2006, 86

⁶⁶ Serrell 2006, 27

μέσο επικοινωνίας του μουσείου με το κοινό και το οποίο –κυρίως- επιχειρεί να αξιολογεί εκθέσεις από μία **οπτική** που βασίζεται στην **εμπειρία του επισκέπτη**.

3.2 Διεθνείς Επιτροπές Απονομής Βραβείων

Συνεχίζοντας την έρευνα σχετικά με τις αξιολογητικές μεθόδους «εξωτερικής» παρέμβασης, θα προχωρήσουμε στην παρουσίαση δύο διεθνών διοργανώσεων από την Αμερική και την Ευρώπη αντίστοιχα, των οποίων κύριο μέλημα είναι η διεξαγωγή των δύο ετήσιων διαγωνισμών για την Καλύτερη Έκθεση της Χρονιάς (Αμερική) και για το Καλύτερο Μουσείο της Χρονιάς (Ευρώπη). Οι θεσμοί αυτοί λειτουργούν με σκοπό την περαιτέρω βελτίωση και ανάπτυξη των μουσειακών πρακτικών, καθώς και την αφοσίωση στην υπηρεσία του κοινού των μουσείων και των απαιτήσεων του από αυτά.

3.2.1 Η Αμερικανική Ένωση Μουσείων και ο Ετήσιος Διαγωνισμός Εκθέσεων

Καθιερωμένος είναι, πλέον, ο ετήσιος διαγωνισμός που διοργανώνεται από τις εντεταλμένες επιτροπές (CARE, NAME, CurCOM και άλλων κατά καιρούς) της Αμερικανικής Ένωσης Μουσείων (AAM), η οποία έχει αναπτύξει με τη σειρά της συγκεκριμένα **κριτήρια**, βάσει των οποίων αξιολογούνται κάθε φορά οι εκθέσεις που δηλώνουν υποψηφιότητα και απονέμεται το βραβείο στην «Καλύτερη Έκθεση της Χρονιάς», ενώ γίνεται τιμητική μνεία και στις τέσσερις επόμενες καλύτερες εκθέσεις.

Ο διαγωνισμός ξεκίνησε το 1997 και μπορούν να λάβουν μέρος σε αυτόν εκθέσεις από μουσεία κάθε τύπου (φυσικής ιστορίας, μουσεία επιστημών, τέχνης, ιστορίας, παιδικά μουσεία, κ.ο.κ.), εκθέσεις από ζωολογικά πάρκα, ενυδρία, βοτανικούς κήπους καθώς και κάθε είδος εκθέσεων που διοργανώνονται για όφελος του κοινού, από μη-κερδοσκοπικούς οργανισμούς⁶⁷. Τα ενδιαφερόμενα μουσεία συμπληρώνουν την αίτηση συμμετοχής και επισυνάπτουν επιπρόσθετο υλικό (όπως, για παράδειγμα,

⁶⁷ On-line στη διεύθυνση : http://www.curcom.org/exhibition_comp.php

δείγματα των κειμένων της έκθεσης, φωτογραφίες των εκθεμάτων, videos που ξεναγούν την κριτική επιτροπή στον εκθεσιακό χώρο, υλικό αξιολόγησης κ.ο.κ).

Οι υποψήφιες εκθέσεις κατηγοριοποιούνται ανάλογα με το ποσό του οικονομικού προϋπολογισμού τους, ενώ δεν μπορούν να πάρουν μέρος εκθέσεις που άνοιξαν στο κοινό την προηγούμενη χρονιά από αυτή που διενεργείται ο διαγωνισμός. Επίσης, σημειώνουμε ότι υπάρχει και κάποιο μικρό κόστος για τη συμμετοχή κάθε έκθεσης.

Σκοπός του διαγωνισμού και βασικό κίνητρο για την ΑΑΜ και των επιμέρους επιτροπών της, είναι να διερευνηθεί η χρήση πολλαπλών εργαλείων αξιολόγησης για τις εκθέσεις στα μουσεία και να συγκεκριμενοποιηθεί ο όρος «αρτιότητα» (excellence) σε συγκεκριμένα στοιχεία, τα οποία θα πρέπει να περιέχει μία έκθεση για να δικαιούται τον τίτλο αυτό⁶⁸.

Οι κριτές ακολουθούν τις οδηγίες των επιτροπών, έτσι ώστε να αξιολογήσουν τις εκθέσεις βάσει των παρακάτω έξι **κριτηρίων**⁶⁹:

- i. **Ανταπόκριση του κοινού** (audience awareness) : *Ανταποκρίθηκε θετικά το κοινό στην έκθεση και σε ποιο βαθμό συνάδει η αλληλεπίδραση αυτή με τους αρχικούς στόχους της;*

Πώς ελέγχεται η ύπαρξη του κριτηρίου αυτού:

- Υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία για το γεγονός ότι η έκθεση πέτυχε τους στόχους της όσον αφορά στο επιθυμητό κοινό ή/και ότι είχε ως αποτέλεσμα θετικές εμπειρίες για τους επισκέπτες.
- Οι όποιες αποφάσεις παίρνονται σχετικά με το περιεχόμενο, τα εκφραστικά μέσα και το σχεδιασμό της έκθεσης, βασίζονται σε αποφάσεις που αφορούν το κοινό – στόχο (target audience).

⁶⁸ Teller 2007, 72

⁶⁹ On-line στη διεύθυνση : <http://name.pmhclients.com/aboutus/Standards>

- Οι πληροφορίες που παρέχονται στους επισκέπτες, δίνονται με τέτοιο τρόπο που να εξυπηρετεί τις πολλές και διαφορετικές ανάγκες και προτιμήσεις τους.
- Η έκθεση είναι σχεδιασμένη για να εξυπηρετεί τόσο αυτούς που επιθυμούν να τη δούν γρήγορα όσο και αυτούς που έχουν σκοπό να αφιερώσουν περισσότερο χρόνο.

ii. **Περιεχόμενο** (content) : *“Κατά πόσο σέβεται η έκθεση την ακεραιότητα του περιεχομένου της;”*

Πώς ελέγχεται η ύπαρξη του κριτηρίου αυτού:

- Το περιεχόμενο αντανακλά την τρέχουσα γνώση πάνω στο θέμα.
- Η έκθεση συμβάλλει στη δημιουργία ή στην αναζωπύρωση ενδιαφέροντος για το θέμα ή για επιμέρους πτυχές του.
- Υπάρχει σεβαστός αριθμός αντικειμένων για να παρουσιάσει το θέμα της έκθεσης.

iii. **Συλλογές** (collections) : *“Υπάρχει επαρκής μέριμνα για θέματα συντήρησης και ασφάλειας;”*

Πώς ελέγχεται η ύπαρξη του κριτηρίου αυτού:

- Τα αντικείμενα εκτίθενται με τον κατάλληλο τρόπο.
- Οι απαιτήσεις για σωστή συντήρηση (επίπεδα φωτισμού, ατμοσφαιρικός έλεγχος) και για ασφάλεια, καλύπτονται πλήρως.

iv. **Ερμηνεία / Επικοινωνία** (interpretation / communication) : *“Είναι το μήνυμα της έκθεσης ξεκάθαρο και συνεπές; Και σε περίπτωση που δεν είναι, υπάρχει κάποια καλή δικαιολογία για την έλλειψη αυτή;”*

Πώς ελέγχεται η ύπαρξη του κριτηρίου αυτού:

- Ο τίτλος της έκθεσης επικοινωνεί σωστά το θέμα της και τραβά την προσοχή.

- Διαμορφώνεται ξεκάθαρα μία κεντρική ιδέα ή ένα σύνολο ιδεών, οι οποίες δηλώνονται με εμφανή τρόπο και στους επισκέπτες.
- Υπάρχει ένα ευδιάκριτο σχέδιο αναφορικά με τον τρόπο που παρουσιάζεται το περιεχόμενο της έκθεσης. Αν όχι, υπάρχει κάποιος λόγος γι' αυτό.
- Οι υποθέσεις και οι προσωπικές απόψεις που παρουσιάζονται στην έκθεση, δηλώνονται ξεκάθαρα ως τέτοιες. Η έκθεση δεν υποχρεούται να παρέχει απόλυτες αλήθειες, εκτός και αν το θέμα είναι τέτοιο. Το σημαντικότερο είναι να συμβάλλει στον προβληματισμό και στην εκκίνηση ενός εποικοδομητικού διαλόγου.
- Η έκθεση κρατά το ενδιαφέρον και την προσοχή του κοινού.

v. **Σχεδιασμός και Παραγωγή** (design and production) : *“Είναι τα ερμηνευτικά μέσα που επιλέχθηκαν για να αναπαραστήσουν το μήνυμα της έκθεσης (σε σχέση με την οργάνωση του χώρου, το σχεδιασμό και τη φυσική αναπαράσταση), κατάλληλα και συνεπή με το θέμα της, τη συλλογή που παρουσιάζεται και το κοινό στο οποίο απευθύνεται;”*

Πώς ελέγχεται η ύπαρξη του κριτηρίου αυτού:

- Τα σχεδιαστικά στοιχεία (πχ. χρώμα, φωτισμός, υλικά που χρησιμοποιούνται στα εκθέματα, κλπ.) συμβάλλουν και υποστηρίζουν τις ιδέες της έκθεσης.
- Ο προσανατολισμός σε όλη την έκθεση βοηθά τον επισκέπτη να έχει μια συνολική εντύπωση για αυτήν. Η οργάνωση του χώρου υποστηρίζει την οργάνωση της έκθεσης.
- Η ροή κυκλοφορίας της έκθεσης (traffic patterns) είναι εμφανής στον επισκέπτη και έχει άμεση σχέση με τη δομή της έκθεσης. Αν όχι, υπάρχει συγκεκριμένος λόγος.

vi. **Εργονομία** (ergonomics) : *“Σε ποιο βαθμό είναι η έκθεση προσβάσιμη σε φυσικό επίπεδο; Εξασφαλίζεται άνεση και ασφάλεια για τους επισκέπτες κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους;”*

Πώς ελέγχεται η ύπαρξη του κριτηρίου αυτού:

- Υπάρχουν χώροι ξεκούρασης (καθίσματα, κλπ.).
- Τα κείμενα και οι λεζάντες είναι ευανάγνωστα και ευκόλως κατανοητά
- Η έκθεση είναι πλήρως προσβάσιμη σε όλες τις ομάδες κοινού και ανταποκρίνεται στις ανάγκες κάθε εν δυνάμει επισκέπτη.

Τα παραπάνω **κριτήρια** καλύπτουν, όπως παρατηρούμε, σημαντικά εκθεσιακά ζητήματα, τα οποία δύσκολα ελέγχονται κατά τη διάρκεια μία απλής επίσκεψης, αλλά αναπόφευκτα την επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό. Επικεντρώνονται, κυρίως, σε θέματα που σχετίζονται με την **παρουσίαση** και το **περιεχόμενο**⁷⁰. Ζητήματα όπως η συντήρηση, οι εκθεσιακές τεχνικές ή τα μέτρα ασφαλείας, δύσκολα θα μπορούσαν να καλυφθούν, για παράδειγμα, από τα τέσσερα στάδια της αξιολόγησης που διεξάγεται από το μουσείο (προκαταρκτική, διαμορφωτική, συνολική, διορθωτική αξιολόγηση) ή από το μοντέλο της Serrell με το οποίο ασχοληθήκαμε στην προηγούμενη ενότητα ή, ακόμα, και από τους ανεξάρτητους κριτικούς εκθέσεων, όπως θα δούμε παρακάτω.

3.2.2 Το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Μουσείων και το Ευρωπαϊκό Βραβείο του Μουσείου της Χρονιάς

Το **Ευρωπαϊκό Φόρουμ Μουσείων** (European Museum Forum) είναι ένας ανεξάρτητος μη-κερδοσκοπικός οργανισμός, που κάθε χρόνο απονέμει το «**Ευρωπαϊκό Βραβείο του Μουσείου της Χρονιάς**» (European Museum of the Year Award - EMYA), υπό την αιγίδα του **Συμβουλίου της Ευρώπης**.

Το Φόρουμ θεωρεί τον εαυτό του ως έναν αμιγώς ευρωπαϊκό θεσμό, ενώ επικεντρώνεται στην προώθηση της **πολιτισμικής κατανόησης** (cultural understanding) μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών. **Στόχος** του είναι να εντοπίζει και να προωθεί κάθε χρόνο εκείνα τα ιδρύματα που έχουν αντιμετωπίσει επιτυχώς τα διάφορα προβλήματα που προκύπτουν σε όλα ανεξαιρέτως τα μουσεία, όπως, για παράδειγμα, προβλήματα οικονομικής φύσεως, γραφειοκρατίας, κοινωνικής ευθύνης,

⁷⁰ Serrell 2006, 98

επαγγελματικής ακεραιότητας και ηθικής, φαντασίας, προγραμματισμού για το μέλλον, κ.λπ.⁷¹.

Εκτός από αυτόν τον διαγωνισμό, το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Μουσείων διοργανώνει και πραγματοποιεί εργαστήρια (workshops) σε διαφορετικά μέρη της Ευρώπης, δημοσιεύει ένα σχετικό περιοδικό⁷², ενώ, παράλληλα, προσφέρει και συμβουλευτικές υπηρεσίες. Το αποκορύφωμα των δραστηριοτήτων του αποτελεί η **Ετήσια Συνάντηση** (Annual Meeting), ένα διεθνές συνέδριο όπου ανακοινώνεται ο νικητής του τίτλου «Ευρωπαϊκό Μουσείο της Χρονιάς»⁷³.

Τα μουσεία που μπορούν να δηλώσουν συμμετοχή στο διαγωνισμό χωρίζονται σε **δύο κατηγορίες**⁷⁴: (α) σε **νέα μουσεία** που άνοιξαν στο κοινό τα δύο τελευταία χρόνια και (β) σε **παλαιότερα μουσεία** τα οποία έχουν κάνει κάποια ανακαίνιση ή επέκταση, αναδιοργάνωση των συλλογών ή αναδιαμόρφωση της ερμηνευτικής τους πρακτικής μέσα στα δύο τελευταία χρόνια.

Πιο συγκεκριμένα, απονέμονται **τρία διαφορετικά βραβεία** που είναι τα εξής :

- i. Το **Ευρωπαϊκό Βραβείο του Μουσείου της Χρονιάς** (The European Museum of the Year Award) τα κριτήρια για το οποίο σχετίζονται με την **πρωτοτυπία** του μουσείου σε κάποιο τομέα, όπως, για παράδειγμα, ερμηνεία και παρουσίαση που χαρακτηρίζονται από φαντασία και πρωτοποριακά στοιχεία, αξιόλογη κοινωνική συνεισφορά, έντονο εκπαιδευτικό έργο, προσεκτική «ακρόαση» των αναγκών του κοινού, εφαρμογή «έξυπνου» marketing και αποτελεσματικής διαφήμισης.
- ii. Το **Βραβείο του Συμβουλίου της Ευρώπης** (The Council of Europe Award) είναι ένα ειδικό βραβείο με κριτήριο τη συμβολή του τιμώμενου μουσείου στην

⁷¹ On-line στη διεύθυνση : <http://shotnews.net/?p=13>

⁷² Το περιοδικό είναι διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:
<http://www.europeanmuseumforum.eu/Bulletins.asp>

⁷³ On-line στη διεύθυνση : <http://assembly.coe.int/Museum/ForumEuroMusee/default.asp>

⁷⁴ On-line στη διεύθυνση : <http://www.europeanmuseumforum.eu/documents/application%202010.pdf>

κατανόηση της ευρωπαϊκής πολιτισμικής κληρονομιάς⁷⁵. (Το συγκεκριμένο βραβείο απονεμήθηκε το 2005, και για πρώτη φορά σε ελληνικό μουσείο, στο **Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού της Θεσσαλονίκης**).

- iii. Το **Βραβείο Micheletti** (The Micheletti Award) που απονέμεται στο καλύτερο τεχνικό ή βιομηχανικό μουσείο.

Τα βραβεία αυτά αποτελούν σημαντικές διακρίσεις στο χώρο των μουσείων και απονέμονται κάθε χρόνο από το 1977 οπότε καθιερώθηκαν ως θεσμός από τον **Kenneth Hudson**, μέχρι και σήμερα⁷⁶. Ο Hudson, αρνούμενος να προσκολληθεί στις κυρίαρχες δομές, παρόλο που κατά καιρούς είχε γίνει μέλος του ICOM και της UNESCO, διακήρυξε την «ανεξαρτησία» του εγκαίνιαζοντας το θεσμό του βραβείου «Ευρωπαϊκό Μουσείο της Χρονιάς» και δημιουργώντας το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Μουσείων⁷⁷.

Η επιλογή των βραβευμένων ιδρυμάτων γίνεται μεταξύ υποψήφιων μουσείων που προτείνει η **Κριτική Επιτροπή** του Ευρωπαϊκού Φόρουμ Μουσείων. Η διεθνής αυτή Επιτροπή απαρτίζεται από αναγνωρισμένους επαγγελματίες στο χώρο των μουσείων και του πολιτισμού και είναι εντελώς ανεξάρτητη, ενώ τα έσοδά της προέρχονται από τις εισφορές των μελών και διάφορες άλλες χορηγίες, καθώς και από το χρηματικό αντίτιμο που υποχρεούται να καταβάλλει κάθε μουσείο που επιθυμεί να λάβει μέρος στο διαγωνισμό. Κυριότερο μέλημά της θεωρεί το χρέος της προς το **κοινό** των μουσείων, παράλληλα, όμως, διατηρεί καλές σχέσεις και με εθνικούς και διεθνείς επιστημονικούς οργανισμούς.

Οι υποψηφιότητες που λαμβάνει η επιτροπή ξεπερνούν τις 50 το χρόνο. Όλα τα μουσεία ανεξαιρέτως δέχονται επισκέψεις από μέλη της με σκοπό την **αξιολόγησή** τους. Έτσι, η ομάδα των μελών αυτών μετακινείται από χώρα σε χώρα, εμψυχώνοντας, αξιολογώντας και προσφέροντας χρήσιμες συμβουλές. Αυτό

⁷⁵ On-line στη διεύθυνση : http://www.mbp.gr/html/gr/nea_vraveio.htm

⁷⁶ On-line στη διεύθυνση : http://en.wikipedia.org/wiki/European_Museum_of_the_Year_Award

⁷⁷ On-line στη διεύθυνση : http://www.europeanmuseumforum.eu/Kenneth_Hudson.asp

αποτελεί **κάτι εντελώς νέο** στο χώρο των μουσείων, εάν λάβουμε υπόψη πως μέχρι σήμερα πάνω από 1500 μουσεία από 40 διαφορετικές χώρες έχουν δηλώσει συμμετοχή⁷⁸.

Σε αντίθεση με τον Ετήσιο Διαγωνισμό Εκθέσεων της ΑΑΜ, ο θεσμός «Ευρωπαϊκό Μουσείο της Χρονιάς» δεν επικεντρώνεται τόσο στην αξιολόγηση της **έκθεσης** αυτής καθεαυτής, αλλά ασχολείται με το **σύνολο του οργανισμού του μουσείου**. Κρίνουμε, όμως, πως αξίζει να αναφερθούμε σε αυτό, ως ένα ακόμα οργανωμένο και διεθνώς αναγνωρισμένο **σύστημα αξιολόγησης** για τις υπηρεσίες που προσφέρουν τα μουσεία στο κοινό.

3.3 Ατομικές κριτικές από ανεξάρτητους μελετητές

Αυτό που δεν έχουμε δει μέχρι τώρα είναι πώς εργάζονται οι **ανεξάρτητοι μελετητές** μέσω κριτικών, αποτιμήσεων, άρθρων, παρουσιάσεων σε συνέδρια και άλλων δημοσιεύσεων, σχετικά με την ποιότητα μίας έκθεσης. Σε αυτό το σημείο μπορούμε να αναφερθούμε ξεχωριστά σε δύο **υποκατηγορίες**, που είναι οι **κριτικές εκθέσεων** και οι **αποτιμήσεις εκθέσεων**, τις οποίες και εξετάζουμε παρακάτω.

3.3.1 Κριτικές εκθέσεων (exhibition critiques)

Με τον όρο «κριτικές εκθέσεων» αναφερόμαστε ουσιαστικά σε γνώμες που εκφράζονται για μια έκθεση από σχετικούς επαγγελματίες, βάσει της εμπειρίας τους, της εκπαίδευσης που έχουν λάβει και της προσωπικής τους αντίληψης. Οι κριτικοί βασίζονται συνήθως στο τι τους άρεσε, τι όχι και γιατί. Οι κριτικές που κάνουν **δεν** διεκδικούν τον τίτλο της αντικειμενικότητας⁷⁹. Η κριτική συνιστά περισσότερο **ανάλυση** παρά περιγραφή. Ουσιαστικά, ο κριτικός χρησιμοποιεί τα δικά του κριτήρια (standards) και εναπόκειται στην κρίση του κοινού κατά πόσο αυτές οι απόψεις έχουν αξία ή όχι.

⁷⁸ On-line στη διεύθυνση : <http://shotnews.net/?p=13>

⁷⁹ Serrell 2001, 17

Μια κριτική πραγματοποιείται με ή χωρίς την άδεια ή την πρόσκληση από το αντίστοιχο μουσείο. Οι προθέσεις της μουσειολογικής ομάδας **δεν** λαμβάνονται απαραίτητα υπόψη από τον κριτικό, οπότε και δεν είναι σίγουρο αν θα παίξουν σημαντικό ρόλο στην αξιολόγησή του. Επίσης, είναι πιθανόν να ληφθούν υπόψη, αλλά να «μεταφραστούν» εντελώς διαφορετικά από τον τρόπο με τον οποίο εκφράζονται και υιοθετούνται από τον οργανισμό που φιλοξενεί την έκθεση⁸⁰.

Η κριτική, σε αντίθεση με το μοντέλο της Serrell που βασίζεται σε ομαδική συνεργασία, είναι ατομική αξιολόγηση (individual assessment). Φυσικά δεν αμφισβητούμε ότι ένας ικανός και έμπειρος κριτικός, μπορεί να προσφέρει πολλά στο θέμα της αποτελεσματικότητας των εκθέσεων. Πιθανόν, πολλές φορές, οι απόψεις του να φαίνονται αυθαίρετες, αλλά όταν στηρίζονται στην εμπειρία και όταν υπάρχει συνέπεια - συνέχεια στο έργο ενός κριτικού, τότε το κοινό τείνει να εμπιστεύεται τη γνώμη του και να θεωρεί έγκυρες τις κριτικές του⁸¹.

3.3.2 Αποτιμήσεις εκθέσεων (reviews)

Εξαρτάται από τον ίδιο το συγγραφέα, κατά πόσο μια αποτίμηση ακούγεται περισσότερο ή λιγότερο αντικειμενική. Παρ' όλα αυτά, οι προθέσεις του ατόμου που επιχειρεί αυτού του είδους την αξιολόγηση, συχνά **δεν** δηλώνονται ξεκάθαρα. Επίσης, τα προσόντα του μπορεί να **μην** έχουν σχέση απαραίτητα με το χώρο των μουσείων. Από την άλλη, σε αντίθεση με τις κριτικές, στις αποτιμήσεις εκθέσεων λαμβάνονται σοβαρά υπόψη οι **προθέσεις** της μουσειολογικής ομάδας⁸².

Παρόλο που τα είδη των αποτιμήσεων ποικίλουν κατά πολύ (κάτι που δυσχεραίνει την οποιαδήποτε προσπάθεια ταξινόμησης τους), σε γενικές γραμμές βασίζονται στις απόψεις του ίδιου του συγγραφέα και το ύφος τους επηρεάζεται από το **κοινό** για το οποίο προορίζονται (π.χ. όταν μία αποτίμηση συντάσσεται προς δημοσίευση σε

⁸⁰ Serrell 2006, 95

⁸¹ Teller 2007, 71

⁸² Serrell 2006, 96

επιστημονικό ή άλλο περιοδικό, ανάλογα με την ταυτότητα του εντύπου, προσδιορίζεται και το αναγνωστικό του κοινό).

Όπως αναφέρει ο Robert R. Archibald σε σχετικό άρθρο στο περιοδικό *Exhibitionist*, οι αποτιμήσεις εκθέσεων που δημοσιεύονται, για παράδειγμα, στο *Journal of American History*, συντάσσονται κυρίως από ιστορικούς και απευθύνονται σε ιστορικούς, δίνοντας έμφαση φυσικά στο ιστορικό περιεχόμενο των εκθέσεων. Τέτοιου τύπου αποτιμήσεις απευθύνονται συνήθως σε ένα ειδικό, **ακαδημαϊκό**, αναγνωστικό κοινό, το οποίο σχετίζεται ελάχιστα, έως καθόλου πολλές φορές, με τους μουσειολόγους ή το υπόλοιπο επιστημονικό προσωπικό της έκθεσης⁸³.

Συνεχίζοντας στο ίδιο άρθρο, ο Archibald υποστηρίζει πως οι αποτιμήσεις που δημοσιεύονται σε μουσειολογικά περιοδικά όπως το *Museum News*, το *Curator* ή το *History News*, συνήθως γενικολογούν σε μεγάλο βαθμό, με μία εμφανή τάση να παραμένουν **μη-κριτικές**. Αντιθέτως, το *Museum Practice*, μπορεί να μην προσελκύει τόσο το λεγόμενο ακαδημαϊκό κοινό που αναφέραμε παραπάνω, αποδεικνύεται όμως ιδιαίτερα χρήσιμο σε όσους ασχολούνται πρακτικά με το θέμα των εκθέσεων, μια και οι αποτιμήσεις που δημοσιεύονται σε αυτό, ασχολούνται πιο συγκεκριμένα με θέματα αξιολόγησης και διορθωτικής παρέμβασης στα εκθέματα.

Η Paulette McManus, από την άλλη, σε ένα σχόλιο-δημοσίευσή της πάνω στο θέμα των αποτιμήσεων, υποστηρίζει ότι συνήθως αυτές περιορίζονται στο να **επαινούν** τις εκθέσεις, ενώ αποφεύγουν να λαμβάνουν υπόψη τους τα αρνητικά στοιχεία αυτών, τις ελλείψεις και τα λάθη τους. Προσθέτει, επίσης, ότι δεν δίνουν την απαραίτητη σημασία στον επικοινωνιακό ρόλο της έκθεσης και στην αλληλεπίδραση με το κοινό, ενώ υιοθετούν μία περισσότερο **περιγραφική** παρά αναλυτική μεθοδολογία (σε αντίθεση με τις κριτικές, όπως είδαμε παραπάνω). Η ίδια καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι αποτιμήσεις αποτυγχάνουν ως επί το πλείστον να συμβάλουν θετικά στην βελτίωση της μουσειακής πρακτικής⁸⁴.

⁸³ Archibald 2000, 16

⁸⁴ Serrell B. 2006, 96

Στον αντίποδα, μπορούμε να τοποθετήσουμε την άποψη πως κάθε προσπάθεια που γίνεται προς τη διάδοση των θεωρητικών και των πρακτικών εργαλείων της αξιολόγησης μπορεί να συμβάλει θετικά, όταν πραγματοποιείται σε επαγγελματική και σωστά τεκμηριωμένη βάση. Από εκεί και πέρα, κατανοούμε πως αναλόγως με το πού δημοσιεύεται μια αποτίμηση, αποκτά και διαφορετικούς στόχους, ύφος και περιεχόμενο. Αντί να αποκλείουμε είτε το ένα είτε το άλλο, καλό θα ήταν να δούμε όλη αυτή την συγγραφική προσπάθεια πιο σφαιρικά, πιο πολύ μέσα από την οπτική που ερευνούμε και τα διαφορετικά είδη/ μεθόδους αξιολόγησης και να σκεφτούμε πώς είναι δυνατόν να γίνει μία σύνθεση όλων αυτών, σε μία ενιαία επιστημονική προσέγγιση. Μία παρόμοια προσπάθεια - πρόταση επιχειρούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ: ΑΠΟ ΜΙΑ ΟΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΣΥΝΔΥΑΣΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

4.1 Συνδυαστική εφαρμογή των διαφορετικών μεθόδων αξιολόγησης

Η αξιολόγηση των εκθέσεων αποτελεί πλέον (ή, τουλάχιστον, θα έπρεπε) προτεραιότητα για όλα τα μουσεία. Όπως έχουμε ξαναπεί, τους δίνει τη δυνατότητα να επικοινωνούν με το κοινό τους, να εντοπίζουν τις επιθυμίες του και να εναρμονίζουν με αυτές τις εκθεσιακές προσεγγίσεις τους. Πώς, όμως, εξασφαλίζουμε ότι οι αξιολογήσεις θα είναι έγκυρες και θα στηρίζονται σε πιστοποιημένες πρακτικές;

Σε ένα σχόλιο του Nicola Longford πάνω σε άρθρο του Robert Archibald⁸⁵ για την αξιολόγηση εκθέσεων, ο πρώτος θέτει τον προβληματισμό σχετικά με το πώς η αξιολόγηση θα μπορούσε να ενσωματώνει τις κριτικές και τις απόψεις ακαδημαϊκών, ιστορικών, αρχιτεκτόνων, επιμελητών, συντηρητών, μουσειολόγων και άλλων επαγγελματιών στο χώρο του μουσείου. Συνεχίζει δε, υποστηρίζοντας πως για να επιτύχουμε την ισορροπία, θα μπορούσαμε να εφαρμόζουμε **συνδυαστικά** τις διαφορετικές μεθόδους αξιολόγησης.

Έτσι, τα αποτελέσματα μίας συνολικής αξιολόγησης και μίας έρευνας κοινού, θα μπορούσαν να ενσωματωθούν σε μία κριτική αξιολόγηση από κάποιον ανεξάρτητο ερευνητή (critique). Φυσικά θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι η συνδυαστική αυτή προσέγγιση θα μεταβάλει και το αποτέλεσμα της κριτικής. Όπως συμπεραίνει ο Longford, όμως, είναι κάτι που θα αποβεί πολύ χρήσιμο και θα αξίζει να το προσπαθήσουμε.

Άλλωστε και η ίδια η Serrell προτείνει την εφαρμογή του μοντέλου της **σε συνδυασμό** με άλλες μεθόδους αξιολόγησης για καλύτερα αποτελέσματα. Προτείνει,

⁸⁵ Archibald 2000, 16

συγκεκριμένα, να ενσωματωθεί η χρήση του μοντέλου της στα στάδια της διαμορφωτικής και της συνολικής αξιολόγησης που διεξάγουν τα ίδια τα μουσεία⁸⁶.

Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί στην περίπτωση της **διαμορφωτικής αξιολόγησης** μιας έκθεσης που δεν έχει στηθεί ακόμα, με το να επιλέξει η ομάδα κάποιες άλλες εκθέσεις με παρόμοιο θέμα και να τις αξιολογήσει χρησιμοποιώντας ως κύριο εργαλείο της το πλαίσιο εργασίας της Serrell. Έτσι, θα αποφευχθούν λάθη που έχουν ήδη γίνει και θα ακολουθηθούν κάποιες δοκιμασμένες πρακτικές που είχαν επιτυχία. Χρήσιμο θα ήταν, επίσης, εάν κατά τη σύνταξη των ερωτηματολογίων ή των οδηγιών συνέντευξης προς το κοινό, χρησιμοποιούνταν στοιχεία από τους πίνακες του μοντέλου της Serrell που σχετίζονται με τις αντιδράσεις του κοινού (βλ. Παράρτημα IV σελ. 57).

Στην περίπτωση της **συνολικής αξιολόγησης**, πάλι, στο στάδιο κατά το οποίο η έκθεση έχει ήδη ανοίξει στο κοινό και επιθυμούμε να μάθουμε τον αντίκτυπό της και τη λειτουργικότητα των εκθεμάτων, μπορούμε να εφαρμόσουμε το πλαίσιο εργασίας «εκ των έσω», μεταβάλλοντας τον χαρακτήρα του (αφού έχουμε κατατάξει το μοντέλο αυτό ως μια «εξωτερικής παρέμβασης» αξιολόγηση) με σκοπό την καλύτερη κατανόηση των θετικών και των αρνητικών σημείων της έκθεσης. Τα αποτελέσματα από τις δύο μεθόδους θα συγκεντρωθούν και θα αναλυθούν συνδυαστικά.

4.2 Ένα παράδειγμα συνδυαστικής αξιολόγησης

Αν αντιπαραβάλουμε τις διαφορετικές μεθόδους αξιολόγησης των εκθέσεων που έχουν εφαρμοστεί μέχρι σήμερα, θα δούμε τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους, πάντα σε σχέση με τις αρχικές μας επιδιώξεις. Σε μία **συγκριτική έρευνα** του Alan Teller, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Exhibitionist το φθινόπωρο του 2007, εντοπίζουμε ξεκάθαρα τον παραπάνω ισχυρισμό στα τελικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την αξιολόγηση **μίας έκθεσης** (“Wilde Reef”, Shedd Aquarium) **με τρεις διαφορετικές μεθόδους**:

⁸⁶ Serrell, 2006, 73-74

- i. το πλαίσιο εργασίας της B. Serrell (excellent judges framework),
- ii. την κριτική από κάποιον ανεξάρτητο ερευνητή (exhibition critique) και
- iii. τη συνολική αξιολόγηση (summative evaluation) της έκθεσης.

Όσον αφορά στο **πλαίσιο εργασίας** της ομάδας της Serrell, μπορούμε να πούμε ότι αυτό ενδυναμώνει την επαγγελματική προσέγγιση του θέματος, στηρίζεται στην ομαδική προσπάθεια και δημιουργεί ένα κοινό πλαίσιο αναφοράς και κοινό λεξιλόγιο για τα μέλη της ομάδας. Επίσης, στηρίζεται σε συγκεκριμένα κριτήρια που εντοπίζουν την ουσία μιας έκθεσης και τα αποτελέσματά του μπορούν να έχουν γενικευμένη εφαρμογή.

Όσον αφορά στις **κριτικές** από ανεξάρτητους ερευνητές, αυτές χαρακτηρίζονται από μια προσέγγιση καθαρά ατομική. Η ουσία τους έγκειται περισσότερο στην προσωπική εμπειρία της έκθεσης εκ μέρους του εκάστοτε μελετητή, παρά σε ένα σύνολο καθιερωμένων κριτηρίων αξιολόγησης. Φυσικά είναι δυνατόν να καταλήξουν σε ιδιαίτερα σημαντικές και οξυδερκείς παρατηρήσεις για μία έκθεση. Αυτό που είναι όμως σημαντικό, είναι να δημοσιευτούν σε κάποιο κατάλληλο επιστημονικό περιοδικό, ώστε να γνωστοποιηθούν και να διαδοθούν αυτά τα αποτελέσματα.

Τέλος, σχετικά με την **συνολική αξιολόγηση**, ο Teller καταλήγει στο συμπέρασμα πως αυτή αντικατοπτρίζει ευρήματα που στηρίζονται στη συλλογή δεδομένων, μπορεί να έχει εφαρμογές και σε μελλοντικές δράσεις της έκθεσης, αλλά παράγει αποτελέσματα που αφορούν και μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο στο πλαίσιο της έκθεσης αυτής.

Βλέπουμε, λοιπόν, πώς **τρεις διαφορετικές μέθοδοι αξιολόγησης** εφαρμόζονται στην **ίδια έκθεση** και πώς η κάθε μέθοδος ασχολείται με διαφορετικές πτυχές της έκθεσης ενώ κάποια κοινά ζητήματα που τίθενται καταλήγουν σε κοινά αποτελέσματα (για παράδειγμα, και οι τρεις αξιολογήσεις καταλήγουν στο

συμπέρασμα πως οι επισκέπτες ενθουσιάστηκαν με το περιβάλλον και με τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό της έκθεσης⁸⁷).

Συμπερασματικά, καμία μέθοδος αξιολόγησης δεν υπερτερεί των άλλων δύο. Το θέμα, λοιπόν, δεν είναι να επιλέγουμε μία συγκεκριμένη, αλλά να κατανοούμε τα οφέλη της κάθε μίας ξεχωριστά. Σήμερα, που τα μουσεία υιοθετούν όλο και πιο πολύ μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση στην ανάπτυξη εκθέσεων, υπάρχει μεγαλύτερη ανάγκη για ανταλλαγή γνώσεων και απόψεων μεταξύ των επαγγελματιών στο χώρο αυτό. Τα οφέλη θα ήταν ακόμα μεγαλύτερα εάν αντί να επιλέγαμε, εφαρμόζαμε συνδυαστικά τις υπάρχουσες μεθόδους, με σκοπό καλύτερα και εγκυρότερα αποτελέσματα αξιολόγησης.

4.3 Προτάσεις

Η συγκεκριμένη «πρόταση συνεργασίας», λοιπόν, ανάμεσα στις διαφορετικές μεθόδους αξιολόγησης έχει ως απώτερο σκοπό τη διερεύνηση, **σε ένα πρώτο επίπεδο**, της δυνατότητας δημιουργίας ενός **συνολικού μοντέλου αξιολόγησης** των εκθέσεων στα μουσεία. Φυσικά είναι κάτι που απαιτεί όγκο μελέτης, οργάνωση και διεπιστημονική προσέγγιση, μπορούμε, όμως, να ελπίζουμε ότι τα οφέλη τόσο για τα μουσεία όσο και για το κοινό, θα είναι πολλά.

Με τον όρο συνολικό μοντέλο αξιολόγησης, **δεν εννοούμε την συμπύκνωση όλων των μεθόδων σε μία** (κάτι που δεν θα είχε άλλωστε καμία χρησιμότητα), αλλά τη δημιουργία κανόνων λειτουργίας ενός συστήματος, από το οποίο ένα μουσείο θα μπορούσε να αντλήσει πληροφορίες και συμβουλευτικές υπηρεσίες, σχετικά με τη συνδυαστική εφαρμογή διαφορετικών μεθόδων αξιολόγησης.

Η χρησιμότητα ενός τέτοιου συστήματος, έγκειται στο ότι μέχρι σήμερα οι **συνδυαστικές εφαρμογές** γίνονται κατά προσέγγιση και χωρίς την καθοδήγηση κάποιων σταθερών δομών, με αποτέλεσμα να πλανάται μια γενικότερη αμφισβήτηση,

⁸⁷ Teller 2007, 69-75

τόσο σε σχέση με την αξιολόγηση όσο και σε σχέση με τα οφέλη και τα αποτελέσματά της.

Πιο συγκεκριμένα, κρίνουμε πως το όλο εγχείρημα θα χρειαζόταν να δομηθεί πάνω σε μία σταθερότερη βάση. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να έχει, για παράδειγμα, τις εξής δύο κατευθυντήριες γραμμές :

- i. Τη σύνθεση κάποιας **επιστημονικής ομάδας**, αποτελούμενης από εξειδικευμένο προσωπικό σε θέματα αξιολόγησης, η οποία θα συγκεντρώνει τις επιμέρους θεωρίες αξιολόγησης σε ένα ενιαίο σύνολο που θα αποτελέσει μία συνολική θεωρία αξιολόγησης (κριτήρια, μοντέλα, πρακτικά εργαλεία, θεωρητικό υπόβαθρο, κ.λπ). Στη συνέχεια, θα ήταν χρήσιμο να γίνουν κάποιες δημοσιεύσεις από την πλευρά της ομάδας, έτσι ώστε να γνωστοποιηθεί ευρύτερα η συγκεκριμένη προσέγγιση.
- ii. Τη δημιουργία μίας **ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων**, στην οποία θα υπήρχε πρόσβαση μέσω διαδικτύου και στην οποία θα γνωστοποιούνταν τα αποτελέσματα από τη μελέτη της παραπάνω επιστημονικής ομάδας. Παράλληλα, εκεί θα συγκεντρώνονταν μέθοδοι και αποτελέσματα από διάφορες αξιολογήσεις εκθέσεων και θα υπήρχε κάποιος οδηγός⁸⁸ σχετικά με τα οφέλη που προσφέρει η κάθε μία ξεχωριστά και πληροφορίες για το πώς είναι δυνατόν να εφαρμοστούν οι μέθοδοι αυτές συνδυαστικά (ή τα κριτήρια που χρησιμοποιούν, στην περίπτωση των επιτροπών απονομής βραβείων). Για παράδειγμα, λειτουργεί ήδη ο δικτυακός τόπος www.exhibitfiles.org, όπου δημοσιεύονται κριτικές εκθέσεων⁸⁹ (exhibition critiques) και διεξάγεται ένας δημόσιος, διεπιστημονικός διάλογος περί του θέματος. Κάτι παρόμοιο, αλλά σε πιο **γενικευμένη μορφή**, που θα συμπεριλάμβανε όλα τα ήδη αξιολόγησης και τις δυνατότητες συνδυασμού τους, θα μπορούσε να αποτελέσει το δεύτερο σκέλος της βάσης για τη δημιουργία ενός **συνολικού μοντέλου αξιολόγησης**.

⁸⁸ Kvale 1996, 129

⁸⁹ Teller 2007, 75

Τέλος, ας διευκρινίσουμε ότι τα παραπάνω αποτελούν μια αρχική προσπάθεια δήλωσης κάποιων **προσωπικών προτάσεων** σχετικά με το συνδυασμό των μεθόδων αξιολόγησης και δεν παραπέμπουν σε συγκεκριμένες θεωρητικές ή πρακτικές προσεγγίσεις. Πηγάζουν, όμως, από τη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας και αναφέρονται σε αυτήν.

4.4 Από τη θεωρία στην πράξη

Στο σημείο αυτό θα κλείσουμε το θεωρητικό μέρος της εργασίας μας, χωρίς να υποστηρίζουμε ότι δεν επιδέχεται περαιτέρω εξέλιξης. Άλλωστε στην έρευνα τα περιθώρια δεν χαράσσονται ποτέ απόλυτα.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας ακολουθεί στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο και έχει πρακτικό χαρακτήρα. Είναι μία μελέτη περίπτωσης που αποσκοπεί στην αξιολόγηση της έκθεσης *«Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία»* του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης.

Μέρος Β΄
Μελέτη Περίπτωσης :
Η έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της εργασίας
στην προβιομηχανική κοινωνία»,
Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης

Εικ. 2 : Στιγμιότυπο από την ενότητα του κυρίως θέματος της έκθεσης

5. ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ Η ΕΚΘΕΣΗ «ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑΛΕΙΑ. ΏΨΕΙΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ»

5.1 Το Μουσείο: έργο και χαρακτήρας του⁹⁰

Το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης (ΜΕΛΤ) είναι Δημόσια Υπηρεσία, εποπτευόμενη από το ΥΠΠΟ. Διοικητικά υπάγεται στη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς και εποπτεύεται από τη Διεύθυνση Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Ιδρύθηκε το 1918, από τον ποιητή **Γεώργιο Δροσίνη** και μια ομάδα πνευματικών ανθρώπων του τόπου, ως το πρώτο Λαογραφικό Μουσείο της Ελλάδας και με την επωνυμία «*Μουσείον Ελληνικών Χειροτεχνημάτων*». Έκτοτε λειτουργεί έως και σήμερα, έχοντας πολλές φορές μεταβάλει τους στόχους της συλλεκτικής του πολιτικής.

Σήμερα, το ΜΕΛΤ είναι το κεντρικό κρατικό μουσείο στο οποίο συγκεντρώνονται έργα της **νεώτερης ελληνικής πολιτισμικής κληρονομιάς**. Οι βασικοί **στόχοι** του διαμορφώνονται ως εξής : συλλογή, καταγραφή / τεκμηρίωση, συντήρηση, μελέτη και προβολή των τεκμηρίων του νεότερου ελληνικού πολιτισμού. Οι δραστηριότητές του, πάντως, δεν περιορίζονται μόνο στην Ελλάδα, αλλά επεκτείνονται και σε άλλες περιοχές που σχετίζονται άμεσα με τον ελληνικό πολιτισμό, όπως, για παράδειγμα, η Κύπρος, η Βόρειος Ήπειρος, η Μικρά Ασία, κ.λπ. ή τόπους όπου έζησαν και ζουν Έλληνες μετανάστες.

Ακολουθώντας τις επιταγές των νέων μουσειολογικών πρακτικών, το ΜΕΛΤ δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην **επικοινωνία** με το κοινό του, αλλά και στη δημιουργία **εκθέσεων** που όχι μόνο συνθέτουν το παρελθόν ενός τόπου, αλλά καταγράφουν

⁹⁰ On-line στη διεύθυνση : <http://www.melt.gr>

ταυτόχρονα και τις μεταβολές και τις μετεξελίξεις του κοινωνικού του ιστού, αντανακλώντας τόσο την παλιά, όσο και τη σύγχρονη ταυτότητα της αντίστοιχης κοινωνικής ομάδας⁹¹. Παράλληλα, διαμορφώνει την εκθετική και της ερμηνευτική πολιτική του σύμφωνα με τις σύγχρονες επιστημονικές εξελίξεις, καθώς και με τις απαιτήσεις των επισκεπτών του.

Αυτή τη στιγμή λειτουργούν τέσσερα παραρτήματά του ΜΕΛΤ στην Αθήνα, ένα εκ των οποίων είναι και το παράρτημα στην οδό Πανός 22 στην Πλάκα, που φιλοξενεί την έκθεση **«Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία»** και με την οποία θα ασχοληθούμε στην παρούσα εργασία.

Εικ. 3 : Φωτογραφία από την είσοδο της έκθεσης στην οδό Πανός 22, Πλάκα

⁹¹ On-line στη διεύθυνση : <http://www.olymbos.org/culture/>

5.2 Η Συλλογή

Το 1975 μία μικρή ομάδα ανθρώπων ιδρύει την **Εταιρεία Λαογραφικών Μελετών** με κύριο σκοπό τη συγκέντρωση αντικειμένων και στοιχείων που σχετίζονται με τις παραδοσιακές τέχνες και τα αντίστοιχα επαγγέλματα. Έπειτα από αρκετά χρόνια αφοσιωμένης και συλλογικής εργασίας, συγκεντρώνονται πάνω από 1.200 αντικείμενα από όλη σχεδόν την Ελλάδα⁹². Πρόκειται για εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν σε κάθε τομέα παραγωγής πριν την εκβιομηχάνιση. Αγροτικά, οικιακά ή εργαλεία που καλύπτουν τις τεχνικές ανάγκες «παραδοσιακών εργαστηρίων» βιοτεχνικού χαρακτήρα⁹³.

Το 1988 η Εταιρεία έρχεται σε επαφή με το ΜΕΛΤ⁹⁴. Η συλλογή θεωρείται μία από τις πλέον άρτιες στο είδος της και έτσι ξεκινάει μια κοινή προσπάθεια για τη δωρεά της στο μουσείο. Παράλληλα, εκδίδεται ο κατάλογος της συλλογής το 1995, ενώ γίνονται και οι πρώτες κινήσεις για τη **μόνιμη έκθεση** του υλικού⁹⁵.

Η όλη προσπάθεια καταλήγει στη πραγματοποίηση της έκθεσης με τίτλο «**Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία**»⁹⁶, το φθινόπωρο του 2003. Κάποια βασικά στοιχεία για την έκθεση παρατίθενται παρακάτω.

5.3 Η Έκθεση

5.3.1 Ταυτότητα Έκθεσης

Στην έκθεση «**Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία**», παρουσιάζονται περίπου 300 αντικείμενα, εργαλεία και μηχανές που

⁹² Ρωμαίου-Καρασταμάτη 2008, 11-12

⁹³ On-line στη διεύθυνση :

http://www.melt.gr/index.php?option=com_easygallery&act=categories&cid=26&Itemid=53

⁹⁴ Πολυζώη 2007, 17

⁹⁵ Ρωμαίου-Καρασταμάτη 2008, 11-12

⁹⁶ Για πληροφορίες σχετικά με τους **συντελεστές** της έκθεσης βλ. Παράρτημα V σελ.61

μιλούν για τον άνθρωπο και την εργασία του⁹⁷ σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο για την Ελλάδα (δεκαετίες του '50 και του '60). Η έκθεση έχει ως κύριο άξονα τον **διάλογο** των αντικειμένων με το κοινό. Αποτελεί δε το πρώτο δείγμα από την πλευρά του ΜΕΛΤ, ενός νέου τρόπου εκθετικής πρακτικής και ερμηνείας του παραδοσιακού πολιτισμού⁹⁸, εφόσον στηρίζεται στις πιο σύγχρονες μουσειολογικές αντιλήψεις σε ό,τι έχει να κάνει τόσο με τον θεωρητικό προβληματισμό, όσο και με την εφαρμογή του.

Εικ. 4 : Από την ενότητα του κυρίως θέματος, στον όροφο του κτιρίου

⁹⁷ Κατάλογος έκθεσης «Άνθρωποι και Εργαλεία» 2008, 59

⁹⁸ Ρωμαίου-Καρασταμάτη 2008, 12

5.3.2 Δομή Έκθεσης

Η **δομή** της έκθεσης διαρθρώνεται σε τρεις ενότητες⁹⁹ :

- 1) Την ενότητα της **εισαγωγής**, όπου έχουμε την προβολή ενός ολιγόλεπτου **βίντεο**, μέσα από το οποίο ο επισκέπτης εισάγεται στο θέμα της έκθεσης, παρακολουθώντας εικόνες τόσο της παραδοσιακής εργασίας στο παρελθόν όσο και της τελικής κατάληξής της σήμερα. Με την αντιπαραβολή αυτή το κοινό ξεκινά ουσιαστικά την επίσκεψή του στην έκθεση «...μέσα από την *κουλτούρα του παρόντος του*»¹⁰⁰ (βλ. εικ. 5).

Εικ. 5 : Η εισαγωγική ενότητα της έκθεσης όπου προβάλλεται το βίντεο «*Ιχνη*»

⁹⁹ Νικηφορίδου 2005, 45

¹⁰⁰ Νικηφορίδου 2005, 46

- 2) Την ενότητα του **κυρίως θέματος** όπου η αφήγηση αφορμάται από τα ίδια τα αντικείμενα. Χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με τη φύση και την λειτουργία των εργαλείων δίνονται στον επισκέπτη στην ενότητα αυτή.

Εικ. 6 : Το έκθεμα «Τι δεν Φαίνεται;» από την ενότητα του κυρίως θέματος

- 3) Την **τρίτη ενότητα** στο ισόγειο του κτιρίου, όπου η αφήγηση παίρνει αντίστροφη πορεία από την προηγούμενη ενότητα, αφού ξεκινώντας από **έννοιες** σχετικές με την παραδοσιακή εργασία και το γενικότερο πολιτισμικό πλαίσιο αυτής, καταλήγει στα εκτιθέμενα αντικείμενα. Οι έννοιες αυτές περιστρέφονται γύρω από θέματα όπως: ποιοι ήταν οι τεχνίτες, υπό ποιες συνθήκες ζούσαν, πού και πώς πουλούσαν το εμπόρευσμά τους, καθώς και θέματα σχετικά με την μαθητεία ή την εργασία των γυναικών και των παιδιών. Με βάση παρόμοιες ιδέες και προβληματισμούς, η έκθεση μας προκαλεί να αναστοχαστούμε πάνω στο θέμα και να δούμε τα αντικείμενα με διαφορετική ματιά.

6. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 Στοιχεία έρευνας και στάδιο αξιολόγησης της έκθεσης

Για την αξιολόγηση της έκθεσης, πραγματοποιήθηκε έρευνα τόσο προς την **ομάδα εργασίας** της έκθεσης όσο και προς το **κοινό** της. Αυτή η **διπλή κατεύθυνση** σχετίζεται άμεσα με την πρόθεσή μας να **συγκρίνουμε** τους αρχικούς στόχους της ομάδας εργασίας με τον τελικό αντίκτυπο της έκθεσης στο κοινό, ώστε να καταλήξουμε στην **τελική αξιολόγηση** της έκθεσης «Άνθρωποι και Εργαλεία».

Ως προς το στάδιο της αξιολόγησης, έγινε **συνολική αξιολόγηση** (summative evaluation) της έκθεσης, λόγω της φάσης στην οποία βρίσκεται **χρονικά**. Η έκθεση έχει ήδη ανοίξει στο κοινό οπότε δεν θα μπορούσε να γίνει κάποιο άλλο είδος αξιολόγησης, όπως, για παράδειγμα, προκαταρκτική ή διαμορφωτική. Σε περίπτωση βέβαια που τα αποτελέσματά της χρησιμοποιηθούν για διορθωτικές κινήσεις στην έκθεση, η αξιολόγηση θα μπορούσε να ονομαστεί και διορθωτική (για «διορθωτική αξιολόγηση» βλ. κεφ. 2, σελ. 31-32).

6.2 Επιλογή μεθόδων έρευνας

Όσον αφορά στη **μεθοδολογία**, ακολουθήσαμε τις μεθόδους εκείνες που κρίναμε πως εξυπηρετούν επαρκέστερα την έρευνα, ώστε να έχουμε τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

Για την **ομάδα εργασίας** του ΜΕΛΤ, πραγματοποιήθηκε **ποιοτική έρευνα**, λόγω του ότι έχει πιο **ευέλικτη δομή**, γεγονός που επιτρέπει αλλαγές στα ερωτήματα που τίθενται και στον τρόπο συλλογής δεδομένων¹⁰¹. Επίσης, κύριο χαρακτηριστικό της **ποιοτικής έρευνας**, που μας εξυπηρετεί και στην παρούσα εργασία, είναι το γεγονός ότι βασίζεται σε συγκριτικά **μικρότερο** αριθμό περιπτώσεων με **στόχο** όχι την

¹⁰¹ Κυριαζή 1999, 47

ανακάλυψη γενικότερων τάσεων, αλλά τη διαμόρφωση ολικής εικόνας για κάθε **περίπτωση** (στην προκειμένη την έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία»)¹⁰².

Για το **κοινό** επιλέχθηκε η **ποσοτική έρευνα** εφόσον κρίθηκε καταλληλότερη στην περίπτωση αυτή, αφού στόχος ήταν να συγκεντρωθεί υλικό από ένα αρκετά **μεγάλο δείγμα** (κάτι για το οποίο δεν ενδείκνυνται οι ποιοτικές μέθοδοι).

6.3 Μεθοδολογικό εργαλείο¹⁰³

Το μεθοδολογικό εργαλείο στο οποίο στηριχτήκαμε για την **ομάδα εργασίας** είναι η **προσωπική συνεντεύξη σε βάθος**¹⁰⁴. Οι συνεντεύξεις είχαν **ημιδομημένη μορφή**¹⁰⁵ που σημαίνει πως ενώ οι ερωτήσεις ακολούθησαν κάποιο συγκεκριμένο οδηγό συνέντευξης¹⁰⁶ (interview guide), οι ερωτώμενοι ήταν ελεύθεροι να κατευθύνουν την συζήτηση και προς άλλα θέματα, που οι ίδιοι θεώρησαν άξια αναφοράς¹⁰⁷. Ως προς τη **μορφή** τους οι ερωτήσεις των συνεντεύξεων διαμορφώθηκαν έτσι ώστε να είναι **ανοιχτού τύπου**, δηλαδή με τη δυνατότητα ελεύθερης διατύπωσης της απάντησης από τον ερωτώμενο¹⁰⁸ (δεν υπήρχαν προεπιλεγμένες απαντήσεις). Ως προς το **περιεχόμενό** τους, οι ερωτήσεις είχαν σκοπό να καταγραφούν οι στόχοι και οι προθέσεις του ΜΕΛΤ και της μουσειολογικής ομάδας για τη δημιουργία της συγκεκριμένης έκθεσης. Τέλος, να σημειώσουμε πως όλες οι απαντήσεις λήφθηκαν υπόψη κατά την επεξεργασία του υλικού και συνέβαλλαν εξίσου στη διαμόρφωση του τελικού συμπεράσματος (βλ. Παράρτημα II για ερωτήσεις συνεντεύξεων).

¹⁰² Κυριαζή 1999, 51-52

¹⁰³ Με τον όρο **μεθοδολογικό εργαλείο** δηλώνεται η επιμέρους ερευνητική μέθοδος που επιλέχθηκε σε κάθε περίπτωση

¹⁰⁴ Jennifer 2003, 89

¹⁰⁵ Με αυτό τον όρο **ημιδομημένη μορφή** εννοούμε τη συνέντευξη την κατεύθυνση της οποίας ορίζει ο συνεντευκτής με ερωτήσεις που μεταβάλλονται, διαμορφώνονται ή προστίθενται κατά τη διάρκεια της συνέντευξης (βλ. Κυριαζή 1999, 123)

¹⁰⁶ Με τον όρο **οδηγός συνέντευξης** εννοούμε το βασικό κορμό ερωτήσεων στον οποίο στηρίζεται μία ημιδομημένη συνέντευξη

¹⁰⁷ Ιωσηφίδης 2003, 40

¹⁰⁸ Κυριαζή 1999, 123

Το μεθοδολογικό εργαλείο το οποίο επιλέχθηκε για το **κοινό** είναι το **ερωτηματολόγιο**. Αρχική πρόθεση ήταν να γίνουν και κάποιες **συνεντεύξεις** σε μικρό αριθμό επισκεπτών. Στην πορεία, όμως, αποκλείστηκε αυτή η προσέγγιση, εφόσον οι επισκέπτες έδειχναν σαφέστερη προτίμηση προς τη μέθοδο των ερωτηματολογίων. Ως προς τη **μορφή** τους, οι ερωτήσεις των ερωτηματολογίων είναι είτε **κλειστού τύπου** (στην περίπτωση της οποίας οι απαντήσεις είναι προκαθορισμένες από τον ερευνητή¹⁰⁹ και ερωτώμενος καλείται να επιλέξει μία εξ' αυτών), είτε **ανοιχτού τύπου** (ανάπτυξης). Ως προς το **περιεχόμενό** τους, στόχος ήταν σκιαγραφηθεί ο αντίκτυπος που έχει η έκθεση στο κοινό της, να καταγραφούν οι συναισθηματικές και γνωστικές αντιδράσεις των επισκεπτών απέναντι στα εκθέματα και τα μηνύματα της έκθεσης, και να αξιολογηθεί η τελική τους εντύπωση για αυτήν. Για τον παραπάνω ακριβώς λόγο, οι ερωτήσεις που απευθύνθηκαν στο κοινό της έκθεσης, διαμορφώθηκαν έτσι ώστε να είναι σε **άμεσο διάλογο** με τις ερωτήσεις που έγιναν στην ομάδα εργασίας της έκθεσης. Στο τέλος κάθε ερωτηματολογίου υπάρχει μία ξεχωριστή ομάδα ερωτήσεων που αποσκοπεί στην σκιαγράφηση των δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών του κοινού της έκθεσης όπως: φύλλο, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, κλπ. (Βλ. Παράρτημα Ι για ερωτηματολόγια κοινού).

6.4 Ανάλυση περιεχομένου

Η **ανάλυση περιεχομένου** (content analysis) είναι μία μέθοδος δευτερογενούς ανάλυσης, η οποία μπορεί να πάρει διάφορες μορφές όπως ανάλυση κειμένων, συνεντεύξεων, εικόνων, φίλμ, κ.λπ.¹¹⁰. Στην προκειμένη περίπτωση έγινε ανάλυση του απομαγνητοφωνημένου κειμένου των συνεντεύξεων και του καταγεγραμμένου υλικού όπως προέκυψε από τις απαντήσεις των επισκεπτών στα ερωτηματολόγια.

Για την ανάλυση των **συνεντεύξεων** προς την ομάδα εργασίας, απομαγνητοφωνήθηκε κατ' αρχάς όλο το υλικό, το οποίο συγκεντρώθηκε και στη συνέχεια κατηγοριοποιήθηκε βάσει των **θεματικών κατηγοριών**, όπως αυτές

¹⁰⁹ Κυριαζή 1999, 123

¹¹⁰ Ιωσηφίδης 2003, 62

προέκυψαν από τους οδηγούς συνέντευξης αλλά και από το ίδιο το υλικό της απομαγνητοφώνησης¹¹¹. Τα τελικά συμπεράσματα ομαδοποιήθηκαν σύμφωνα με τις κατηγορίες αυτές και στη συνέχεια συνοψίστηκαν στα σημαντικότερα σημεία τους, για να παρουσιαστεί το τελικό πόρισμα.

Τα **ερωτηματολόγια** προς το κοινό είχαν την ιδιαιτερότητα να περιέχουν τόσο ποσοτικές (κλειστού τύπου) όσο και ποιοτικές ερωτήσεις (ανοιχτού τύπου - ανάπτυξης). Έτσι η ανάλυση περιεχομένου στην περίπτωση αυτή χωρίστηκε σε δύο φάσεις. Οι **ποσοτικές** ερωτήσεις αναλύθηκαν με απλή καταμέτρηση και συγκέντρωση των συνολικών αριθμών ανά απάντηση. Έτσι προέκυψαν κάποια συνολικά ποσοστά για τα συγκεκριμένα ερωτήματα. Οι **ποιοτικές** ερωτήσεις αναλύθηκαν παρομοίως με το υλικό των απομαγνητοφωνημένων συνεντεύξεων. Με βάση δηλαδή τις θεματικές κατηγορίες που προέκυψαν από το σύνολο των αντίστοιχων απαντήσεων και με κριτήριο κατά πόσο το κοινό αντιδρά θετικά, αρνητικά, αδιάφορα ή με κάποιον άλλον τρόπο στο θέμα που ορίζεται από την εκάστοτε ερώτηση. Τα συνολικά συμπεράσματα από την ανάλυση των ερωτηματολογίων προέκυψαν από τη **συνδυαστική** προσέγγιση επί του συνόλου των απαντήσεων του κοινού.

6.5 Αξιολόγηση έκθεσης

Η **τελική αξιολόγηση** της έκθεσης «Άνθρωποι και Εργαλεία», προκύπτει από τη σύγκριση των βασικών συμπερασμάτων από την ανάλυση των συνεντεύξεων και από την ανάλυση των ερωτηματολογίων. Η βαρύτητα δόθηκε στο κατά πόσο συμπίπτουν / συμφωνούν τα παραπάνω. Κατά πόσο δηλαδή ο αντίκτυπος της έκθεσης στο κοινό της είναι αυτός ο ορίζεται από τους αρχικούς στόχους της έκθεσης και από τις προθέσεις της ομάδας εργασίας του ΜΕΛΤ.

¹¹¹ Seidman 1998, 110

7. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

7.1 Γενικά στοιχεία συνεντεύξεων

Συνολικά πραγματοποιήθηκαν τρεις συνεντεύξεις με τους εξής ανθρώπους:

i. **Ελένη Καρασταμάτη** (πρώην διευθύντρια του ΜΕΛΤ)

Ημερομηνία : 30/10/08

Τόπος : οικία κας. Καρασταμάτη, Νέα Σμύρνη

Συνολική Διάρκεια Συνέντευξης : 35 λεπτά

ii. **Βάσω Πολυζώη** (επιμελήτρια του ΜΕΛΤ και της έκθεσης «Άνθρωποι και Εργαλεία»)

Ημερομηνία : 24/10/08

Τόπος : Θέσπιδος 8, παράρτημα ΜΕΛΤ, Πλάκα

Συνολική Διάρκεια Συνέντευξης : 1 ώρα και 50 λεπτά

iii. **Αλεξάνδρα Νικηφορίδου** (εξωτερική συνεργάτιδα του ΜΕΛΤ - συνέταξε τη μουσειολογική μελέτη της έκθεσης)

Ημερομηνία : 13/11/08

Τόπος : Πλατεία Αναλήψεως, Βριλήσσια

Συνολική Διάρκεια Συνέντευξης : 50 λεπτά

Σημείωση: Η επεξεργασία του υλικού των συνεντεύξεων απέδωσε συνολικά 70 σελίδες απομαγνητοφωνημένου υλικού.

7.2 Βασικά συμπεράσματα από την ανάλυση των συνεντεύξεων

Παρακάτω παρουσιάζονται συνοπτικά τα βασικά συμπεράσματα, όπως προέκυψαν από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν. Θα πρέπει να τονιστεί πως όλα τα παρακάτω σημεία παρουσιάζονται ως **απόψεις** και **γνώμες** των ερωτώμενων και όχι ως η αντικειμενική πραγματικότητα σε σχέση με την έκθεση ή άλλα θέματα που σχολιάζονται.

7.2.1 Αρχικές προθέσεις - Στόχοι

«...Ήταν αυτονόητο ότι θα κάναμε κάτι σύγχρονο... Δηλαδή το ότι θα γινόταν μια λίγο πιο σύγχρονη και τελείως έξω από τα δεδομένα της τυπικής αναπαράστασης εργαστηρίων παρουσίαση, αυτό το θεωρούσαμε αυτονόητο».

Απόσπασμα συνέντευξης με την κα. Ε. Καρασταμάτη

- Θεωρήθηκε εξ' αρχής **αυτονόητο βήμα** για το μουσείο η οργάνωση μιας έκθεσης βασισμένης σε σύγχρονες μουσειολογικές προσεγγίσεις.
- Η έκθεση αποτελεί μια νέα εκθεσιακή αντίληψη για το ΜΕΛΤ. Στόχος ήταν να επιτευχθεί ένα **άλμα** σε επίπεδο εκθεσιακής πρακτικής και να απευθυνθεί το μουσείο στο σύγχρονο επισκέπτη και στις ανάγκες του.
- Όπως προκύπτει από τις συνεντεύξεις, θεωρείται πως έγινε μια έκθεση που **καλύπτει τους στόχους της**. Η ομάδα αισθάνεται συνεπής με τις αρχικές της προθέσεις.

7.2.2 Συνεργασία

«...Το μουσείο βρισκόταν σε μια πολύ καλή στιγμή από πλευράς διοίκησης, γιατί η τότε διευθύντρια η κα. Καρασταμάτη, ήταν πάρα πολύ ανοιχτή σε νέα πράγματα».

Απόσπασμα συνέντευξης με την κα. Β. Πολυζώη

- Η αντιμετώπιση των προτάσεων της ομάδας εργασίας από την τότε διεύθυνση (Ελένη Καρασταμάτη) υπήρξε πολύ καλή. Υπήρχε **εμπιστοσύνη** τόσο από τη διεύθυνση προς την επιστημονική ομάδα όσο και μεταξύ των μελών της ομάδας εργασίας. Με συνεργατικές προσπάθειες που στηρίζονταν πάντα στον ανοιχτό διάλογο, εκφράζονταν ελεύθερα όλες οι προτάσεις και λαμβάνονταν από κοινού οι αποφάσεις που αφορούσαν στην πορεία την έκθεσης.

7.2.3 Κοινό και επικοινωνία

«Αυτό που είχαμε εμείς στο νου μας, ήταν να απευθυνθούμε στον σύγχρονο επισκέπτη, να προσεγγίσουμε διαφορετικές ομάδες κοινού, εννοώ με διαφορετικές γνωστικές ανάγκες και τρόπους που μαθαίνει... Γι' αυτό χρησιμοποιήσαμε και πολλά μέσα».

Απόσπασμα συνέντευξης με την κα. Β. Πολυζώη

- **Κοινό έκθεσης:** Η αρχική πρόθεση ήταν η έκθεση να απευθύνεται σε όσο ευρύτερο κοινό γίνεται. Ένα γενικό κοινό από όλες τις ηλικίες και τις κοινωνικές τάξεις. Αυτό καθόρισε και τον σχεδιασμό των εκθεμάτων σε σχέση με το τι ανάγκες καλύπτουν για διαφορετικά ήδη κοινού.

- **Κοινό μουσείο:** Δεν έχει γίνει ποτέ έρευνα κοινού από το ίδιο το μουσείο. Κατ' επέκταση, η γνώση του μουσείου για το κοινό του είναι εμπειρική¹¹².

Εικ. 7 : Από την ενότητα του κυρίως θέματος της έκθεσης

- **Μαθησιακές προσεγγίσεις:** Στο πλαίσιο της έκθεσης, προωθείται ο **διάλογος**, με στόχο την ουσιαστικότερη αφομοίωση των μηνυμάτων της και την ενεργοποίηση του κριτικού αναστοχασμού. Κυριαρχεί η **κονστρουκτιβιστική** αντίληψη για τη μάθηση στα μουσεία, όπου ο κάθε επισκέπτης, ανάλογα με τις εμπειρίες και τις προηγούμενες γνώσεις του, είναι ελεύθερος να συνθέσει τη δική του ξεχωριστή «ιστορία».
- **Διαφήμιση – Προώθηση:** Η έκθεση προβλήθηκε μέσω της **τηλεόρασης** (διαφημιστικό σποτάκι με χορηγία – αλλά όχι σε ώρες αιχμής), μέσω του **Τύπου** και μέσω του **ραδιοφώνου**, ενώ έμμεση προώθηση της έκθεσης έγινε μέσω του

¹¹² Η μόνη εξωτερική έρευνα έχει πραγματοποιηθεί από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) με την οποία θα ασχοληθούμε εκτενώς παρακάτω (βλ. κεφάλαιο 8 σελ. 91).

CD που δημιουργήθηκε με τίτλο «*Είναι όμορφη η δουλειά μας...*», με τραγούδια που αφορούν παλιά επαγγέλματα. Η ανταπόκριση δεν ήταν πολύ μεγάλη, παρ' όλα αυτά υπήρξαν κάποια δημοσιεύματα σε διάφορα έντυπα.

7.2.4 Ερμηνευτική προσέγγιση και εκθεσιακή πρακτική

«...Αφήνουμε τα πράγματα να λειτουργούν και λίγο υπόγεια και με το συναίσθημα, στο βαθμό που ο κάθε επισκέπτης μπορεί να το αντιληφθεί, δηλαδή να αλληλεπιδράσει με τα εκθέματα ανάλογα με το τι κουβαλάει ο ίδιος».

Απόσπασμα συνέντευξης με την κα. Β. Πολυζώη

- Η ερμηνεία δεν στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο στο νοητικό κομμάτι, αλλά και στην ενεργοποίηση του **συναίσθηματος**.
- Η ερμηνεία **ανοίγει** με τη συμμετοχή του κοινού. Υπάρχουν, για παράδειγμα, εκθέματα που καλούν τον επισκέπτη να συμμετέχει ενεργά και να καταγράψει δικές του εμπειρίες. Επιπλέον, σε όλο τον εκθεσιακό χώρο υπάρχουν ερωτήσεις που καλούν τον επισκέπτη να συμβάλει στη δόμηση νοήματος και να σκεφτεί πάνω σε κάποια πράγματα.
- **Αυτονομία ενότητων και νοητική πορεία επισκέπτη:** Κάθε προθήκη με τα κείμενά της αποτελεί και μία διαφορετική, **αυτόνομη** ενότητα όπου αναπαράγονται τα βασικά μηνύματα και οι βασικοί στόχοι της έκθεσης. Το γεγονός ότι η μία ενότητα δεν προϋποθέτει την άλλη, εξασφαλίζει και τη **μη-γραμμική νοητική πορεία** του επισκέπτη. Συνεπώς, ο επισκέπτης είναι ελεύθερος να δει την έκθεση με όποια κατεύθυνση επιθυμεί χωρίς αυτό να σημαίνει πως δε θα μπορεί για παράδειγμα να κατανοήσει μία ενότητα επειδή δεν στάθηκε καθόλου στην προηγούμενη.

- Από τις συνεντεύξεις προκύπτει πως βασικά στοιχεία της εκθεσιακής πρακτικής σε επίπεδο ερμηνείας είναι: ο **πλουραλισμός** των μέσων (χρήση τόσο παραδοσιακών όσο και νέων μέσων¹¹³), η δήλωση της **υποκειμενικότητας** και η μη αποδοχή της απόλυτης αλήθειας, η **πολυφωνία** (αυθεντικές μαρτυρίες τεχνιτών, ηχογραφήσεις, δραματοποίηση διαλόγων της εποχής με ηθοποιούς, κ.λπ). Επίσης σε αρκετά σημεία γίνεται χρήση **χιούμορ**.
- Στην έκθεση επιχειρείται η αφύπνιση της **μνήμης** για το παρελθόν.
- Υπάρχουν **προσβάσεις** του σημερινού επισκέπτη κάθε ηλικίας **στο παρελθόν**: για τους μεγαλύτερους μέσω μνήμης και για τους νεότερους μέσω της χρήσης του παρόντος ως σημείο αναφοράς (οικεία πράγματα και έννοιες ως αφετηρία). Για παράδειγμα, αναφέρουμε το έκθεμα «*Κάποιοι από εμάς...*» όπου σύγχρονα δημόσια πρόσωπα, όπως ο ηθοποιός Κώστας Βουτσάς ή ο πολιτικός Νάσος Αλευράς, το επίθετο των οποίων παραπέμπει σε επαγγελματική δραστηριότητα των προγόνων τους, «αφηγούνται» τις οικογενειακές τους ιστορίες¹¹⁴ (βλ. εικ. 8).

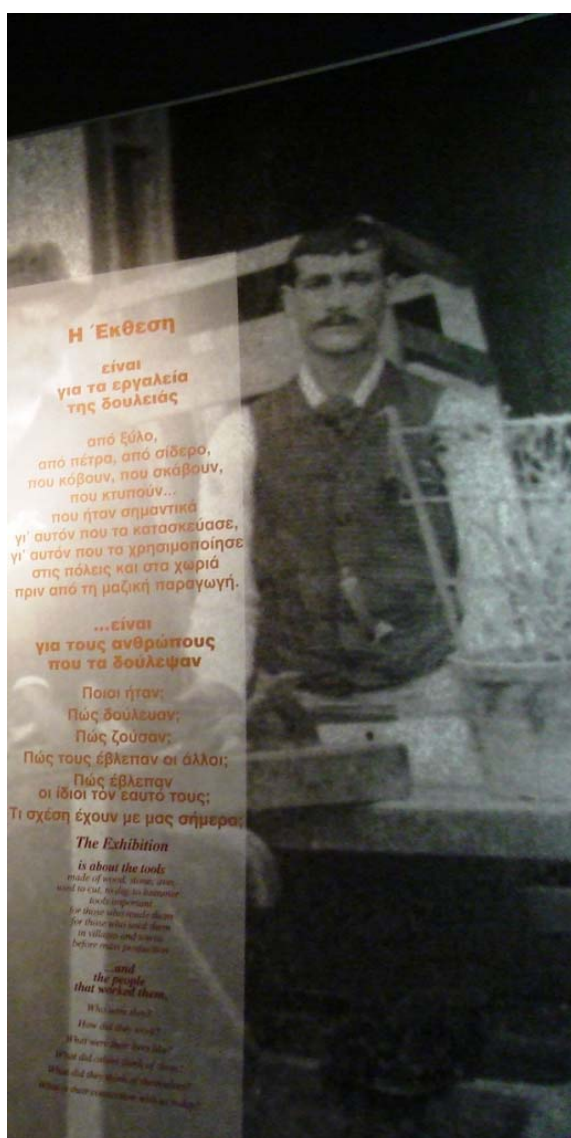
Εικ. 8 : Το έκθεμα «*Κάποιοι από εμάς...*» στην ενότητα του ισογείου

¹¹³ Για τους όρους **παραδοσιακά** και **νέα μέσα** βλ. υποσημείωση 29 σελ. 22

¹¹⁴ Νικηφορίδου 2005, 47

- **Ο επισκέπτης στη θέση του ερευνητή:** Ο επισκέπτης καλείται να συνθέσει τη δική του ιστορία και να κάνει μία μικρή έρευνα. Στο έκθεμα της «*Αρχειοθήκης*»¹¹⁵ υπάρχει προσομοιωμένο ένα μέρος του αρχείου που ερεύνησε η μουσειολογική ομάδα, στο οποίο ο επισκέπτης μπορεί να ανακαλύψει αν το επιλέξει, πληροφορίες σε σχέση με τη γυναικεία και την παιδική εργασία την εποχή εκείνη, στοιχεία για τις εμποροπανήγυρες και τις συνθήκες εργασίας, κ.λπ

- **Κείμενα:** Η μορφή των κειμένων της έκθεσης βασίστηκε στη μέθοδο **Ekarv**, σύμφωνα με την οποία τα κείμενα διαμορφώνονται με τρόπο που να διευκολύνει τόσο την ανάγνωση όσο και την πρόσληψη του περιεχομένου τους. Επίσης, υπάρχει διαφορετική **διαβάθμιση** στην πληροφορία, ανάλογα με το πόσο χρόνο διαθέτει ο κάθε επισκέπτης. Έτσι κάποιος που βιάζεται μπορεί να διαβάσει τα σημεία των κειμένων που είναι εντονότερα τυπωμένα, και να έχει μία σαφή εικόνα του τι πραγματεύεται η ενότητα / το έκθεμα έχοντας αξιοποιήσει το περιορισμένο χρόνο του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Εικ. 9 : Κείμενο και φωτογραφία της έκθεσης

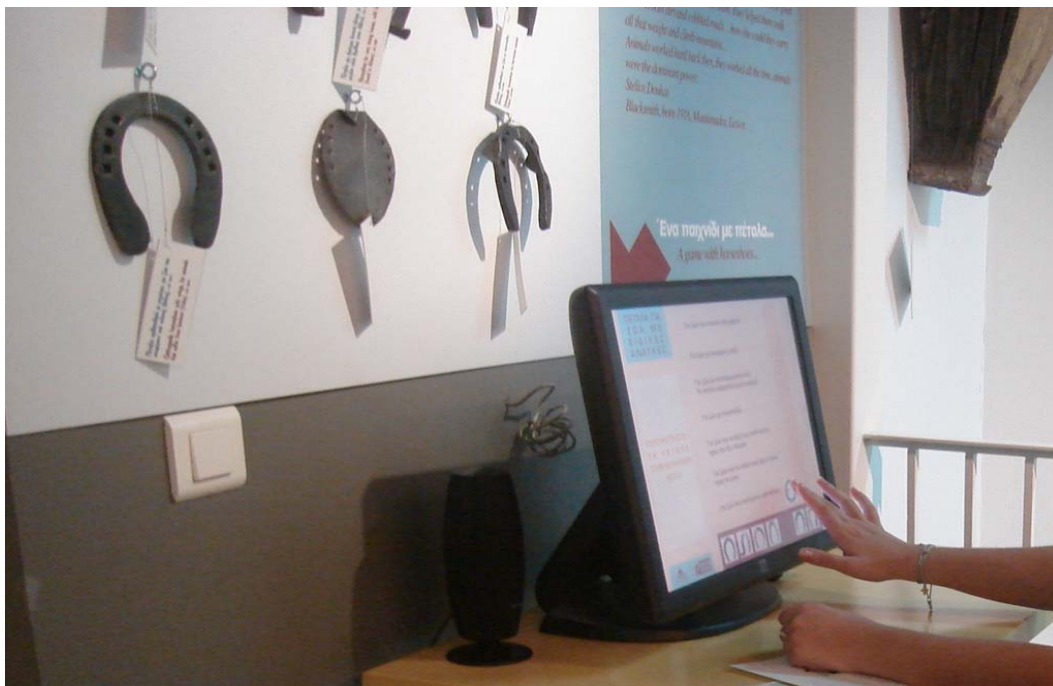
¹¹⁵ Στο έκθεμα της «*Αρχειοθήκης*» μέρος του αρχείου της μουσειολογικής έρευνας έχει τυπωθεί σε καρτέλες, οι οποίες έχουν τοποθετηθεί σε συρτάρια και ο επισκέπτης καλείται αν επιθυμεί να ανοίξει τα συρτάρια και να κάνει τη δική του προσωπική έρευνα.

«...Είναι πραγματική η ενσωμάτωση, θεωρούμε εμείς, των νέων τεχνολογιών στην έκθεση. Τα μέσα της τεχνολογίας μας βοήθησαν να δώσουμε με τον καλύτερο τρόπο την ιδέα που είχαμε για τη συγκεκριμένη ενότητα».

Απόσπασμα συνέντευξης με την κα. Β. Πολυζώη

- **Νέες Τεχνολογίες:** Η χρήση τους στην έκθεση δεν ήταν **αυτοσκοπός**. Δεν χρησιμοποιήθηκαν δηλαδή απλώς και μόνο για να υπάρχει νέα τεχνολογία στο μουσείο. Τα ψηφιακά μέσα λειτούργησαν ως ο καλύτερος τρόπος για να παρουσιαστούν οι **ιδέες** και τα μηνύματα της ομάδας εργασίας και αποτελούν λειτουργικά στοιχεία της έκθεσης (βλ. εικ. 10).

Εικ. 10 : Το διαδραστικό έκθεμα με την οθόνη αφής

- **Ανθρωποκεντρική προσέγγιση:** Η έκθεση έχει ανθρωποκεντρικό προσανατολισμό, έτσι ώστε στο **επίκεντρο** να βρίσκεται πάντα ο άνθρωπος. Επίσης, ο τρόπος έκθεσης των αντικειμένων, αποκαλύπτει την **κοινωνία** πίσω από τα αντικείμενα. Βλέπουμε, δηλαδή, τις **σχέσεις** που αναπτύσσει ο άνθρωπος

με τα εργαλεία του (οικονομικές, συναισθηματικές, κ.λπ.) και τη σημασία που έχουν αυτά για την επιβίωσή του στην προβιομηχανική κοινωνία.

«...Φωτίζουμε όψεις των εργαλείων...οπότε μπορεί να δει μία από αυτή την όψη, μπορεί να δει περισσότερες, μπορεί να σκεφτεί ο ίδιος περισσότερες πλευρές. Του δείχνουμε όμως ότι υπάρχουν πολλοί τρόποι να δει ένα αντικείμενο, αυτό είναι το σημαντικό για εμάς».

Απόσπασμα συνέντευξης με την κα. Β. Πολυζώη

- **Το μουσείο ως χώρος ανάλυσης και αποδόμησης:** Στόχος της ομάδας εργασίας ήταν να παρουσιαστούν στον επισκέπτη οι διαφορετικές **όψεις** και πλευρές των αντικειμένων. Το μουσείο λοιπόν λειτουργεί εδώ ως ο χώρος όπου τα αντικείμενα αναλύονται και επανερμηνεύονται. Η **αρχιτεκτονική παρέμβαση** βοήθησε πολύ προς αυτή την κατεύθυνση, εφόσον δημιουργήθηκε ένας χώρος που τονίζει την όψη του παρόντος.

«...Δημιουργήθηκε ένας χώρος με χρώμα ουδέτερο, άσπρο γκρι τελospάντων, ένα θα έλεγε κανείς σε εισαγωγικά κλινικό περιβάλλον...στην ουσία έχεις και ένα, πάλι σε εισαγωγικά, χειρουργείο, δηλαδή ότι μπαίνουν τα αντικείμενα μέσα σε αυτόν το χώρο...και τα αποδομείς, τα αναλύεις, τα χωρίζεις ως πούμε στα κομμάτια τους, μιλάς γι' αυτά, τα ερμηνεύεις, και αυτό το περιβάλλον βοήθησε πάρα πολύ».

Απόσπασμα συνέντευξης με την κα. Α. Νικηφορίδου

7.2.5 Ζητήματα κόστους και κτιριακής υποδομής

- **Οικονομικός παράγοντας :** Το κόστος είναι πάντα **περιοριστικός παράγοντας**. Παρατηρείται μια γενικότερη έλλειψη χρημάτων στα μουσεία, που οδηγεί σε «πάγωμα» των μουσειακών δραστηριοτήτων. Στη συγκεκριμένη έκθεση, επίσης, ο περιορισμός στα χρήματα επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την ουσιαστική **έκβαση** του εκθετικού εγχειρήματος.

- **Κτιριακή υποδομή - Αρχιτεκτονική Παρέμβαση :** Ο χώρος καθόρισε πραγματικά τη δομή και την ανάπτυξή της έκθεσης. Η διάρθρωσή του κάνει αναγκαστικά γραμμική την πορεία του επισκέπτη ως προς το **φυσικό - χωροταξικό** επίπεδο. Με τη σημαντικότερη όμως συμβολή της αρχιτεκτονικής παρέμβασης του κου. **Σταμάτη Ζάννου**, έγιναν πολλαπλές **τροποποιήσεις**, έτσι ώστε να εξυπηρετείται καλύτερα τόσο το λειτουργικό κομμάτι, όσο και η αισθητική της έκθεσης.

«...Ο χώρος... ειδικά όταν είναι ένας τόσο περιορισμένος... δεν αλλάζει τις ιδέες σου, αλλά... αναγκάζεις να κινηθείς έχοντας υπόψη και αυτή την παράμετρο».

Απόσπασμα συνέντευξης με την κα. Α. Νικηφορίδου

7.2.6 Ανταπόκριση του κοινού – Αλληλεπίδραση με την έκθεση

- **Ανταπόκριση – Αντιδράσεις:** Από το βιβλίο επισκεπτών και από εμπειρική παρατήρηση προκύπτει πως το κοινό δείχνει να ανταποκρίνεται πολύ θετικά στην έκθεση. Κυριαρχεί η **συγκίνηση**, οι **μνήμες** και ο **συσχετισμός με προσωπικές εμπειρίες**. Θεωρείται πως έρχονται άνθρωποι από **κάθε κοινωνικό επίπεδο**, κάτι που χαροποιεί πάρα πολύ την ομάδα εργασίας. Επίσης, κάνει θετική εντύπωση το ότι οι επισκέπτες φαίνεται να μένουν πολύ ώρα στην έκθεση. Γενικά, **ο αντίκτυπος** της έκθεσης μέχρι τώρα κρίνεται θετικός.

«... Η έκθεση σε βάζει να σκεφτείς και εσύ πράγματα σε σχέση με το “Ποιος είσαι εσύ;”, “Τι σχέση έχεις με αυτή τη κοινωνία για την οποία μιλάμε;”, “Ποια θέση έχεις εσύ τώρα στο παρόν σε σχέση με αυτούς;” ...»

Απόσπασμα συνέντευξης με την κα. Α. Νικηφορίδου

- **Διαδραστικότητα σε νοητικό - ψυχολογικό επίπεδο:** Πρόκειται για μια **αναστοχαστική** έκθεση η οποία παρακινεί συνεχώς τον επισκέπτη να σκεφτεί

πράγματα σε σχέση με τον εαυτό του, με την κοινωνία στην οποία ζει, με τις συνθήκες ζωής και εργασίας στο παρελθόν, κ.λπ.

- **Διαδραστικότητα σε σωματικό - φυσικό επίπεδο:** επιτυγχάνεται με τα διαδραστικά εκθέματα.
- **Κοινωνική διάσταση της επίσκεψης:** Δόθηκε μεγάλη έμφαση στην κοινωνική διάσταση της επίσκεψης. Κατά τη διάρκεια σχεδιασμού των εκθεμάτων υπήρχε ο προβληματισμός για το πώς οι ιδέες θα υλοποιηθούν με τον καλύτερο τρόπο έτσι ώστε να υπηρετείται και αυτό το κομμάτι. Γι' αυτό, όπως έχουμε ξαναπεί, δημιουργήθηκαν εκθέματα που ευνοούν και ενθαρρύνουν το διάλογο. Το έκθεμα του «*Χάρτη*», για παράδειγμα, είναι ένα διαδραστικό έκθεμα όπου σε έναν επιτοίχιο χάρτη της Ελλάδας (και της Κύπρου) αναγράφονται διάφορες περιοχές γνωστές για τα επαγγέλματα που ήκμασαν εκεί στο παρελθόν ή που συνεχίζουν να εξασκούνται ακόμα και σήμερα. Καλείται, λοιπόν, ο επισκέπτης να γράψει σε "post-it" (αυτοκόλλητο χαρτάκι) τον δικό του τόπο καταγωγής, αν γνωρίζει κάποιο επάγγελμα που συνδέεται με αυτόν, και να το κολλήσει στο χάρτη. Ενδυναμώνεται, κατ' αυτόν τον τρόπο η ενεργή συμμετοχή, ενώ το έκθεμα προσφέρει και αφορμή για διάλογο μεταξύ των επισκεπτών. Ο διάλογος αυτός ενδυναμώνει με τη σειρά του την κοινωνική πλευρά της επίσκεψης, τόσο για τα άτομα που βρίσκονται στον εκθεσιακό χώρο την ίδια χρονική στιγμή, όσο και μεταξύ ατόμων που δεν «συναντιούνται» σε φυσικό επίπεδο, στους οποίους δίνεται η δυνατότητα να επικοινωνήσουν εικονικά μέσω του εκθέματος, εφόσον μπορεί κάποιος να διαβάσει εκεί τα όσα έχουν γράψει άλλοι επισκέπτες στο παρελθόν (βλ. εικ. 11).

Εικ. 11 : Το έκθεμα του «Χάρτη» στην ενότητα του ισογείου

- **Επιθυμητή αντίδραση του κοινού:** Από τις συνεντεύξεις προκύπτει πως η επιθυμητή αντίδραση του κοινού για την ομάδα εργασίας δεν περιορίζεται σε ένα μόνο σημείο. Αντιθέτως, περιλαμβάνει ποικίλες πιθανές αντιδράσεις, όπως: το να **μάθει** κανείς καινούρια πράγματα, να **προβληματιστεί**, να σκεφτεί **κριτικά**, να **συγκινηθεί**, να **θυμηθεί**, να μπει σε διαδικασία σκέψης για το δικό του περιβάλλον ή τη δική του καταγωγή, να σκεφτεί ίσως λίγο πιο δημιουργικά, κ.λπ. Και, γενικά, να τον **αφορά** η έκθεση αυτή.

7.2.7 Προτάσεις - Μελλοντικά Σχέδια

«...Δηλαδή το θεωρώ εγώ αυτονόητο ότι θα πρέπει να δώσουμε κάποια συνέχεια και να μη μείνει έτσι εδώ. Το εγκαινιάσαμε, το κλείσαμε, κόψαμε την κορδέλα και «Χαίρετε»...»

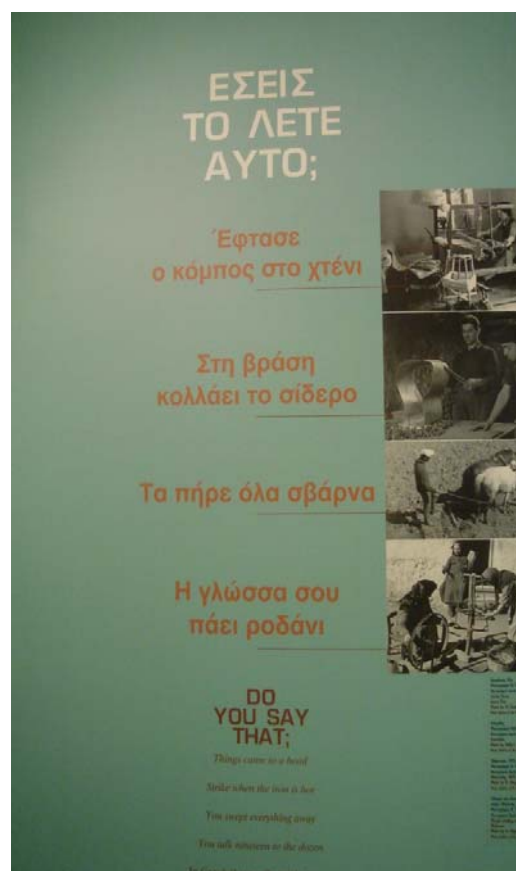
Απόσπασμα συνέντευξης με την κα. Ε. Καρασταμάτη

- Από τις τρεις συνεντεύξεις προκύπτει μία **κοινή επιθυμία** σε σχέση με το μέλλον της έκθεσης «Άνθρωποι και Εργαλεία»: να υπάρξει **συνέχεια** της έκθεσης με διάφορους τρόπους, είτε με εκδηλώσεις, είτε με εκπαιδευτικά προγράμματα και ξεναγήσεις, ή ακόμη με παρουσιάσεις – ημερίδες, κ.λπ. Να είναι ένας χώρος ζωντανός, όπου θα γίνονται πράγματα και θα προκύπτουν νέα θέματα.
- Επιμέρους **προτάσεις**, πιθανές **διορθώσεις** και μελλοντικά **σχέδια**: Πέρα από την παραπάνω κοινή επιθυμία να συνεχιστεί η έκθεση, προκύπτουν και κάποια επιμέρους στοιχεία, τα οποία παραθέτουμε συνοπτικά →
 - i. Να πραγματοποιηθεί έρευνα κοινού σε μεγαλύτερη έκταση και να γίνει μεγαλύτερη διαφήμιση της έκθεσης.
 - ii. Να επεξεργαστεί το μουσείο τα δεδομένα που συλλέγονται από το βιβλίο επισκεπτών και από τα όσα καταγράφουν οι επισκέπτες στο έκθεμα του «Χάρτη» (βλ. υποενότητα 7.2.6 σελ. 79), καθώς και στο τελευταίο έκθεμα «Εσείς έχετε κάποια σχέση με όλα αυτά;» όπου οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να σημειώσουν την απάντησή τους στο ερώτημα του εκθέματος για το κατά πόσο τους αφορά το θέμα που πραγματεύεται η έκθεση και να ρίξουν τις απαντήσεις τους σε ένα κουτί¹¹⁶. Επίσης, θα μπορούσε να δημιουργηθεί και ένα νέο έκθεμα με βάση τα παραπάνω.

¹¹⁶ Νικηφορίδου 2005, 49

- iii. Η έκθεση θα μπορούσε να εμπλουτιστεί με στοιχεία από την εργασία που έγινε εκ των υστέρων από την κα. Πολυζώη για τους συλλέκτες (πρόταση κας. Νικηφορίδου)¹¹⁷.
- iv. Να δημιουργηθούν εκθέματα με νέες τεχνολογίες ή να γίνει χρήση του Internet για την ενδυνάμωση της κοινωνικής αλληλεπίδρασης μέσα στο χώρο της έκθεσης αλλά και εκτός του συγκεκριμένου χώρου.
- v. Να χρησιμοποιηθεί σε έκθεμα το στοιχείο ότι οι φράσεις - παροιμίες που αναφέρονται στην έκθεση, για παράδειγμα, «Έφτασε ο κόμπος στο χτένι» (βλ. εικ. 12), χρησιμοποιούνται σε πάρα πολλά τηλεοπτικά παιχνίδια.

Εικ. 12 : Το έκθεμα με τις παροιμίες

¹¹⁷ Η εργασία εκπονήθηκε από την κα. Βάσω Πολυζώη για το ΠΜΣ «Μουσειακές Σπουδές» του Παν/μίου Αθηνών . Σχετικό άρθρο δημοσιεύτηκε το 2007 από την ίδια, με τίτλο «Οψεις του Συλλέγειν. Η περίπτωση της Εταιρείας Λαογραφικών Μελετών» στο περιοδικό *Τετράδια Μουσειολογίας*, τεύχος 4.

8.ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ

8.1 Γενικά στοιχεία έρευνας κοινού

Η έρευνα κοινού στο ΜΕΛΤ ξεκίνησε στις 25 Οκτωβρίου 2008 και διήρκεσε **τρεις εβδομάδες**, δηλαδή έως τις 16 Νοεμβρίου 2008. Τα ερωτηματολόγια δίνονταν στο κοινό κάθε μέρα εκτός των ημερών που το μουσείο παρέμεινε κλειστό (27/10, 3/11 και 10/11). Επιπλέον των παραπάνω ημερομηνιών, διεξήχθη έρευνα και την 26η Νοεμβρίου 2008, οπότε επισκέφθηκε την έκθεση ομάδα φοιτητών.

Όπως προκύπτει από τα ποσοτικά στοιχεία που μας δόθηκαν από το μουσείο, ο συνολικός αριθμός επισκεπτών στην έκθεση από 25/10/08 (ημερομηνία έναρξης της έρευνας) έως και τις 16/11/08 (ημερομηνία λήξης της έρευνας) ήταν **270 άτομα**¹¹⁸.

Η προσέγγιση των επισκεπτών γινόταν στην έξοδο της έκθεσης, στο αίθριο του κτιρίου που συμπίπτει ως χώρος και με την είσοδο του πωλητηρίου. Το κομβικό αυτό σημείο, κρίθηκε καταλληλότερο για τη διεξαγωγή της έρευνας και εκ των υστέρων αποδείχτηκε μία πολύ καλή επιλογή. Στο αίθριο τοποθετήθηκαν δύο τραπέζια και κάποια καθίσματα, όπου οι επισκέπτες / συμμετέχοντες στην έρευνα, μπορούσαν να καθίσουν και να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο με περισσότερη άνεση. Παράλληλα, ο χώρος αποτέλεσε και ένα σημείο ανάπαυσης και συζήτησης για τους επισκέπτες που επιθυμούσαν να μη φύγουν αμέσως μετά την ολοκλήρωση της επίσκεψής τους από το μουσείο. Λειτουργήσε δηλαδή ως ένας χώρος κοινωνικοποίησης και διεξαγωγής διαλόγου.

Συνολικά προσεγγίστηκαν **136** άτομα. Από αυτούς δέχτηκαν να συμπληρώσουν ερωτηματολόγιο **108** άτομα (79,41%) ενώ δεν δέχτηκαν να συμπληρώσουν ερωτηματολόγιο 28 άτομα (20,58%). Οι συνήθειες λόγοι για τους οποίους δεν δέχτηκαν ήταν οι εξής :

¹¹⁸ **Σημείωση:** Ο συνολικός αριθμός επισκεπτών από τις 25/10/08 έως και τις 26/11/08 (ανεξάρτητη ημέρα διεξαγωγής της έρευνας με αφορμή την επίσκεψη του γκρουπ), ο συνολικός αριθμός των επισκεπτών στην έκθεση ήταν **319** άτομα.

1. Δεν είχαν χρόνο: 9 άτομα,
2. Δεν επιθυμούσαν / άλλοι λόγοι: 8 άτομα,
3. Συνόδευαν μικρά παιδιά: 7 άτομα,
4. Δε μιλούσαν ελληνικά /αγγλικά (γλώσσες συγγραφής ερωτηματολογίων) : 4 άτομα

Γενικά θα πρέπει να πούμε πως η **συμμετοχή** του κοινού ήταν **πολύ μεγάλη**, εφόσον το θεώρησαν ως συνέχεια της εμπειρίας της επίσκεψής τους εκεί. Οι επισκέπτες επιθυμούσαν να συζητήσουν μαζί μας και να μοιραστούν προσωπικές τους εμπειρίες και μνήμες που τους «ξύπνησε» η έκθεση. Πολλοί από αυτούς μάλιστα συμπλήρωναν αυτοβούλως τα ερωτηματολόγια που είχαν τοποθετηθεί εκεί, πριν ακόμα τους προσεγγίσουμε. Έτσι, παρά το γεγονός πως αρχικά υπήρχαν κάποιες αμφιβολίες σχετικά με το αν θα υπήρχε ανταπόκριση, οι επισκέπτες της έκθεσης επιθυμούσαν να συμμετέχουν, να μας μιλήσουν για την εμπειρία της επίσκεψής τους και να συμβάλουν στο ερευνητικό μας εγχείρημα. Οι αντιδράσεις του κοινού ήταν ως επί των πλείστων ιδιαίτερα θετικές. Κάποιοι μάλιστα εξέφρασαν την επιθυμία τους να πληροφορηθούν τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να δωρήσουν κάποια προσωπικά τους αντικείμενα (π.χ. εργαλεία προγόνων τους) στο ΜΕΛΤ.

8.2 Συγκεντρωτικά συμπεράσματα έρευνας κοινού

Στο σημείο αυτό θα προχωρήσουμε στην παρουσίαση των βασικών **συμπερασμάτων**, όπως προκύπτουν από την ανάλυση των ερωτηματολογίων. Θα πρέπει να πούμε πως για λόγους καλύτερης διαχείρισης του κειμένου, επιλέξαμε να παραθέσουμε τα αναλυτικά αποτελέσματα από την έρευνα του κοινού σε ξεχωριστό παράρτημα (Παράρτημα ΙΙΙ).

8.2.1 Η ταυτότητα των επισκεπτών / -τριών. Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά:

- **Φύλλο:** Οι γυναίκες υπερτερούν σε αριθμό των ανδρών, περίπου στο διπλάσιο (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 21, πίνακα 1).

- **Ηλικία:** Στο σύνολο των επισκεπτών, η ηλικιακή ομάδα με το μεγαλύτερο ποσοστό είναι αυτή των «45-59». Γενικά όμως, μπορούμε να πούμε πως τα ποσοστά για όλες τις ηλικιακές κατηγορίες, παρουσιάζουν μια σχετικώς ισομερή διάταξη, οπότε συμπεραίνεται πως η έκθεση φαίνεται να έχει **απήχηση σε κοινό όλων των ηλικιών** από 18 έως 60 ετών και πάνω (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 22, πίνακα 4). Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη πως δε δόθηκαν ερωτηματολόγια σε παιδιά¹¹⁹.
- **Μορφωτικό επίπεδο:** Η κατηγορία «**Απόφοιτος Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης**» παίρνει τη μερίδα του λέοντος. Από εκεί και πέρα όμως, αρκετά υψηλά κυμαίνονται και τα ποσοστά των άλλων κατηγοριών¹²⁰ (με εξαίρεση την κατηγορία «Απόφοιτος Δημοτικού»). Βλέπουμε, λοιπόν, πως το μορφωτικό επίπεδο των επισκεπτών παρουσιάζει μια διακύμανση χωρίς ιδιαίτερες αιχμές, καλύπτοντας σε **αντιπροσωπευτικό βαθμό** όλες τις επιμέρους κατηγορίες (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 25, πίνακα 7).
- **Εθνικότητα:** Όσον αφορά στην καταγωγή των επισκεπτών, προκύπτει πως περίπου 1 στους 4 επισκέπτες της έκθεσης ήταν **ξένης καταγωγής**, το οποίο κρίνεται ως ένα αρκετά υψηλό ποσοστό (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ.27, πίνακα 10).

¹¹⁹ **Σημείωση:** Παρ' όλα αυτά, σημαντική μερίδα των επισκεπτών της έκθεσης ανήκει στην κατηγορία «Μεικτές ομάδες ενηλίκων - παιδιών» (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 34, σημείωση).

¹²⁰ Λοιπές κατηγορίες μορφωτικού επιπέδου : «Απόφοιτος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης», «Κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών», «Κάτοχος Διδακτορικού» και «Άλλο».

8.2.2 Η αξιολόγηση της έκθεσης από το κοινό (βασικός κορμός ερωτηματολογίου):

Παρακάτω θα προχωρήσουμε στη συνοπτική παρουσίαση **24** επιμέρους σημείων στα οποία και επικεντρώνεται η αξιολόγηση των επισκεπτών για την έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία».

- i. Σχετικά με το **λόγο επίσκεψης**, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των επισκεπτών απαντά επιλέγοντας την κατηγορία **«Κατά τύχη / Περνούσα απ' έξω και μου κίνησε το ενδιαφέρον»**. Μεγάλο όμως είναι και το ποσοστό όσων ενδιαφέρονται γενικώς για «λαογραφικά θέματα / εκθέσεις». Τέλος, το ποσοστό όσων πληροφορήθηκαν για την έκθεση μέσω διαφήμισης είναι σχετικά χαμηλό - περίπου 10% (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 28, πίνακα 11).
- ii. Ένα ιδιαίτερα μεγάλο ποσοστό του συνόλου των επισκεπτών κρίνει πως η έκθεση απευθύνεται σε **«όλους ανεξαιρέτως»** και όχι μόνο σε κάποια ειδική ομάδα κοινού (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 29, πίνακα 12).
- iii. Το κοινό αξιολογεί **«θετική»** και **«ιδιαίτερα θετική»** την **πρώτη εντύπωση** από τον εκθεσιακό χώρο (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 30, πίνακα 13).
- iv. Με βάση τον τίτλο της έκθεσης ή άλλες πληροφορίες που είχαν γι' αυτή, οι μισοί εκ του συνόλου των επισκεπτών, απαντούν πως είδαν τελικά **«ό,τι ακριβώς περίμεναν ότι θα δουν»**, ενώ ένα 12% απαντά ότι είδε **«περίπου αυτό που περίμενε»**, με μικρές διαφοροποιήσεις. Σε γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε πως ο **τίτλος** της έκθεσης ή οι **πληροφορίες** για αυτήν, οι οποίες φτάνουν στο κοινό με διάφορους τρόπους (διαφήμιση, δημοσιεύσεις, κλπ.), μεταφέρουν μια **σωστή εικόνα** σχετικά με το τι θα δει ο επισκέπτης κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στο ΜΕΛΤ (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 30 και σελ. 31 πίνακα 14).
- v. Η πλειονότητα των επισκεπτών αξιολογεί πως η έκθεση ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες τους κατά **«πολύ μεγάλο / ικανοποιητικό βαθμό»**. Οι περισσότεροι

κρίνουν πως κύριο ρόλο σε αυτό έπαιξε ο «**τρόπος έκθεσης**» και παρουσίασης των αντικειμένων, τα «**θέματα**» που παρουσιάζει η έκθεση, καθώς και η «**οπτική**» της (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 31 και σελ. 32 πίνακα 15).

- vi. Σχεδόν το σύνολο των επισκεπτών παρέμεινε στην έκθεση πάνω από **30 λεπτά**, με το υψηλότερο ποσοστό να σημειώνεται για εκείνους των οποίων ο χρόνος επίσκεψης ξεπερνάει την **1 ώρα**. Αν το δούμε συγκριτικά με το μικρό σχετικά μέγεθος της έκτασης του εκθεσιακού χώρου, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ο χρόνος παραμονής στην έκθεση αποκαλύπτει πως οι επισκέπτες εντοπίζουν ενδιαφέροντα στοιχεία και προφανώς ασχολούνται αρκετά με διάφορα θέματα – εκθέματα κλπ. Συνεπώς η έκθεση φαίνεται να **κρατά το ενδιαφέρον** των επισκεπτών (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 33, πίνακα 16).
- vii. Η πλειονότητα του κοινού επισκέφθηκε την έκθεση με κάποιο μέλος της «**Οικογένειάς**» του (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 34, πίνακα 17).
- viii. Πολλοί επισκέπτες είχαν να καταγράψουν κάτι που τους άρεσε ιδιαίτερα στην έκθεση, κάποιο έκθεμα ή άλλο στοιχείο (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 35). Έπειτα από ποιοτική ανάλυση των απαντήσεων, προκύπτει πως τα μεγαλύτερα ποσοστά προτίμησης καταμετρώνται για **επιμέρους εργαλεία** (π.χ. του σιδηρουργού, του μεταλλουργού, αγροτικά εργαλεία - αλωνιστικά, σκαλιστικά, κ.λπ.) ή **επαγγέλματα**, καθώς και για **επιμέρους εκθέματα** με συχνότατη αναφορά στο έκθεμα του «**Η/Υ με τη οθόνη αφής**»¹²¹ καθώς και στο έκθεμα του «**Χάρτη**»¹²². Από εμπειρική παρατήρηση προκύπτει πως το έκθεμα με τον Η/Υ έχει ιδιαίτερη απήχηση στα παιδιά. Λίγες είναι οι απαντήσεις, από την άλλη, για εκθέματα ή στοιχεία της έκθεσης που δεν είχαν απήχηση στο κοινό (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 36, πίνακα 18).

¹²¹ Βλ. υποενότητα 7.1.4 σελ. 74 και εικ. 10 σελ. 75 στο παρόν κείμενο

¹²² Βλ. υποενότητα 7.1.6 σελ. 77 και εικ. 11 σελ. 78 στο παρόν κείμενο

- ix. Μεγάλο ποσοστό των επισκεπτών νιώθει να **συνδέεται** με κάποιο τρόπο με τα αντικείμενα της έκθεσης ή τους ανθρώπους που τα χρησιμοποιούσαν στο παρελθόν. Η σύνδεση αυτή βασίζεται κυρίως σε σχετικά **βιώματα** των επισκεπτών, εμπειρίες που έχουν να κάνουν με τον **τόπο καταγωγής** και το άμεσο **οικογενειακό περιβάλλον** (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 37-38, πίνακες 19-20 αντίστοιχα).
- x. Οι **3 στους 4** επισκέπτες της έκθεσης έχουν επισκεφτεί τουλάχιστον άλλη μία φορά κάποιο λαογραφικό μουσείο στην Ελλάδα (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 38, πίνακα 21). Επίσης **1 στους 2** απαντά πως παρατηρεί **διαφορά** στον τρόπο έκθεσης των αντικειμένων σε αυτήν εδώ την έκθεση σε σχέση με άλλα λαογραφικά μουσεία. Η διαφορά αυτή αξιολογείται σχεδόν ομόφωνα ως «**θετική**», με τον τρόπο έκθεσης να αξιολογείται πιο «**αποτελεσματικός**» και πιο «**σύγχρονος**» (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ.39, πίνακα 22).
- xi. Το **φυσικό περιβάλλον** της έκθεσης κρίνεται κυρίως «**θετικό**» και «**ιδιαίτερα θετικό**» (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 40, πίνακα 23).
- xii. Σχετικά με τη **δομή** της έκθεσης, το μεγαλύτερο μέρος του κοινού καταγράφει πως ένιωσε «**πολύ ελεύθερος/ -η**» να περιηγηθεί στον εκθεσιακό χώρο, ενώ ένα 31.5% περίπου, πως ένιωσε «**αρκετά ελεύθερος/ -η**» (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 41, πίνακα 24).
- xiii. Τα **κείμενα** της έκθεσης διαβάστηκαν αρκετά σχεδόν από το σύνολο του κοινού, ενώ κρίνεται πως συνέβαλαν από «**πολύ**» έως «**πάρα πολύ**» στο να κατανοήσουν καλύτερα την έκθεση (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 41 πίνακας 25 και σελ.42, πίνακα 26).
- xiv. Η εφαρμογή **νέων τεχνολογιών** στην έκθεση αξιολογείται πως συνέβαλε «**πάρα πολύ**» στην καλύτερη κατανόηση των θεμάτων της έκθεσης (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 43, πίνακα 27).

- xv. Ένα μεγάλο ποσοστό του κοινού (68,5%) ένιωσε πως είχε περισσότερο «**ενεργητική**» συμμετοχή στη διαδικασία της επίσκεψης. Ένα 23% περίπου απάντησε πως είχε περισσότερο «**παθητική**» (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 44, πίνακα 28).
- xvi. Η «**γνώση για το παρελθόν**» μέσω της «**διατήρησης της μνήμης**» για τους μεγαλύτερους και μέσω της «**μάθησης**» για τους νεότερους, κρίνονται ως τα κυριότερα **μηνύματα** της έκθεσης (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 45, πίνακα 29).
- xvii. Στην ερώτηση για το αν υπάρχει «*κάποιο θέμα για το οποίο σας ενέπνευσε ιδιαίτερα η έκθεση αυτή και για το οποίο θα θέλατε να συνεχίσετε κάποια προσωπική έρευνα στο μέλλον*» η ανταπόκριση δεν ήταν μεγάλη¹²³. Συνολικά έχουμε μόνο **33** απαντήσεις. Από την ανάλυση των απαντήσεων αυτών τα θέματα που προκύπτουν είναι : κατά ένα 50% «**Κοινωνικά και άλλα επιμέρους θέματα της εποχής εκείνης**», κατά 23% περίπου, θέματα που σχετίζονται με την έρευνα για το «**Οικογενειακό παρελθόν**» των επισκεπτών και κατά 20% το θέμα της «**Προέλευση επωνύμων που σχετίζονται με το επάγγελμα**» (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 46, πίνακα 30).
- xviii. Συνεχίζοντας την ανάλυση των ερωτηματολογίων, βλέπουμε πως η πλειονότητα των επισκεπτών αξιολογεί τον χαρακτήρα της επίσκεψής του στην έκθεση τόσο «**εκπαιδευτικό**» όσο και «**ψυχαγωγικό**» (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 47, πίνακα 31).
- xix. Η έκθεση δεν φαίνεται να προκάλεσε σε πολύ μεγάλο μέρος του κοινού αντιδράσεις όπως το να «**αλλάξει κάποιος άποψη**» για ορισμένα πράγματα ή να «**προβληματιστεί**» πάνω σε κάτι (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 48, πίνακα 32). Έχουμε συνολικά μόνο **30** απαντήσεις, από την κατηγοριοποίηση των οποίων προκύπτει πως οι περισσότεροι προβληματίστηκαν σε σχέση με «**τις συνθήκες εργασίας-**

¹²³ **Σημείωση:** Θα καλό θα ήταν να τονίσουμε πως συνήθως οι **ερωτήσεις ανάπτυξης**, δεν απαντώνται στον ίδιο βαθμό με τις ερωτήσεις που διαθέτουν προεπιλεγμένες απαντήσεις, για ευνόητους λόγους. Παρ' όλα αυτά, ακόμα και όταν έχουμε λιγότερες απαντήσεις σε κάποιο σημείο, αυτές αναλύονται με τον ίδιο τρόπο, έχοντας όμως τονίσει στα συμπεράσματα την ιδιαιτερότητα αυτή.

ζωής στο παρελθόν», κάποιιοι απαντούν πως αποκόμισαν **«νέες γνώσεις γενικά για πράγματα που δεν γνώριζαν»** ή σκέφτηκαν **«κριτικά σε σχέση με τη σημερινή ζωή»** και πόσα πράγματα θεωρούμε πλέον δεδομένα (βλ. Παράρτημα III σελ. 48, πίνακα 33).

- xx. Οι περισσότεροι επισκέπτες απαντούν πως θα **ξαναεπισκέπτονταν** την έκθεση μόνοι τους ή με κάποιον άλλο. Ο λόγος είναι, κυρίως, ότι η εντύπωσή τους είναι **«πολύ θετική»** (βλ. Παράρτημα III σελ. 50, πίνακες 36 και 37).
- xxi. Ένα 41% περίπου απαντά πως **«υπάρχει κάτι που θα ήθελε να είχε δει στην έκθεση και το οποίο δεν είδε»**. Από περαιτέρω κατηγοριοποίηση προκύπτει πως το υψηλότερο ποσοστό αντιστοιχεί στην κατηγορία **«Μεγαλύτερη ποικιλία εκθεμάτων»**, ενώ ακολουθεί η κατηγορία **«Περισσότερες πληροφορίες για τη χρήση των εργαλείων»** (βλ. Παράρτημα III σελ. 51 πίνακα 38 και σελ.52).
- xxii. Σχετικά με τη **«συνολική εντύπωση»** από την έκθεση έχουμε **52** απαντήσεις συνολικά. Προκύπτει πως η εντύπωση που αφήνει η έκθεση αξιολογείται ομόφωνα ως **«θετική» και «πολύ θετική»** (βλ. Παράρτημα III σελ. 52).
- xxiii. Σχετικά με το **«τι θα θυμούνται περισσότερο από την έκθεση μελλοντικά»** είχαμε **58** απαντήσεις συνολικά. Οι κατηγορίες με τα υψηλότερα ποσοστά είναι : **«Κάποια εργαλεία που μου έκαναν εντύπωση»**, **«Πληροφορίες για την κοινωνική και ιστορική πλευρά της έκθεσης – Προβληματισμός»** και **«Τον πρωτότυπο και αποτελεσματικό τρόπο έκθεσης»** (βλ. Παράρτημα III σελ. 52, πίνακα 39).

Στο σημείο αυτό ολοκληρώνεται η υποενότητα που αφορά στα συμπεράσματα που προκύπτουν από την έρευνα κοινού για την έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία». Στη συνέχεια, θα προχωρήσουμε σε μια **συγκριτική ανάλυση** μεταξύ των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας και των αποτελεσμάτων μιας παλαιότερης έρευνας κοινού για το ΜΕΛΤ.

8.3 Σύγκριση στοιχείων με παλαιότερη έρευνα κοινού για το ΜΕΛΤ

Η συγκριτική προσέγγιση που ακολουθεί έχει ως σκοπό να μας βοηθήσει να δούμε με μία σφαιρικότερη ματιά το θέμα της ταυτότητας του κοινού του ΜΕΛΤ και των αντιδράσεων του στις εκθεσιακές πρακτικές του Μουσείου, σε δύο διαφορετικές χρονικές στιγμές. Η έρευνα στην οποία θα αναφερθούμε απευθύνθηκε στο κοινό του ΜΕΛΤ και πραγματοποιήθηκε από τους: Ρωξάνη Καυταντζόγλου, Ειρήνη Τουνταςάκη και Μάριο Φρυδάκη, για λογαριασμό του **Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ)**. Δημοσιεύτηκε στο δεύτερο τεύχος του περιοδικού *Τετράδια Μουσειολογίας* (2005)¹²⁴.

Φύλλο : Όπως προκύπτει, τα αποτελέσματα και των δύο ερευνών συμφωνούν για την αριθμητική υπεροχή των **γυναικών** έναντι των ανδρών επισκεπτών του ΜΕΛΤ. Παρόλ' αυτά, παρατηρούμε ότι για την έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία» υπάρχει σημαντική **άνοδος** του ποσοστού των **ανδρών** (34.25%) επισκεπτών σε σχέση με την έρευνα του ΕΚΚΕ (24%) / (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 21, πίνακα 1).

Μορφωτικό Επίπεδο: Και από τις δύο έρευνες προκύπτει πως οι επισκέπτες / -τριες του ΜΕΛΤ έχουν γενικά υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Η διαφορά, όμως, έγκειται στο ότι στην έρευνα του ΕΚΚΕ τα δύο μεγαλύτερα ποσοστά μοιράζονται ανάμεσα στις κατηγορίες «Απόφοιτος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης¹²⁵» (42%) και «Απόφοιτος Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης» (46%). Αντιθέτως, στην παρούσα έρευνα, η διάρθρωση των ποσοστών είναι καλύτερα «μοιρασμένη», με αρκετά μεγάλα ποσοστά σε όλες τις κατηγορίες (με εξαίρεση την κατηγορία «Απόφοιτος Δημοτικού». Για την έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία» έχουμε, λοιπόν, μία ανακατανομή του μορφωτικού επιπέδου σε πιο **ισομερή βάση**, με μια τάση συμμετοχής ατόμων κάθε μορφωτικού επιπέδου στην εμπειρία της επίσκεψης (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 24-25).

¹²⁴ Καυταντζόγλου, Τουνταςάκη και Φρυδάκης 2005, 71-73

¹²⁵ Στην κατηγορία «Απόφοιτος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» το 42% προκύπτει από το άθροισμα του 24% για την κατηγορία «Απόφοιτος 6-τάξιου Γυμνασίου» και του 18% για την κατηγορία «Απόφοιτος Λυκείου»

Παρελθόν και Παράδοση: Σε σχέση με το ενδιαφέρον για το παρελθόν και την παράδοση, στην έρευνα του ΕΚΚΕ *«η επεξεργασία των ερωτηματολογίων αποκαλύπτει την ομοφωνία των επισκεπτών σχετικά με τη σημασία της μελέτης και γνώσης της ιστορίας και του παρελθόντος»¹²⁶*. Παρόλο που δεν υπάρχει ακριβώς αντίστοιχη ερώτηση στην παρούσα έρευνα, μπορούμε από παρεμφερείς απαντήσεις να συμπεράνουμε πως το παραπάνω ισχύει και για τους επισκέπτες της έκθεσης που αξιολογούμε, εφόσον η μνήμη του παρελθόντος και η μετάδοση της γνώσης στους νεότερους σημειώνεται σε αρκετά σημεία στις απαντήσεις του κοινού (π.χ βλ. Παράρτημα ΙΙΙ, σελ. 45, πίνακα 29).

Χαρακτήρας της επίσκεψης στο μουσείο: Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι στην έρευνα του ΕΚΚΕ, η επίσκεψη στο μουσείο **δεν** συνδέεται με την αναψυχή. Αντιθέτως, το **62.5%** του συνόλου των επισκεπτών, κρίνει τον χαρακτήρα της επίσκεψής του στην έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία» **εκπαιδευτικό** και **ψυχαγωγικό** ταυτόχρονα (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 47, πίνακα 31). Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως η νέα εκθετική και επικοινωνιακή πρακτική που ακολουθείται στη συγκεκριμένη έκθεση του ΜΕΛΤ, δημιουργεί θετικότερο κλίμα στους επισκέπτες, οι οποίοι βλέπουν πια την επίσκεψή τους ως ευκαιρία μάθησης και ψυχαγωγίας μαζί.

Αξιολόγηση του τρόπου έκθεσης και παρουσίασης: Συνεχίζοντας, βλέπουμε πως η αξιολόγηση του κοινού στην έρευνα του ΕΚΚΕ, σε σχέση με τον τρόπο οργάνωσης των εκθεσιακών χώρων και παρουσίασης των αντικειμένων, είναι ιδιαίτερα αυστηρή. Το 36% την κρίνει «μέτρια», το 30% την κρίνει «κακή», ενώ «καλή» κρίνεται από το 34% του συνόλου των επισκεπτών. Πολύ διαφορετικά είναι τα αντίστοιχα αποτελέσματα στην παρούσα έρευνα όπου η αξιολόγηση των παραπάνω θεμάτων είναι πολύ θετική για την έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία» (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 31-32 και 39-40).

¹²⁶ Καυταντζόγλου, Τουνταςάκη και Φρυδάκης 2005, 72

Αντιμετώπιση του παρελθόντος σε σχέση με το παρόν: Τέλος, στην έρευνα του ΕΚΚΕ καταγράφεται η υπόθεση ότι το ΜΕΛΤ υποστηρίζει τη νοσταλγική ενατένιση του παρελθόντος με μια τάση εξιδανίκευσής του, σε αντιδιαστολή με τη σημερινή πραγματικότητα. Αντιθέτως, στην παρούσα έρευνα τα αποτελέσματα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι στην έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία» καλλιεργείται ο προβληματισμός και η κριτική σκέψη απέναντι στις συνθήκες υπό τις οποίες ζούσαν και εργάζονταν οι άνθρωποι στην προβιομηχανική κοινωνία (π.χ. βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 45, πίνακα 29).

Συμπεράσματα συγκριτικής ανάλυσης: Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε πως παρατηρείται μία **σαφής βελτίωση** σε αρκετούς τομείς που άπτονται τόσο της εκθεσιακής πρακτικής όσο και της επικοινωνιακής πολιτικής του ΜΕΛΤ, σε σχέση με την προηγούμενη έρευνα κοινού. Ας σημειώσουμε βέβαια εδώ, πως η παρούσα έρευνα αναφέρεται στην αξιολόγηση του κοινού για την έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία», η οποία ούτως ή άλλως υιοθετεί μια εντελώς διαφορετική προσέγγιση από τις υπόλοιπες εκθέσεις του Μουσείου. Το πιο πιθανό, λοιπόν, είναι ότι τα αποτελέσματά της έρευνας του ΕΚΚΕ ισχύουν ακόμη για τους υπόλοιπους εκθεσιακούς χώρους του ΜΕΛΤ, εφόσον αυτή δεν πραγματοποιήθηκε σε τόσο μακρινό χρονικό διάστημα. Σε κάθε περίπτωση, οι διαφορετικές προσεγγίσεις που εφαρμόστηκαν στη συγκεκριμένη έκθεση, δείχνουν να έχουν επιφέρει σημαντικές και ουσιαστικές αλλαγές προς το καλύτερο.

9. ΤΕΛΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΈΚΘΕΣΗΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

9.1 Σύμπτωση προθέσεων ομάδας εργασίας με αντίκτυπο έκθεσης στο κοινό

➤ Βασική πρόθεση του ΜΕΛΤ, όπως είδαμε και από την ανάλυση των συνεντεύξεων, ήταν να επιτευχθεί ένα **άλμα** με την έκθεση αυτή. Να αποτελέσει δηλαδή ένα δείγμα μιας νέας εκθεσιακής αντίληψης του Μουσείου. Προκύπτει πως ο **στόχος** αυτός **καλύπτεται σε πολύ μεγάλο βαθμό**, εφόσον η πλειονότητα των επισκεπτών κρίνει πως υπάρχει σαφής διαφορά στον τρόπο έκθεσης και παρουσίασης των αντικειμένων σε σχέση με άλλα λαογραφικά μουσεία στην Ελλάδα. Ο τρόπος έκθεσης αξιολογείται πολύ θετικά ως πιο αποτελεσματικός και πιο σύγχρονος (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 39).

➤ Όσον αφορά στο κοινό, αρχική πρόθεση της ομάδας εργασίας ήταν να απευθύνεται η έκθεση σε ένα ευρύ κοινό από ηλικιακής απόψεως. Φαίνεται πως ο **στόχος** αυτός **καλύπτεται**, αφού από την ανάλυση κοινού προκύπτει πως στην έκθεση έρχονται άτομα όλων των ηλικιών. Υπάρχουν, φυσικά, κάποιες ομάδες με υψηλότερα ποσοστά, αλλά, σε γενικές γραμμές, όλες οι ηλικιακές κατηγορίες εκπροσωπούνται επαρκώς (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 22-23).

➤ Επίσης, στόχος ήταν να έρθουν άνθρωποι όλων των κοινωνικών τάξεων, ανεξαρτήτως μορφωτικού επιπέδου. Από την ανάλυση βλέπουμε πως **ο στόχος καλύπτεται εν μέρει**, εφόσον δεν έχουμε σχεδόν καθόλου επισκέπτες μορφωτικού επιπέδου **δημοτικού**. Από εκεί και πέρα, όλες οι άλλες κατηγορίες καλύπτονται σε ικανοποιητικό βαθμό. Άλλωστε στη σχετική ερώτηση για το κοινό στο οποίο απευθύνεται η έκθεση κατά την άποψη του κοινού, οι περισσότεροι επισκέπτες απαντούν πως η έκθεση απευθύνεται σε **όλους ανεξαιρέτως** (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 24-25).

➤ Συνεχίζοντας, εντοπίζουμε ακόμα ένα σημείο σημαντικής σύμπτωσης προθέσεων και τελικού αποτελέσματος. Μία από τις βασικές προθέσεις του ΜΕΛΤ, ήταν να

πραγματοποιηθεί **άνοιγμα** σε νέες ομάδες κοινού. Αυτό **φαίνεται πως συνέβη**, εφόσον σε σχέση με την παλαιότερη έρευνα του ΕΚΚΕ το ποσοστό των **ανδρών** επισκεπτών ανέβηκε κατά πολύ. Το ίδιο ισχύει και για άτομα **υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου** (μεταπτυχιακό, διδακτορικό), τα ποσοστά των οποίων επίσης ανέβηκαν. Τέλος, χωρίς να υπάρχουν παλαιότερα στοιχεία ώστε να γίνει σύγκριση, θα πρέπει να πούμε πως το ποσοστό των **ξένης καταγωγής** επισκεπτών είναι ιδιαίτερα υψηλό σήμερα.

➤ Ένα άλλο στοιχείο στο οποίο φαίνεται να έχει σημαντική ανταπόκριση το κοινό, είναι σε θέματα **μνήμης** και **μάθησης**. Ο στόχος της μουσειολογικής ομάδας, να αφυπνιστούν **μνήμες** από το παρελθόν στους μεγαλύτερους, καλύπτεται σε πολύ μεγάλο βαθμό (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ, πίνακας 20, σελ. 37-38). Το ίδιο προκύπτει και για την **μαθησιακή αξία** των εκθεμάτων, εφόσον η έκθεση φαίνεται να μεταδίδει νέες γνώσεις σε επισκέπτες κάθε ηλικίας (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ, σελ. 48, πίνακα 33).

➤ Η ομάδα εργασίας θεώρησε πως ένα βασικό στοιχείο ερμηνείας στην έκθεση είναι η επίκληση στο συναίσθημα. Αυτό σημαίνει πως η έκθεση δεν είχε σκοπό να απευθύνεται μόνο στο νοητικό κομμάτι. Ο στόχος αυτός καλύπτεται σε μεγάλο βαθμό, αφού το **συγκινησιακό** κομμάτι φαίνεται να λειτουργεί πολύ έντονα και από την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων των ερωτηματολογίων προκύπτει πως πολλοί από τους επισκέπτες καταγράφουν ότι η έκθεση τους προκαλεί αντιδράσεις συγκίνησης, ενθουσιασμού, αναπόλησης κ.λπ.

➤ Η **σύνδεση** με τον επισκέπτη σε διάφορα επίπεδα, μας φέρνει στον επόμενο στόχο της ομάδας εργασίας, τα μέλη της οποίας εξέφρασαν την επιθυμία τους η έκθεση να **αφορά** πραγματικά το κοινό. Η **σύνδεση** αυτή φαίνεται πως επιτυγχάνεται, αφού οι επισκέπτες πολλές φορές ανάγουν τα θέματα που τους παρουσιάζονται στην έκθεση σε δικά τους βιώματα είτε από προσωπικές εμπειρίες, είτε από εξιστορήσεις παππούδων για παράδειγμα. Επίσης μπαίνουν στη διαδικασία να συγκρίνουν τις τότε συνθήκες (ζωής, εργασίας) με τις σημερινές, συνδέοντας κατ'

αυτόν τον τρόπο τα θέματα της έκθεσης με τη δική τους προσωπική ιστορία (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 37-38).

➤ Σε σχέση με την πρόθεση από την πλευρά της ομάδας εργασίας, να **προβληματιστεί** το κοινό, η ανταπόκριση δεν ήταν ιδιαίτερα μεγάλη¹²⁷. Όπως προκύπτει, περίπου **1 στους 3,5** επισκέπτες προβληματίστηκε πάνω σε κάποιο θέμα (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 48).

➤ Ένα άλλο κομμάτι της έκθεσης, αυτό του **διαλόγου** και της **κοινωνικοποίησης** στο πλαίσιο της έκθεσης, φαίνεται να πηγαίνει πολύ καλά. Οι άνθρωποι συζητούν, ανταλλάσσουν απόψεις και επιθυμούν να συμμετέχουν στην έκθεση φτιάχνοντας τη δική τους ιστορία. Αυτό προκύπτει τόσο από τη συμμετοχή στα διαδραστικά εκθέματα, όσο και από τη συμμετοχή στη συμπλήρωση των **ερωτηματολογίων** και την έντονη διάθεση για συζήτηση που παρατηρήθηκε κατά τη διάρκεια της έρευνας. Φαίνεται πως η έκθεση δίνει πολλές αφορμές για συζήτηση, κάτι που η ομάδα εργασίας επιθυμεί σε μεγάλο βαθμό, εφόσον αποτελούσε και μία από τις βασικές της προθέσεις.

➤ Επίσης, στόχος της ομάδας εργασίας ήταν να συμμετέχει ο επισκέπτης ενεργά στην έκθεση, να αλληλεπιδρά με τα εκθέματα (σε διάφορα επίπεδα) και να μην παραμένει απλώς «θεατής». Ο στόχος καλύπτεται σημαντικά, εφόσον περίπου το 70% του συνόλου των επισκεπτών, κρίνει πως είχε **ενεργητική** συμμετοχή στη διαδικασία της επίσκεψής του στην έκθεση (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 44).

➤ Με τον **τίτλο «Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία»**, η ομάδα εργασίας επιθυμούσε να επικοινωνήσει την ουσία της έκθεσης. Οι περισσότεροι επισκέπτες απαντούν, πως βάσει του τίτλου, είδαν τελικά στην

¹²⁷ **Σημείωση:** Βέβαια οι συνολικές απαντήσεις που συγκεντρώθηκαν για την ερώτηση αυτή δεν ξεπερνούν τις 30, κάτι που δεν μας δίνει ξεκάθαρη αιτιολόγηση σχετικά με το θέμα. Οι λόγοι για τον μεγάλο αριθμό μη απαντημένων ερωτήσεων μπορεί να είναι διάφοροι. Πιθανόν κάποιοι επισκέπτες να μην είχαν χρόνο να απαντήσουν σε μία ακόμα ερώτηση ανάπτυξης, ή να μην επιθυμούσαν να απαντήσουν για οποιοδήποτε άλλο λόγο. Όπως έχουμε ξαναπεί, οι ερωτήσεις ανάπτυξης δεν απαντήθηκαν στο ίδιο ποσοστό με τις κλειστού τύπου ερωτήσεις.

έκθεση αυτό που περίμεναν ότι θα δουν αρχικά. Συνεπώς, η συγκεκριμένη επιλογή αποδεικνύεται πολύ σωστή (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 30).

➤ Επίσης για στοιχεία όπως η **δομή** της έκθεσης, τα **κείμενα**, η χρήση **νέων τεχνολογιών**, η **αρχιτεκτονική παρέμβαση** και η διαμόρφωση του **φυσικού περιβάλλοντος** της έκθεσης, έχει ήδη αναφερθεί στο κεφάλαιο 6 πως πρόθεση της μουσειολογικής ομάδας ήταν φυσικά η καλύτερη δυνατή ανταπόκριση της έκθεσης στις ανάγκες του σύγχρονου επισκέπτη. Όλα τα παραπάνω στοιχεία αξιολογούνται πολύ θετικά από την πλειονότητα των επισκεπτών, γεγονός που μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως οι στόχοι του ΜΕΛΤ και σε αυτό το σημείο καλύπτονται επαρκώς [βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ. 40 (φυσικό περιβάλλον / αρχιτεκτ. παρέμβαση), σελ. 41 (δομή), σελ. 41-42 (κείμενα) και σελ. 43 (νέες τεχνολογίες)].

➤ Τέλος, η ομάδα εργασίας προσπάθησε να δημιουργήσει εκθέματα που να προσελκύουν το κοινό και να κρατάνε ζωντανό το ενδιαφέρον του. Η **μεγάλη παραμονή** (χρονική διάρκεια επίσκεψης) των επισκεπτών στην έκθεση, μας οδηγεί σε θετικά συμπεράσματα και σε αυτό το σημείο (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ σελ.33).

9.2 Δυνατότητες εμπλουτισμού έκθεσης

Συνεχίζοντας, παρουσιάζουμε συνοπτικά κάποιες προτάσεις, όπως καταγράφονται από τους ίδιους τους επισκέπτες της έκθεσης, που αφορούν ορισμένα σημεία τα οποία επιδέχονται περαιτέρω εμπλουτισμού. Συγκεκριμένα, παραθέτουμε εκείνα για τα οποία γίνεται συχνότερη αναφορά, όπως προκύπτει από την ανάλυση των ερωτηματολογίων.

- Η έκθεση θα μπορούσε να δίνει περισσότερες -οπτικές κυρίως- πληροφορίες για τον **τρόπο χρήσης** των εργαλείων (βίντεο, ντοκιμαντέρ, κλπ.)
- Σχετικά με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, καλό θα ήταν να ελέγχεται η **λειτουργία** τους συχνά, ώστε να εντοπίζονται τυχόν δυσλειτουργίες, να

διορθώνονται άμεσα και συνεπώς να μην προκύπτουν προβλήματα χρήσης από το κοινό¹²⁸.

- Θα μπορούσε να γίνεται μεγαλύτερη αναφορά στη **γυναικεία** και την **παιδική** εργασία και σε εμφανέστερο σημείο της έκθεσης.
- Εφόσον το κοινό της έκθεσης είναι κατά το ¼ ξένης καταγωγής, κρίνεται απαραίτητο να λειτουργήσουν περισσότερες **γλώσσες** στους Η/Υ¹²⁹. Το ίδιο ισχύει και για τη μετάφραση των **κειμένων** της έκθεσης.
- Χρήσιμο κρίνεται να προστεθεί **χρονολογική αντιστοίχιση** στα εκθέματα.
- Επίσης, κάποιες πληροφορίες σχετικά με το **πώς** έφτιαχναν τα εργαλεία, ποια υλικά χρησιμοποιούσαν κλπ.
- Ίσως περισσότερα **απτικά** στοιχεία ή άλλες δραστηριότητες που θα κρατούν το ενδιαφέρον των μικρότερων σε ηλικία παιδιών
- Μεγαλύτερη **προβολή/διαφήμιση** της έκθεσης ώστε να πληροφορηθεί για αυτή μεγαλύτερος αριθμός ανθρώπων.

9.3 Συμπεράσματα αξιολόγησης έκθεσης

Σε γενικές γραμμές προκύπτει πως η αξιολόγηση της έκθεσης είναι **πολύ θετική**. Οι περισσότεροι στόχοι που τέθηκαν εξ' αρχής από την ομάδα εργασίας φαίνεται να **καλύπτονται** σε πολύ μεγάλο βαθμό. Βέβαια, όπως βλέπουμε και από τις διορθωτικές προτάσεις που παρατίθενται στην προηγούμενη υποενότητα, πάντα

¹²⁸ **Σημείωση:** Υπήρξαν κάποια σχόλια, που παρά τον μικρό αριθμό τους, αναφέρονται σε δυσκολίες που κάποιοι επισκέπτες αντιμετώπισαν με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, λόγω προβλήματος στη λειτουργία τους.

¹²⁹ **Σημείωση:** Για το θέμα αυτό το ΜΕΛΤ, με τη βοήθεια του Ιδρύματος Νιάρχου, έχει ήδη προγραμματίσει τη λειτουργία ενός συμπληρωματικού μηχανισμού στην έκθεση, για τρεις ακόμα γλώσσες με αυτόματη ξενάγηση.

υπάρχουν δυνατότητες εμπλουτισμού και εξέλιξης. Άλλωστε μία έκθεση είναι και θα πρέπει να παραμένει ένας χώρος «ζωντανός», που θα αναδιαμορφώνει συνεχώς επιμέρους στοιχεία του, ώστε να ανταποκρίνεται στο κοινό με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Πόσο μάλλον μία μόνιμη έκθεση, όπως και η έκθεση του ΜΕΛΤ, η οποία καλείται να επιτύχει τον παραπάνω σκοπό και σε βάθος χρόνου.

Θεωρούμε, πάντως, πολύ σημαντικό το ότι μια έκθεση που είχε ως σκοπό να αποτελέσει ένα νέο δείγμα εκθεσιακής αντίληψης του ΜΕΛΤ και για την οποία μία ομάδα ανθρώπων εργάστηκε πολύ σκληρά, παρά τις όποιες αντίξοες συνθήκες (κυρίως οικονομικές), αποδεικνύεται να λειτουργεί πολύ καλά, δημιουργώντας **ουσιαστικό διάλογο** με το κοινό της. Βλέπουμε, λοιπόν, πως ακόμα και όταν διάφοροι παράγοντες, όπως κτιριακοί περιορισμοί, κόστος, κ.λπ, δυσκολεύουν ένα εγχείρημα, τα προβλήματα μπορούν να ξεπεραστούν όταν υπάρχει θέληση, καλή συνεργασία, ανοιχτή αντιμετώπιση από πλευράς διοίκησης και, φυσικά, μεθοδική εργασία και σωστή έρευνα εκ μέρους της ομάδας εργασίας.

9.4 Προτάσεις για περαιτέρω εξέλιξη έκθεσης (όπως προκύπτουν από την ερευνητική μας εμπειρία στο ΜΕΛΤ)

Μιας και όπως έχουμε πει δεν έχει γίνει ποτέ έρευνα κοινού από το ΜΕΛΤ, θεωρούμε πως μια χρήσιμη κίνηση θα μπορούσε να είναι η σύνταξη κάποιου **νέου ερωτηματολογίου** που θα δίνεται στην είσοδο ή στην έξοδο των επισκεπτών από την έκθεση, είτε μόνο στην έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία», είτε και σε άλλους εκθεσιακούς χώρους του ΜΕΛΤ. Το περιεχόμενό του βέβαια θα καθοριστεί από το τι θέλει να μάθει το Μουσείο από το κοινό του. Σε κάθε περίπτωση όμως, η επικοινωνία ενός μουσειακού οργανισμού με τους επισκέπτες του, θέτει καλύτερες βάσεις τόσο για τις εκθεσιακές όσο και για τις επικοινωνιακές πρακτικές που υιοθετούνται τελικά από αυτόν.

Επίσης, όπως αναφέρουμε και στο κεφάλαιο 8 (βλ. υποενότ. 8.1 σελ. 83), κατά τη διάρκεια της έρευνάς μας στον εκεί εκθεσιακό χώρο, το **αίθριο** του κτιρίου (όπου

τοποθετήθηκαν καθίσματα και τραπέζια για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων) λειτούργησε και ως ένας χώρος συγκέντρωσης, διεξαγωγής διαλόγου και ανάπαυσης των επισκεπτών. Αυτό κρίνεται ως ένα πολύ θετικό στοιχείο, που κατά τη γνώμη μας λείπει από το συγκεκριμένο παράρτημα του ΜΕΛΤ. Έτσι λοιπόν, θεωρούμε καλή ιδέα το να λειτουργήσει στο χώρο αυτό κάποιο μικρό café ή αν αυτό δεν είναι εφικτό, θα μπορούσαν απλά να τοποθετηθούν τραπέζια και καθίσματα σε μόνιμη βάση, προς χρήση του κοινού.

Τέλος, θεωρούμε πως ιδιαιτέρως σημαντικό η έκθεση να **συνεχιστεί** με οποιοδήποτε τρόπο, είτε αυτό είναι διάφορες δραστηριότητες, είτε κάποιες εκδηλώσεις που θα λαμβάνουν χώρα στο Μουσείο με αφορμή θέματα που θίγει η έκθεση, ούτως ώστε η «**Πανός**»¹³⁰ να παραμείνει ένας χώρος «**ζωντανός**» και **ανοιχτός στο κοινό**.

¹³⁰ Το όνομα «Πανός» (από την οδό -Πανός 22- όπου βρίσκεται το συγκεκριμένο παράρτημα του ΜΕΛΤ στην περιοχή της Πλάκας) αποτελεί μία κατ' ευφημισμό αναφορά στην έκθεση «Ανθρωποι και Εργαλεία» από τους άμεσα εμπλεκόμενους με το εγχείρημα αυτό (ομάδα εργασίας, συλλέκτες κ.λπ)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η έρευνα αυτή στόχο είχε, σε πρώτη φάση, να καταγράψει τα βασικά θεωρητικά και πρακτικά «εργαλεία» που αφορούν στην αξιολόγηση των εκθέσεων και στη συνέχεια να πραγματοποιήσει τη συνολική αξιολόγηση της έκθεσης «Άνθρωποι και Εργαλεία» του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Τα συμπεράσματα και οι προτάσεις που προκύπτουν, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο, χωρίζονται για λόγους σαφήνειας, σε δύο μέρη :

➤ Η **βιβλιογραφική έρευνα** έδειξε ότι η αξιολόγηση εκθέσεων αποτελεί σήμερα έναν από τους πλέον σημαντικούς κλάδους της επιστήμης της μουσειολογίας. Έναν τομέα ο οποίος αναπτύσσεται συνεχώς, με ολοένα και περισσότερες διεθνείς μελέτες πάνω σε νέα μοντέλα, μεθόδους και κριτήρια. Παράλληλα, προσδιόρισε τον πολύπλευρο χαρακτήρα της αξιολόγησης, με την εφαρμογή της τόσο ως «εσωτερική» (από την πλευρά του μουσείου) όσο και ως «εξωτερική» παρέμβαση (από την πλευρά ανεξάρτητων επιστημονικών ομάδων ή άλλων κριτικών) στη μουσειακή δραστηριότητα. Τέλος, το θεωρητικό μέρος της εργασίας καθώς και η «ανάγνωση» των κυριοτέρων τάσεων όπως ανιχνεύονται στη διεθνή βιβλιογραφία, μας κατήθυναν προς τη διερεύνηση μιας συνδυαστικής εφαρμογής μεταξύ των διαφόρων αξιολογητικών μεθόδων, οδηγώντας μας στο συμπέρασμα πως οι υπάρχουσες πρακτικές αξιολόγησης, όχι μόνο δεν αποκλείουν η μία την άλλη, αλλά, αντιθέτως, σε πολλές περιπτώσεις αλληλοσυμπληρώνονται, με σημαντικά οφέλη για τα μουσεία και το κοινό τους.

➤ Η **μελέτη περίπτωσης** κατέδειξε κατ'αρχάς τον τρόπο εργασίας της μουσειολογικής ομάδας ενός κρατικού λαογραφικού μουσείου (συνεντεύξεις), που στόχο είχε να καταφέρει με την έκθεση αυτή, ένα σημαντικό άλμα σε θέματα εκθεσιακής πρακτικής. Πέρα από τα επιμέρους συμπεράσματα που προέκυψαν και τα οποία αποκαλύπτουν τη λειτουργία και τους σκοπούς της συγκεκριμένης έκθεσης, η νέα αυτή εκθετική αντίληψη που υιοθετήθηκε από το ΜΕΛΤ, μπορεί κάλλιστα να εκληφθεί και ως μία ένδειξη της μεταβατικής περιόδου, στην οποία και βρίσκονται τα

λαογραφικά μουσεία στην Ελλάδα σήμερα. Όσον αφορά στο κομμάτι της έρευνας κοινού (ερωτηματολόγια), καταλήξαμε και πάλι σε ορισμένα συμπεράσματα για το πώς οι επισκέπτες ανταποκρίνονται στην έκθεση, καθώς και ποια είναι η αίσθηση που τους αφήνει τόσο σε θέματα διάρθρωσης/οργάνωσης του εκθεσιακού χώρου και παρουσίασης της συλλογής, όσο και σε θέματα περιεχομένου/μηνυμάτων και θεμάτων που τίγονται. Τέλος, καταλήξαμε στη συνολική αποτίμηση της έκθεσης «Άνθρωποι και Εργαλεία», όπου και αποφανθήκαμε για τη θετική αξιολόγησή της από το κοινό, σε ό,τι αφορά στην πλειοψηφία των επιμέρους χαρακτηριστικών της. Παράλληλα, σημειώσαμε κάποια σημεία που επιδέχονται διορθωτικών παρεμβάσεων, για να κλείσουμε το πρακτικό μέρος της εργασίας με κάποιες προτάσεις για την περαιτέρω εξέλιξη της έκθεσης.

Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε πως τα ελληνικά μουσεία στην πλειονότητά τους, μόλις τα τελευταία χρόνια έχουν αρχίσει να αξιοποιούν την αξιολόγηση ως μέσο βελτίωσης των πρακτικών τους, και αυτό σε πολύ μικρό βαθμό ακόμη. Παρ' όλα αυτά, η διεθνής πρακτική δείχνει ότι η σωστή αξιοποίηση των δυνατοτήτων της αξιολόγησης μπορεί να οφελήσει σημαντικά ένα μουσείο, όχι απλώς για την επίτευξη κάποιων διορθωτικών παρεμβάσεων σε μία έκθεση, αλλά και για το σχεδιασμό μίας πιο μακροπρόθεσμης «στρατηγικής» βάσει ολοκληρωμένου σχεδίου, το οποίο κατ' αρχάς θα στηρίζεται στον καθορισμό των στόχων του μουσειακού οργανισμού και κατά δεύτερον, στη σχέση που επιθυμεί να καλλιεργήσει με το κοινό του (ή στο μη-κοινό που επιθυμεί να προσελκύσει). Τέλος, ένα σημαντικό συμπέρασμα της έρευνας αυτής είναι πως η αξιολόγηση, ανοίγοντας τη «συζήτηση» από ένα κλειστό ακαδημαϊκό κύκλο σε ένα ευρύτερο πεδίο διαλόγου με το κοινό των μουσείων, μπορεί να συμβάλει σημαντικά στο σχεδιασμό καλύτερων και πιο πρωτότυπων εκθέσεων αλλά και στο συγχρονισμό των μουσειακών πρακτικών με την εποχή τους και τις ανάγκες του σημερινού ανθρώπου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΒΙΒΛΙΩΝ

Borum, M. 1996, "The Stages of Evaluation" στο Gail Durbin (επιμ.) *Developing Museum Exhibitions for Lifelong Learning*, London, Museum and Galleries Commission – GEM, 216-219

Falk, J.H. και Dierking, L.D. 2000, *Learning from Museums : Visitor Experiences and the Making of Meaning*, Walnut Creek, Altamira Press

Falk, J.H. και Dierking, L.D. 1992, *The Museum Experience*, Washington D.C, Whalesback Books

Hilke, D. 1996, "Quest for the Perfect Methodology: A Tragi-comedy in Four Acts" στο Gail Durbin (επιμ.) *Developing Museum Exhibitions for Lifelong Learning*, London, Museum and Galleries Commission – GEM, 236-241

Ιωσηφίδης, Θ. 2003, *Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων στις Κοινωνικές Επιστήμες*, Αθήνα, Κριτική

Kvale, S. 1996, *Interviews – An Introduction to Qualitative Research Interviewing*, Thousand Oaks, Sage Publications

Κυριαζή, Ν. 1999, *Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Lord, B. 2002, "The Purpose of Museum Exhibitions" στο Lord B. και Lord G.D. (επιμ.) *The Manual of Museum Exhibitions*, Walnut Creek, Altamira Press, 11-25

Μαντζούτσου, Ε. 2008, «...Επιτέλους μουσεία μ' ουσία! Η Πανός μας με δυο λόγια» στο *Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία* (κατάλογος έκθεσης), Αθήνα, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Υπουργείο Πολιτισμού, 16-17

Marshall, C. και Rossman, G.B 1999, *Designing Qualitative Research*, Thousand Oaks, Sage Publications

Mason, J. 2003, *Η Διεξαγωγή της Ποιοτικής Έρευνας*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Οικονόμου, Μ. 2003, *Μουσείο : Αποθήκη ή Ζωντανός Οργανισμός; Μουσειολογικοί Προβληματισμοί και Ζητήματα*, Αθήνα, Κριτική

Ρωμαίου - Καρασταμάτη, Ε. 2008, στο *Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία* (κατάλογος έκθεσης), Αθήνα, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Υπουργείο Πολιτισμού, 11-13

Seidman, I. 1998, *Interviewing as Qualitative Research. A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences*, New York, Teachers College Press

Serrel, B. 2006, *Judging Exhibitions: A Framework for Assessing Excellence*, Walnut Creek, Left Coast Press

Sudbury, P. και Russell, T. 1995, *Evaluation of Museum and Gallery Displays*, Liverpool, Liverpool University Press

Taylor, S. (editor) και Serrell, B (assistant editor) 1991, *Try It! Improving Exhibits Through Formative Evaluation*, New York, New York Hall of Science, Association of Science-Technology Centres

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Archibald, R. 2000, "How do we look? Some thoughts on critical reviews of museum exhibits", *Exhibitionist*, 19/2, 13-17

Γκαζή, Α. και Νικηφορίδου, Α. 2004α, «Κείμενα για Μουσεία και Εκθέσεις. Προβληματισμός, μεθοδολογία, μελέτη περίπτωσης», *Μουσειολογία*, 2, On-line στη διεύθυνση: <http://museology.ct.aegean.gr/articles/2007112175832.pdf> (τελευταία επίσκεψη 7/1/2009)

Γκαζή, Α. Νικηφορίδου, Α. και Μουσούρη, Θ. 2004β, «Μια έκθεση για τα αρχαία ελληνικά μαθηματικά. Πλαίσιο ανάπτυξης και μουσειολογικός σχεδιασμός», *Μουσειολογία*, 1, On-line στη διεύθυνση: <http://museology.ct.aegean.gr/articles/2007127115655.pdf> (τελευταία επίσκεψη 7/1/2009)

Γκαζή, Α., Μουσούρη, Θ. και Νικηφορίδου, Α. 2004γ, «Τι μπορούν να μάθουν τα μουσεία από τους επισκέπτες; Η συμβολή της αξιολόγησης στη διαμόρφωση μιας έκθεσης για τα αρχαία ελληνικά μαθηματικά», *Ώμερος*, 4, 192-207

"Exhibition Evaluation", On-line στη διεύθυνση: http://www.amonline.net.au/amarc/pdf/research/exhibition_evaluation.pdf (τελευταία επίσκεψη 7/1/2009)

"Guidelines for Good Practice", 1998, *Effective Exhibitions*, UK, Museums and Gallery Comission

Καυταντζόγλου, Ρ., Τουνταςάκη, Ε. και Φρυδάκης, Μ. 2005, «Ιστορία, δομή και λειτουργία των εθνικών μουσείων της Αθήνας : Εθνικό Αρχαιολογικό, Βυζαντινό και Χριστιανικό, Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Μία έρευνα Κοινού», *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 71-73

Μούλιου, Μ. και Μπούνια, Α. 1999, «Μουσειακές Εκ-Θέσεις. Ερμηνευτικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Θεωρία και Πρακτική», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 70, 53-58

Μουσούρη, Θ. 1999, «Έρευνα κοινού και αξιολόγηση στα μουσεία», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72, 56-61

Νικηφορίδου, Α. 2005, «Άνθρωποι και Εργαλεία. Η Ερμηνευτική Προσέγγιση της Νέας Έκθεσης του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης», *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 43-50

Πολυζώη, Β. 2007, «Όψεις του Συλλέγειν. Η Περίπτωση της Εταιρείας Λαογραφικών Μελετών», *Τετράδια Μουσειολογίας*, 4, 16-27

Serrel, B. 2001, "A Tool for Judging Excellence in Museum Exhibitions", *Exhibitionist*, 20/1, 16-20

"Standards for Museum Exhibitions and Indicators of Excellence", 2001, *Exhibitionist*, 20/1, 14-15 και

On-line στη διεύθυνση: <http://name.pmhclients.com/aboutus/Standards>
(τελευταία επίσκεψη 7/1/2009)

Teller, A. 2007, "Assessing Excellence in Exhibitions: Three Approaches", *Exhibitionist*, 26/2, 69-75

"Thirteenth Annual Exhibition Competition Entry Form", 2001, *Exhibitionist*, 19/2, 48-49

Τζωρτζάκη, Ντ. και Νικηφορίδου, Α. 1999, «Κάθε χρόνο τέτοια μέρα...Μια έκθεση για την ιστορική μνήμη», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 73, 59-65

Vergo, P. 1999, «Επανεξέταση της Νέας Μουσειολογίας», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 70, 50-52

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Annual Excellence in Exhibition Competition,
(http://www.curcom.org/exhibition_comp.php) (τελευταία επίσκεψη 7/1/2009)

Bulletins of the European Museum Forum, On-line στη διεύθυνση:
(<http://www.europeanmuseumforum.eu/Bulletins.asp>) (τελευταία επίσκεψη 7/1/2009)

European Museum Forum, On-line στη διεύθυνση:
(<http://assembly.coe.int/Museum/ForumEuroMusee/default.asp>) (τελευταία επίσκεψη 7/1/2009)

European Museum of the Year Award from Wikipedia, On-line στη διεύθυνση: http://en.wikipedia.org/wiki/European_Museum_of_the_Year_Award (τελευταία επίσκεψη 7/1/2009)

Exhibit Files - A community site for exhibit designers and developers, (<http://www.exhibitfiles.org/>) (τελευταία επίσκεψη 7/1/2009)

Ιστοσελίδα του Υπουργείου Πολιτισμού για την έκθεση με θέμα "Όλυμπος Καρπάθου: Εθνογραφικές εικόνες του σήμερα",
On-line στη διεύθυνση: <http://www.olymbos.org/culture/>
(τελευταία επίσκεψη 7/1/2009)

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης,
On-line στη διεύθυνση: http://www.mbp.gr/html/gr/nea_vraveio.htm
(τελευταία επίσκεψη 7/1/2009)

Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, (<http://www.melt.gr>) (τελευταία επίσκεψη 7/1/2009)

National Association for Museum Exhibitions,
On-line στη διεύθυνση: <http://n-a-m-e.org/> (τελευταία επίσκεψη 7/1/2009)

Society of the History of Technology, (<http://shotnews.net/?p=13>) (τελευταία επίσκεψη 7/1/2009)

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Διπλωματική Εργασία : Αξιολόγηση Εκθέσεων.
Μελέτη Περίπτωσης : η Έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της
Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία»,
Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης

Λαμπρή - Ισμήνη Γάτου

Επιβλέπουσα καθηγήτρια : Ανδρομάχη Γκαζή

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτιστική Διαχείριση»
Ακαδημαϊκό Έτος 2006 – 2007. Αθήνα, Ιανουάριος 2009

Ισμήνη Γάτου, «Αξιολόγηση Εκθέσεων. Μελέτη Περίπτωσης : Η Έκθεση "Άνθρωποι και Εργαλεία", Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης»

Εικόνα εξωφύλλου: Φωτογραφία από την ενότητα του κυρίως θέματος της έκθεσης,

Πηγή: <http://www.melt.gr>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I : Ερωτηματολόγιο Κοινού (ελληνικό και αγγλικό)	4
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II : Οδηγοί Συνεντεύξεων.....	15
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III : Στοιχεία Ανάλυσης Ερωτηματολογίων.....	20
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV : Το Μοντέλο Αξιολόγησης Εκθέσεων της B. Serrell.....	54
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V : Οι Συντελεστές της Έκθεσης «Άνθρωποι και Εργαλεία».....	60

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Ερωτηματολόγιο Κοινού (ελληνικό και αγγλικό)

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

Έρευνα αξιολόγησης της μόνιμης έκθεσης:

«Άνθρωποι και Εργαλεία.
Όψεις της Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία»

Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης

Ονομάζομαι Ισμήνη Γάτου και είμαι φοιτήτρια
στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτιστική Διαχείριση»
του Τμήματος Επικοινωνίας, Μέσων & Πολιτισμού του Παντείου Πανεπιστημίου.
Στο πλαίσιο της διπλωματικής μου εργασίας κάνω έρευνα αξιολόγησης
για την έκθεση που επισκεφτήκατε.

Θα σας παρακαλούσα να συμπληρώσετε, αν θέλετε,
το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί.
Δεν θα σας πάρει πάνω από δέκα λεπτά.
Η συμβολή σας στην έρευνα θα είναι πολύτιμη
και σας ευχαριστώ θερμά εκ των προτέρων.

Ερωτηματολόγιο

1. Για ποιο λόγο επισκεφθήκατε σήμερα την έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία»;

(Παρακαλώ κυκλώστε ένα ή περισσότερα από τα παρακάτω)

- ☐ Είδα τη σχετική διαφήμιση στον Τύπο / στην τηλεόραση
- ☐ Ενδιαφέρομαι για λαογραφικές εκθέσεις / λαογραφικά θέματα
- ☐ Μου την πρότεινε κάποιος τρίτος
- ☐ Επισκέπτομαι συχνά το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης
- ☐ Κατά τύχη / Περνούσα απ' έξω και μου κίνησε το ενδιαφέρον
- ☐ Άλλο (παρακαλώ συμπληρώστε).....

2. Σε ποιο κοινό νομίζετε ότι απευθύνεται η έκθεση;

(Παρακαλώ κυκλώστε ένα ή περισσότερα από τα παρακάτω)

- ☐ Κοινό με ειδικό ενδιαφέρον σε λαογραφικά θέματα
- ☐ Μαθητές / Σχολικές Ομάδες
- ☐ Ενήλικες μόνο
- ☐ Μεικτές ομάδες ενηλίκων - παιδιών
- ☐ Οικογένειες
- ☐ Σε όλους ανεξαιρέτως
- ☐ Άλλο (παρακαλώ συμπληρώστε).....

3. Πώς είναι η πρώτη εντύπωση που σχηματίζετε μόλις μπαίνετε στον εκθεσιακό χώρο;
(Παρακαλώ κυκλώστε έναν από τους παρακάτω αριθμούς)

1	2	3	4	5
Ιδιαίτερα αρνητική	Αρνητική	Μέτρια	Θετική	Ιδιαίτερα θετική

4. Ακούγοντας τον τίτλο της έκθεσης ή με βάση άλλες πληροφορίες που είχατε για αυτήν, τι φανταζόσασταν ότι θα δείτε εδώ;

.....

.....

5. Σε ποιο βαθμό ανταποκρίθηκε η έκθεση στις αρχικές σας προσδοκίες και με ποιο τρόπο;

.....

.....

6. Πόσο χρόνο περίπου αφιερώσατε στην έκθεση;

7. Με ποιον επισκεφθήκατε την έκθεση; (Παρακαλώ κυκλώστε ένα από τα παρακάτω)

- ☐ Μόνος/ -η
- ☐ Φίλους
- ☐ Οικογένεια
- ☐ Συνάδελφο
- ☐ Ως μέλος μεγαλύτερης ομάδας (γκρουπ)
- ☐ Άλλο (παρακαλώ συμπληρώστε).....

8. Υπήρξε κάποια ενότητα ή έκθεμα που σας άρεσε ιδιαίτερα;

.....

.....

9. Υπήρξε κάποια ενότητα ή έκθεμα που δε σας άρεσε καθόλου ή δεν τράβηξε το ενδιαφέρον σας;

.....

.....

10. Κατά πόσο αισθανθήκατε ότι συνδέεστε με κάποιο τρόπο με τα αντικείμενα-εργαλεία της έκθεσης, καθώς και με τους ανθρώπους που τα δημιούργησαν και αυτούς που τα χρησιμοποίησαν;

(Παρακαλώ κυκλώστε έναν από τους παρακάτω αριθμούς)

1	2	3	4	5
Καθόλου	Πολύ λίγο	Λίγο	Πολύ	Πάρα πολύ

Με ποια έννοια;.....

.....

11. Στο παρελθόν, έχετε επισκεφτεί ξανά κάποιο λαογραφικό μουσείο στην Ελλάδα;

☐ Ναι

☐ Όχι

Αν ναι, παρατηρήσατε κάποια διαφορά στον τρόπο έκθεσης των αντικειμένων σε αυτήν εδώ την έκθεση;

.....
.....

12. Πώς κρίνετε το φυσικό περιβάλλον της έκθεσης; (προσανατολισμός, άνεση, αρχιτεκτονικός σχεδιασμός, φωτισμός, θερμοκρασία)
(Παρακαλώ κυκλώστε έναν από τους παρακάτω αριθμούς)

1	2	3	4	5
Ιδιαίτερα αρνητικό	Αρνητικό	Μέτριο	Θετικό	Ιδιαίτερα θετικό

13. Πώς αξιολογείτε τη δομή και τις ενότητες της έκθεσης; Αισθανθήκατε ελεύθερος/ -η να εξερευνήσετε την έκθεση όπως επιθυμούσατε; (Παρακαλώ κυκλώστε ένα από τα παρακάτω)

- ☐ Ναι, πολύ ελεύθερος/ -η
- ☐ Αρκετά ελεύθερος/ -η
- ☐ Όχι, ένιωσα περιορισμένος/ -η
- ☐ Άλλο (παρακαλώ συμπληρώστε).....

14. Διαβάσατε αρκετά από τα κείμενα της έκθεσης;

☐ Ναι

☐ Όχι

15. Κατά πόσο θεωρείτε ότι τα κείμενα της έκθεσης συνέβαλαν στο να την κατανοήσετε καλύτερα; (Παρακαλώ κυκλώστε έναν από τους παρακάτω αριθμούς)

1	2	3	4	5
Καθόλου	Πολύ λίγο	Λίγο	Πολύ	Πάρα πολύ

16. Κατά πόσο πιστεύετε ότι χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών (διαδραστικά παιχνίδια, οθόνες αφής κλπ.) βοηθά στην καλύτερη κατανόηση των θεμάτων της έκθεσης; (Παρακαλώ κυκλώστε έναν από τους παρακάτω αριθμούς)

1	2	3	4	5
Καθόλου	Πολύ λίγο	Λίγο	Πολύ	Πάρα πολύ

17. Ως επισκέπτης/ -τρια νιώσατε ότι είχατε περισσότερο ενεργητική ή παθητική συμμετοχή στη διαδικασία της επίσκεψης;

☐ Ενεργητική

☐ Παθητική

☐ Άλλο (παρακαλώ συμπληρώστε).....

18. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κύρια μηνύματα της έκθεσης;

.....
.....

19. Υπάρχει κάποιο θέμα για το οποίο σας ενέπνευσε ιδιαίτερα η έκθεση αυτή και για το οποίο θα θέλατε να συνεχίσετε κάποια προσωπική έρευνα στο μέλλον;

.....
.....

20. Θα λέγατε πως η επίσκεψή σας στην έκθεση είχε περισσότερο χαρακτήρα :

(Παρακαλώ κυκλώστε ένα από τα παρακάτω)

- ☐ Εκπαιδευτικό
- ☐ Ψυχαγωγικό
- ☐ Και τα δύο
- ☐ Άλλο (παρακαλώ συμπληρώστε).....

Σχολιάστε εδώ εάν επιθυμείτε:

21. Τώρα που τελείωσε η επίσκεψή σας, νιώθετε ότι αλλάξατε άποψη ή προβληματιστήκατε σχετικά με κάποιο από τα θέματα που θίγει η έκθεση;

☐ Ναι

☐ Όχι

Αν ναι, πάνω σε ποιο θέμα και γιατί;

.....

22. Διαβάσατε το φυλλάδιο της έκθεσης που σας δόθηκε κατά την είσοδό σας;

☐ Ναι

☐ Όχι

Αν ναι, σε ποιο βαθμό θεωρείτε πως οι προθέσεις του μουσείου σχετικά με την έκθεση (στόχοι έκθεσης) συμπίπτουν με το τελικό αποτέλεσμα που είδατε;
(Παρακαλώ κυκλώστε έναν από τους παρακάτω αριθμούς)

1
Καθόλου

2
Πολύ λίγο

3
Λίγο

4
Πολύ

5
Πάρα πολύ

23. Θα επισκεπτόσασταν ξανά την έκθεση φέρνοντας ίσως και κάποιο άλλο άτομο να τη δει;

☐ Ναι

☐ Όχι

☐ Ίσως

Για ποιο λόγο;

24. Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να είχατε δει στην έκθεση και δεν το είδατε;

.....

25. Ποια η συνολική σας εντύπωση από την έκθεση; Τι νομίζετε ότι θα θυμάστε περισσότερο μελλοντικά;

.....

26. Κάποια άλλα σχόλια / παρατηρήσεις που θα θέλατε να κάνετε;

Τέλος Ερωτηματολογίου

Παρακαλώ γυρίστε σελίδα →

- 4 -

Σας παρακαλούμε συμπληρώστε τα παρακάτω στοιχεία πριν παραδώσετε το ερωτηματολόγιο!

Φύλλο :

Ηλικιακή ομάδα :

Μορφωτικό Επίπεδο :

- ☐ Απόφοιτος Δημοτικού
- ☐ Απόφοιτος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
- ☐ Απόφοιτος Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης
- ☐ Κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών
- ☐ Κάτοχος Διδακτορικού
- ☐ Άλλο (παρακαλώ συμπληρώστε).....

Σας ευχαριστούμε θερμά για το χρόνο που διαθέσατε για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Η συμβολή σας στη έρευνα είναι εξαιρετικά σημαντική!

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

Evaluation Research for the permanent exhibition:
“Man and Tools”
Museum of Greek Folk Art

Hello. My name is Ismini Gatou.
I am a student at the Postgraduate Course “Cultural Management”
at the Department of Communication, Media and Culture,
Panteion University of Social and Political Sciences, Athens.
As part of my dissertation I am currently doing evaluation research
on the exhibition that you just visited.

Would you mind filling in this questionnaire?
It shouldn't take more than ten minutes.
Your contribution to my research will be valued,
and I would like to thank you very much in advance.

Questionnaire

1. Why did you come to the exhibition “Man and Tools” today?

(Please circle **one ore more** of the choices below)

- ☐ Saw it advertised in the Press / on TV
- ☐ Interested in folk art exhibitions / folk art themes
- ☐ Recommended by someone
- ☐ I often visit the Museum of Greek Folk Art
- ☐ By chance / I was passing by and it caught my attention
- ☐ Other (please fill in).....

2. To what audience do you think this exhibition is addressed at?

(Please circle **one ore more** of the choices below)

- ☐ Audience with special interest in folk art themes
- ☐ Students / School Groups
- ☐ Adults only
- ☐ Mixed groups of adults and children
- ☐ Family
- ☐ All of the above
- ☐ Other (please fill in).....

3. What is your first impression of the exhibit space as you enter? (Please circle one of the numbers below)

1	2	3	4	5
Very negative	Negative	Average	Positive	Very positive

4. Reading the title of the exhibition, or based on other information that you had about it, what did you expect to see here?

.....
.....

5. Were your expectations met? To what degree? And, how?

.....
.....

6. How much time do you think you spent in the exhibition?

.....

7. Who are you visiting with today? (Please circle one of the choices below)

- ☐ On your own
- ☐ Friends
- ☐ Family
- ☐ Partner
- ☐ As part of a larger group
- ☐ Other (please fill in).....

8. What did you most enjoy or find inspirational about this exhibition?

.....
.....

9. Were there any sections of the exhibition that you disliked or did not find interesting at all?

.....
.....

10. Did you feel that you are connected with the objects/tools that are on display and with the people that created and used them? To what extent? (Please circle one of the numbers below)

1	2	3	4	5
Not at all	Very little	A little	Much	Very much

Can you explain here briefly?.....
.....

11. Have you ever visited another folk art museum in Greece?

☐ Yes

☐ No

If yes, did you notice any difference in the way the objects are exhibited in this particular exhibition? What do think about this difference?

.....
.....

12. What do you think about the physical environment of the exhibition? (orientation, comfort, design, light, temperature)
(Please circle one of the numbers below)

1	2	3	4	5
Very negative	Negative	Average	Positive	Very positive

13. What do you think about the way the exhibition is structured? Did you feel free to explore the exhibition as you wished? (Please circle one of the choices below)

- ☐ Yes, very
- ☐ Enough
- ☐ No, not at all
- ☐ Other (please fill in).....

14. Did you read many of the text and labels?

☐ Yes

☐ No

15. Do you think that the text and labels, contributed to a better understanding of the exhibition? To what extent? (Please circle one of the numbers below)

1	2	3	4	5
Not at all	Very little	A little	Much	Very much

16. Do you think that the use of computers (interactive games, touch screens etc.) help in understanding better the themes presented? To what extent? (Please circle one of the numbers below)

1	2	3	4	5
Not at all	Very little	A little	Much	Very much

17. As a visitor, did you feel you had a more active or passive participation during the visit?

☐ Active

☐ Passive

☐ Other (please fill in)

18. What do you think the messages of this exhibition are?

.....
.....

19. Were you by any means inspired by the exhibition so as to explore a particular theme in the future?

.....
.....

20. Would you say that the nature of your visit was more:

(Please circle one of the choices below)

- ☐ Educational
- ☐ Entertaining
- ☐ Both
- ☐ Other (please fill in).....

Comment here if you wish:

21. Now that your visit is over, do you feel differently about any of the issues raised by the exhibition?

☐ Yes

☐ No

If yes, which ones? Why is that?

.....
.....

22. Did you read the brochure of the exhibition that was given to you at the entrance?

☐ Yes

☐ No

**If yes, do you think the museum's intentions coincide with the actual display on view?
To what extent? (Please circle one of the numbers below)**

1
Not at all

2
Very little

3
A little

4
Much

5
Very much

23. Would you go around this exhibition again, bringing someone else you know along?

☐ Yes

☐ No

☐ Maybe

Why is that?.....

24. Is there anything that you wanted to see in this exhibition but did not? What?

.....
.....

25. What is your overall impression of the exhibition? What do you think you will most remember in the future?

.....
.....

26. Is there any other comment you wish to make?

.....
.....

End of Questionnaire

Please turn page →

- 4 -

Please fill in the information below before you hand over the questionnaire!

Gender : ☐ Female

☐ Male

Age Categories : ☐ 18 - 24

☐ 25 - 34

☐ 35 - 44

☐ 45 - 59

☐ 60 +

Educational background:

- ☐ Primary education
- ☐ Secondary education
- ☐ Graduate Studies
- ☐ Postgraduate Studies
- ☐ PhD
- ☐ Other (please fill in).....

**I sincerely thank you for your time and help.
Your contribution is highly appreciated!**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

Οδηγοί Συνεντεύξεων

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

[Βάσω Πολυζώη, επιμελήτρια ΜΕΛΤ

Αλεξάνδρα Νικηφορίδου, εξωτερική συνεργάτιδα ΜΕΛΤ / συνέταξε τη μουσειολογική μελέτη της έκθεσης]

Αρχικές Προθέσεις – Συνεργασία με Μουσείο

1. Στον κατάλογο της έκθεσης δηλώνονται καθαρά οι αρχικές προθέσεις της ομάδας εργασίας. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι υλοποιήθηκαν οι συγκεκριμένοι στόχοι και γιατί;
2. Πώς θα χαρακτηρίζατε τη συνεργασία της μουσειολογικής ομάδας με τη διοίκηση του μουσείου; Πώς αντιμετωπίστηκαν οι προτάσεις σας για μια διαφορετική επικοινωνιακή και ερμηνευτική παρουσίαση του προς έκθεση υλικού;

Κοινό

3. Σε ποιο κοινό απευθύνεται η έκθεση;
4. Πόσο αντιπροσωπευτικό είναι αυτό το κοινό σε σχέση με το γενικότερο κοινό του ΜΕΛΤ;
5. Έγινε προσπάθεια προσέγγισης νέων ομάδων κοινού και, αν ναι, γιατί και με ποιους τρόπους;

Εκθεσιακή Δομή

6. Πώς επηρέασε τον σχεδιασμό και τη διάρθρωση της έκθεσης το γεγονός ότι ο εκθεσιακός χώρος δεν προοριζόταν εξ' αρχής για αυτή τη χρήση;
7. Σύμφωνα με τον κατάλογο, η έκθεση διατηρεί τη νοηματική αυτονομία των ενότητων της. Παρ' όλα αυτά, το γεγονός ότι ο εκθεσιακός χώρος στεγάζεται στο συγκεκριμένο κτίριο, διαμορφώνει και τον χωροταξικό προσανατολισμό του επισκέπτη. Από εκεί και πέρα, πώς εξασφαλίζεται η μη-γραμμική νοητική πορεία του κοινού;

Ερμηνευτική προσέγγιση - Εκθεσιακή Πρακτική

8. Ο τίτλος της έκθεσης είναι «*Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία*». Πώς έγινε η επιλογή αυτή και με ποιον επικοινωνιακό σκοπό;
9. Με ποιους τρόπους προωθεί η έκθεση διαφορετικές ερμηνείες και αναγνώσεις των θεμάτων που τίγονται;
10. Είναι εμφανές ότι τα κείμενα της έκθεσης υιοθετούν μια σύγχρονη οπτική. Βάσει ποιας προσέγγισης έγινε η τελική διαφώρυσή τους;
11. Με ποιον τρόπο θεωρείτε πως λειτουργεί η ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στην έκθεση;

Αλληλεπίδραση κοινού – έκθεσης

12. Πέρα από τη χρήση διαδραστικών και hands-on εκθεμάτων, σε ποιους άλλους παράγοντες συνίσταται η αλληλεπίδραση κοινού - έκθεσης;
13. Πώς ακριβώς επιτυγχάνεται η ενεργή συμμετοχή του επισκέπτη σε διαφορετικά επίπεδα (σωματικό, νοητικό, ψυχολογικό);
14. Υπάρχουν κάποια εκθέματα στα οποία παρατηρείτε κάποια δυσκολία στο «διάλογό» τους με το κοινό; Αν ναι, ποια είναι αυτά και για ποιο λόγο πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;
15. Σήμερα γίνεται διεθνώς μεγάλη συζήτηση σχετικά με την κοινωνική διάσταση της επίσκεψης στα μουσεία. Σε ποιο βαθμό σας απασχόλησε το θέμα αυτό και πώς το αντιμετωπίσατε;

Συμπεράσματα - Τελικός αντίκτυπος - Μελλοντικά σχέδια

16. Με βάση τα στοιχεία που προκύπτουν από το βιβλίο επισκεπτών, τα σχόλια του κοινού ή και από τυχόν προσωπική σας παρατήρηση, πώς κρίνετε τις μέχρι τώρα αντιδράσεις του κοινού στην έκθεση;
17. Ποιος θα ήταν για εσάς ο ιδανικός αντίκτυπος της έκθεσης στους επισκέπτες της;
18. Εάν βρισκόσασταν ακόμα στο στάδιο παραγωγής της έκθεσης και με τα ίδια δεδομένα (οικονομικά, κτιριακή υποδομή, συνεργάτες κ.λπ.) πιστεύετε ότι θα κάνατε κάτι διαφορετικό και, αν ναι, τι θα ήταν αυτό;
19. Θα προχωρούσατε σε διορθωτικές κινήσεις στην έκθεση, εάν υπήρχε λόγος;

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

[Ελένη Καρασταμάτη, πρώην διευθύντρια ΜΕΛΤ]

Αρχικές Προθέσεις

1. Τι ώθησε αρχικά το μουσείο να οργανώσει μία σύγχρονη, από μουσειολογική άποψη, έκθεση, οργανώνοντας παράλληλα μία ομάδα εξειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού, κάτι που ακόμα και σήμερα δεν είναι ευρέως διαδεδομένο στα ελληνικά μουσεία;
2. Ποιες ήταν οι προθέσεις και οι στόχοι του μουσείου, και οι δικοί σας προσωπικά, για την έκθεση αυτή;

Μουσειολογική Μελέτη

3. Η προσπάθεια αυτή δηλώνει και μια γενικότερη αλλαγή στάσης του μουσείου, όσον αφορά στις εκθέσεις του και στην επικοινωνία με το κοινό του ή αυτό εφαρμόστηκε μόνο στην συγκεκριμένη έκθεση;

Συνεργασία

4. Πώς ήταν η συνεργασία σας με την ομάδα εργασίας;
5. Πώς αντιμετωπίσατε τις προτάσεις που σας έγιναν σχετικά με την διαμόρφωση της έκθεσης και την αντιμετώπιση των θεμάτων;

Τελικό Αποτέλεσμα

6. Είστε ευχαριστημένη με το τελικό αποτέλεσμα;
7. Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να είναι διαφορετικό στην έκθεση (π.χ. κάποια ενότητα ή έκθεμα που δεν λειτουργούν όπως θα θέλατε);
8. Πού θεωρείται πως έγκειται η διαφορά σε σχέση με άλλες λαογραφικές εκθέσεις στην Ελλάδα ή και στο εξωτερικό;

Αντίκτυπος σε Κοινό

9. Ποια ήταν -από την πλευρά σας- η επιθυμητή αντίδραση του κοινού στην έκθεση;

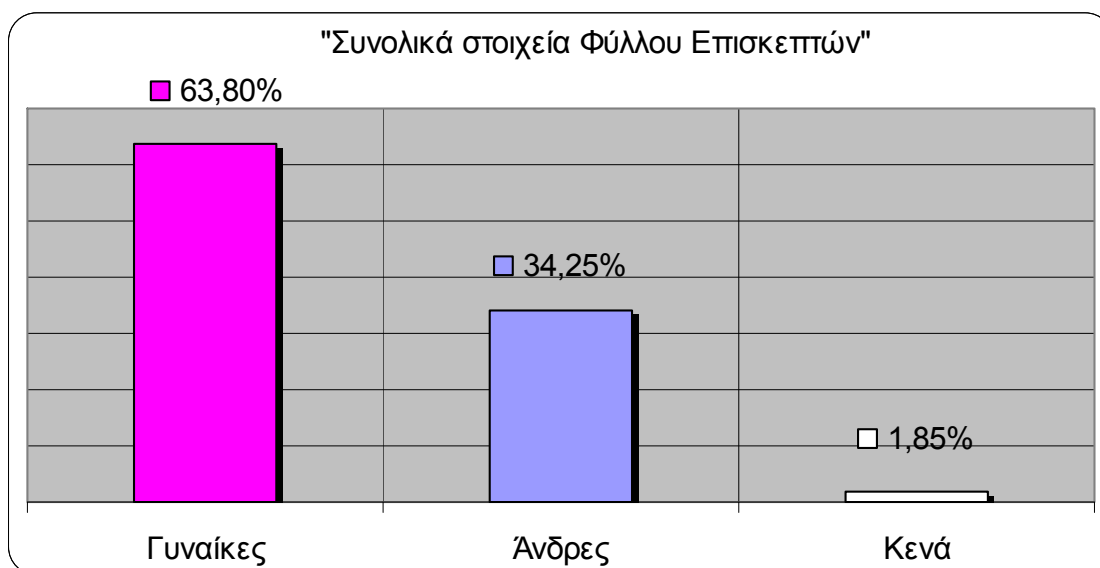
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

Έρευνα Κοινού : αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων από την επεξεργασία των ερωτηματολογίων

Α. Ταυτότητα των επισκεπτών/ τριών. Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά.

1. Φύλλο

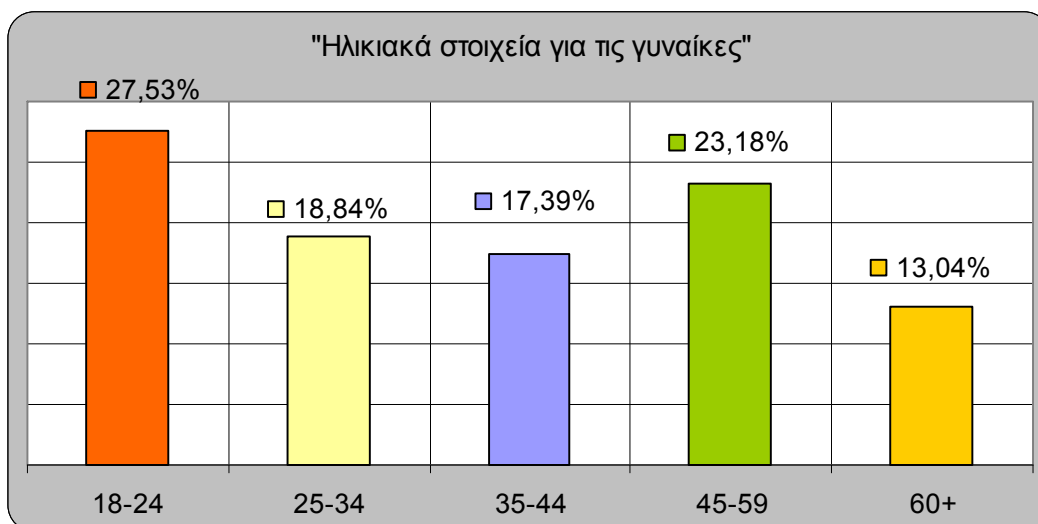
Όπως προκύπτει από την ανάλυση των ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν από τους επισκέπτες, η πλειονότητα του κοινού της έκθεσης αντιπροσωπεύεται από τις **γυναίκες** (63.8%), ενώ το ποσοστό των **ανδρών** είναι σχεδόν το μισό (34.25%) του ποσοστού των γυναικών (βλ. πίνακα 1).

Πίνακας 1 : Στοιχεία φύλλου του συνόλου των επισκεπτών της έκθεσης

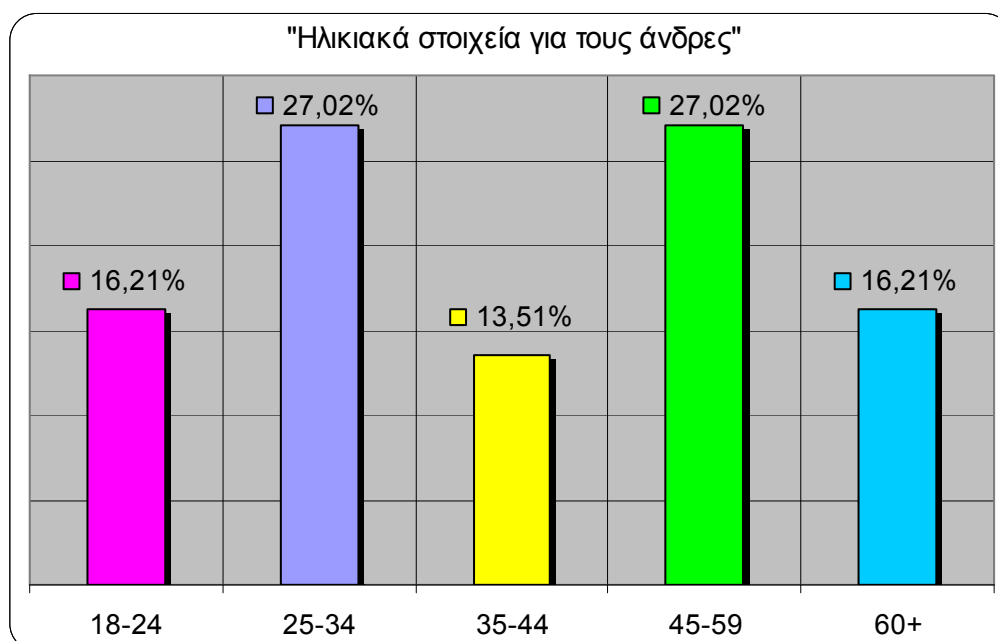
2. Ηλικία

Η ηλικιακή κατηγορία που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό μεταξύ των **γυναικών** είναι αυτή των «18-24» (βλ. πίνακα 2).

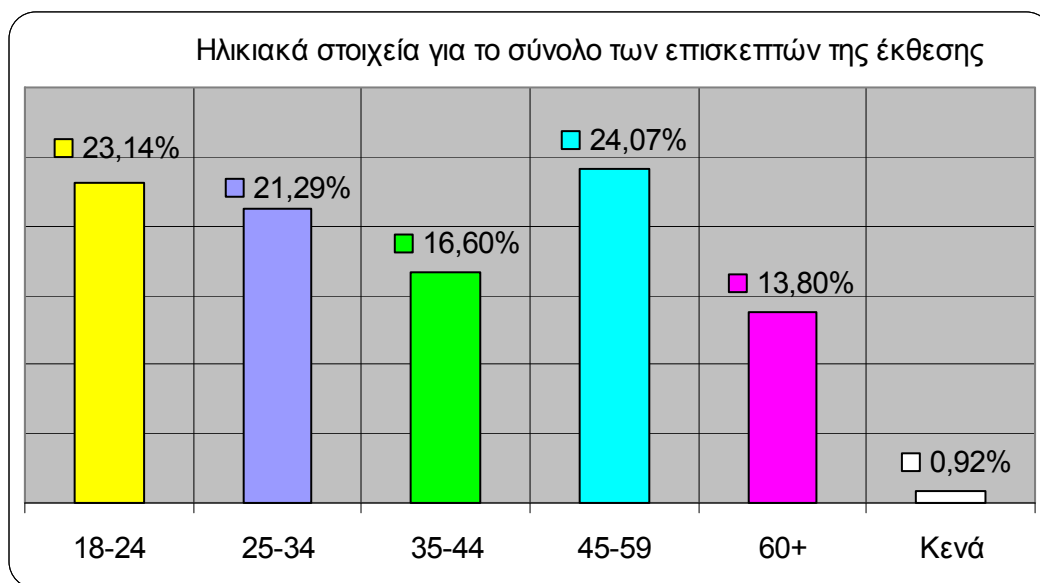
Πίνακας 2 : Ηλικιακά στοιχεία μόνο για τις γυναίκες επισκέπτριες

Στους **άνδρες** υπερτερούν οι ηλικιακές κατηγορίες «25-34» και «45-59», οι οποίες και έχουν ισόβαθμα ποσοστά (βλ. πίνακα 3).

Πίνακας 3 : Ηλικιακά στοιχεία μόνο για τους άνδρες επισκέπτες

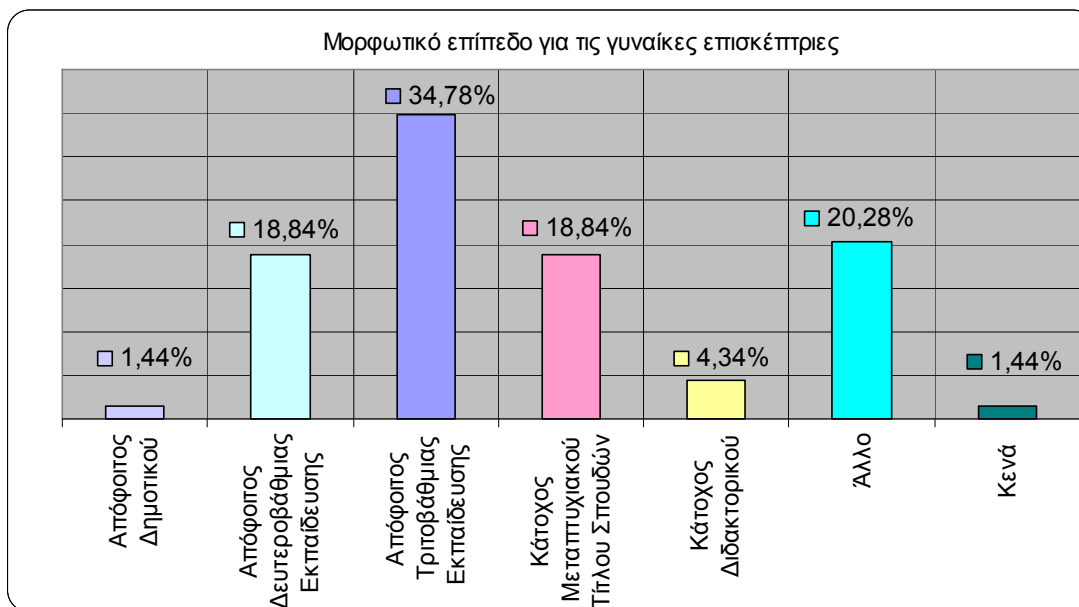
Στο **σύνολο των επισκεπτών** τώρα (άνδρες και γυναίκες), το υψηλότερο ποσοστό είναι εκείνο που αντιστοιχεί στην ηλικιακή ομάδα των 45-59 (24.07%), ενώ οι αμέσως επόμενες δύο είναι αυτή των «18-24» με ποσοστό 23.14% και αυτή των «25-34» με ποσοστό 21.29% (βλ. πίνακα 4).

Πίνακας 4 : Ηλικιακά στοιχεία του συνόλου των επισκεπτών της έκθεσης

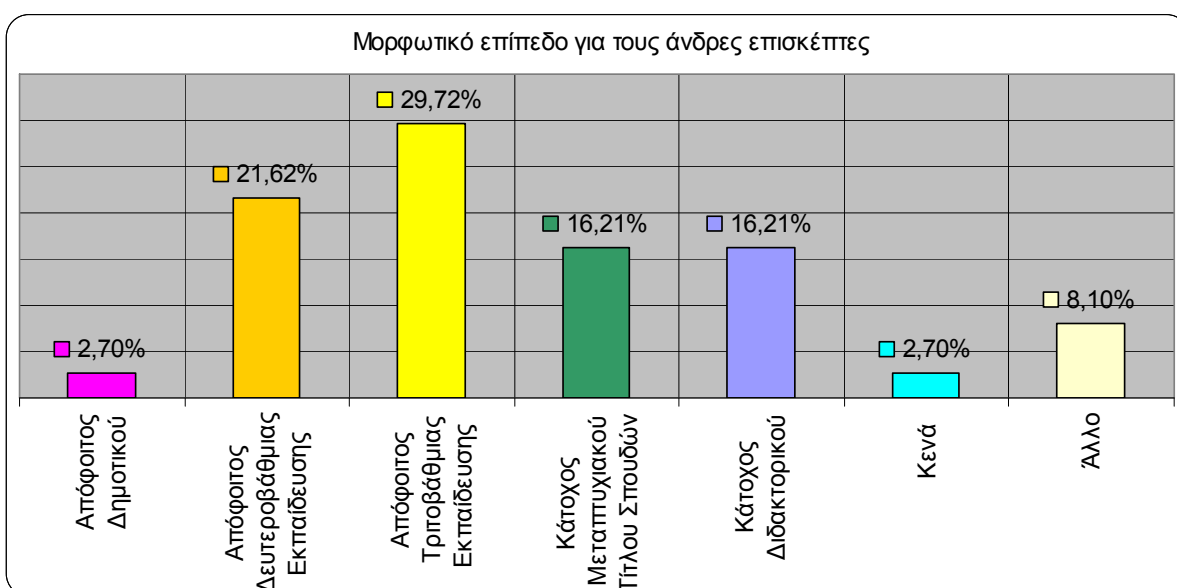
3. Μορφωτικό Επίπεδο

Για τις γυναίκες το μεγαλύτερο ποσοστό εντοπίζεται στην κατηγορία «Απόφοιτος Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης» με την τιμή του στο 34.78% (βλ. πίνακα 5).

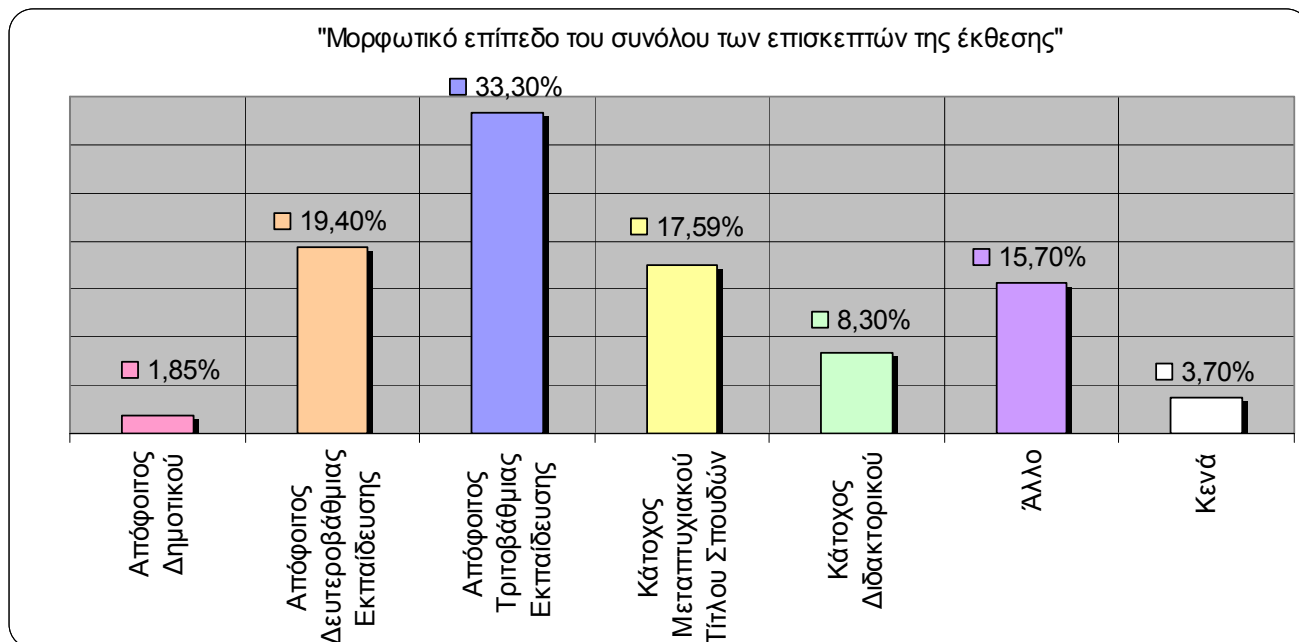
Πίνακας 5 : Στοιχεία μορφωτικού επιπέδου μόνο για τις γυναίκες επισκέπτριες

Το ίδιο ισχύει και για τους **άνδρες**, όπου το αντίστοιχο ποσοστό για την κατηγορία «Απόφοιτος Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης» ανέρχεται στο 29.72% (βλ πίνακα 6).

Πίνακας 6 : Στοιχεία μορφωτικού επιπέδου μόνο για τους άνδρες επισκέπτες

Συνεπώς, στο **σύνολο των επισκεπτών**, η μεγαλύτερη τιμή για το μορφωτικό επίπεδο αντιστοιχεί στην κατηγορία «Απόφοιτος Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης» και υπολογίζεται στο 33.3% (βλ.πίνακα 7).

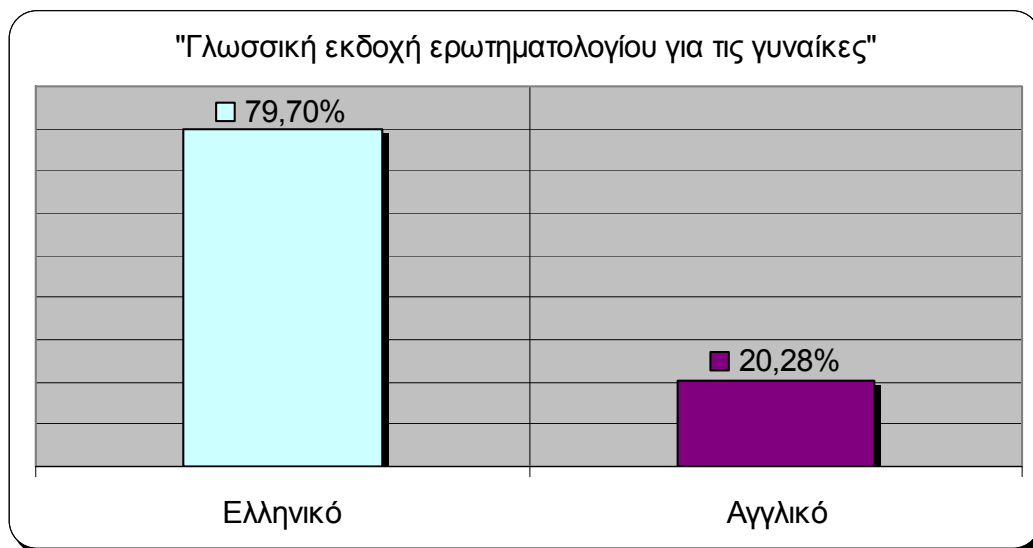

Πίνακας 7 : Στοιχεία μορφωτικού επιπέδου του συνόλου των επισκεπτών της έκθεσης

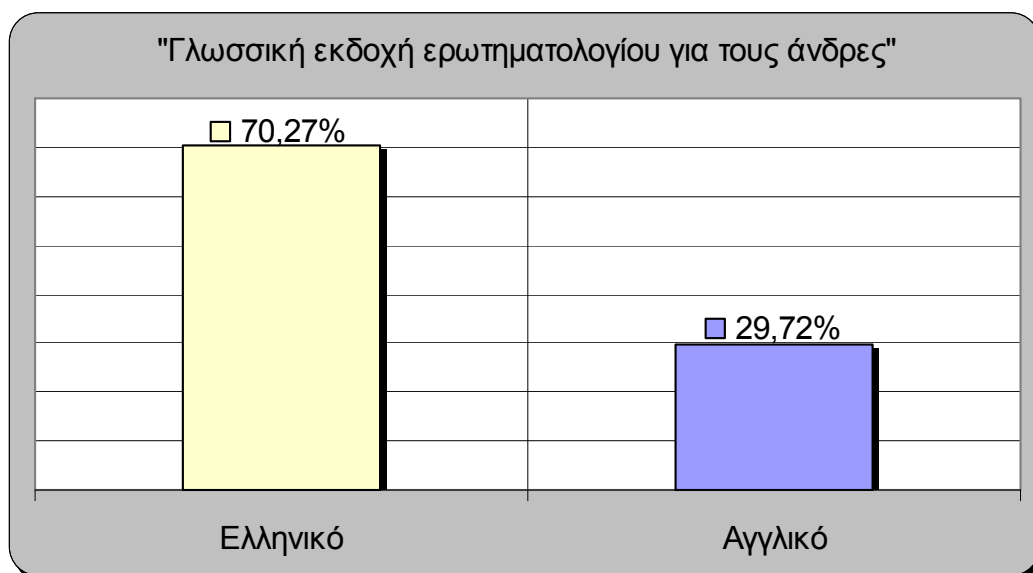
Στην κατηγορία «**Άλλο**», όπου επίσης το ποσοστό είναι μεγάλο (15.7%), το 88% περίπου αναφέρεται στην κατηγορία «Φοιτητής / -τρια».

4. Γλώσσα

Όσον αφορά στη γλωσσική έκδοχή του ερωτηματολογίου (ελληνικά ή αγγλικά), τα ερωτηματολόγια στα **ελληνικά** είναι αυτά που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό τόσο στις γυναίκες όσο και στους άνδρες, με τιμή **79.7%** και **70.27%** αντίστοιχα (βλ. πίνακα 8 και 9 αντίστοιχα).

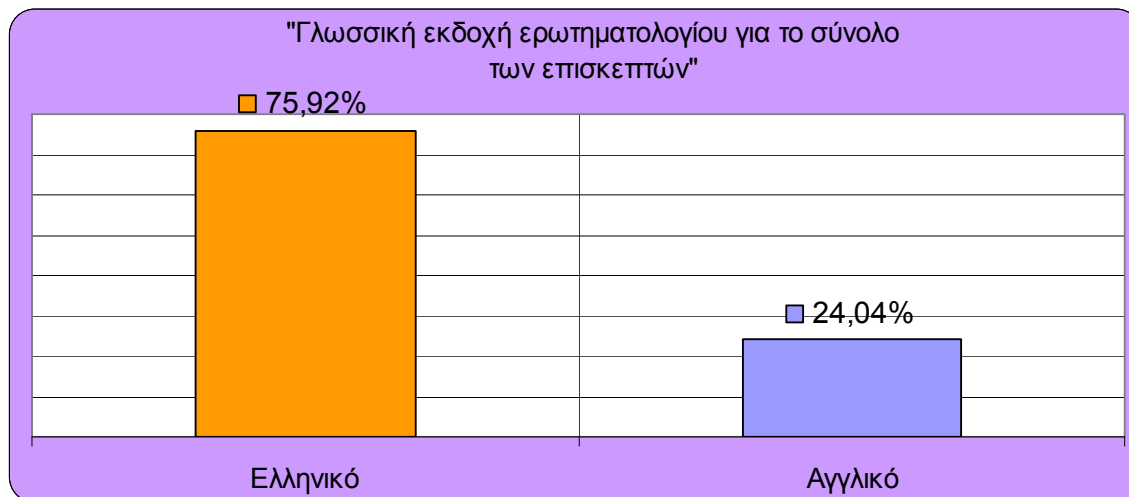

Πίνακας 8 : Στοιχεία γλώσσας μόνο για τις γυναίκες επισκέπτριες

Πίνακας 9 : Στοιχεία γλώσσας μόνο για τους άνδρες επισκέπτες

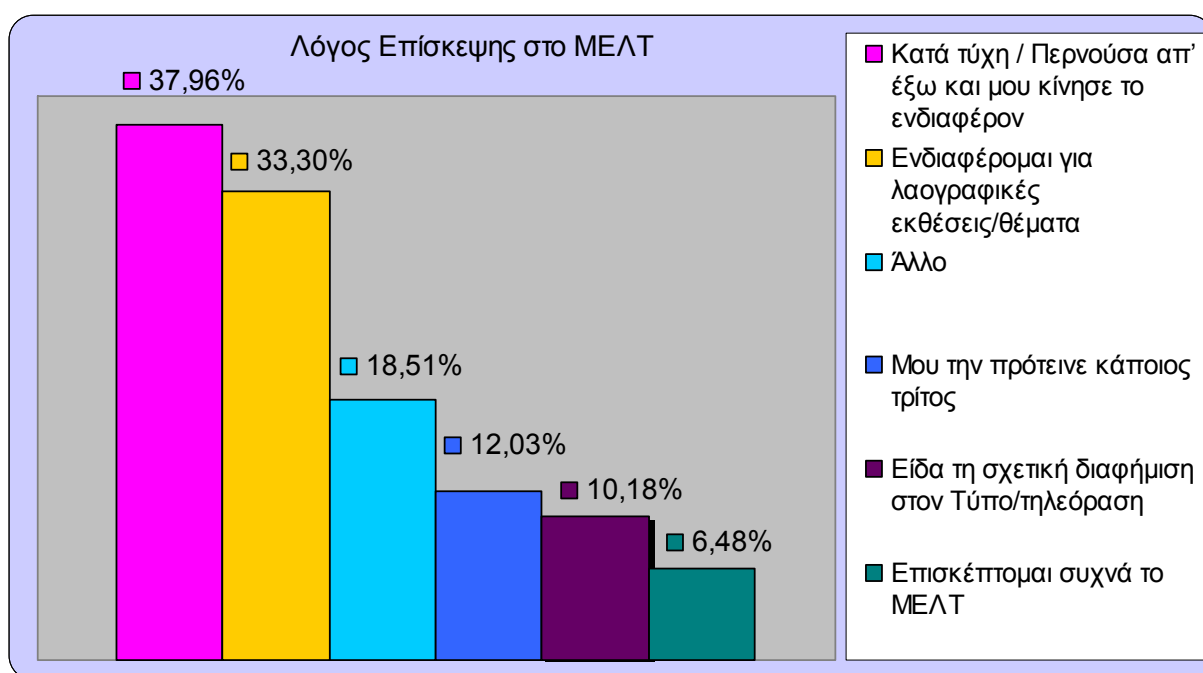
Στο **σύνολο των επισκεπτών**, το παραπάνω ποσοστό (ελληνικά) υπολογίζεται στο 75.92%, ενώ για τα ερωτηματολόγια στα αγγλικά το ποσοστό ανέρχεται στο 24.07% (βλ. πίνακα 10).

Πίνακας 10 : Στοιχεία γλώσσας για το σύνολο των επισκεπτών της έκθεσης

Β. Αξιολόγηση έκθεσης από το κοινό (βασικός κορμός ερωτηματολογίου)

1. Στην ερώτηση «Για ποιο λόγο επισκεφθήκατε σήμερα την έκθεση;», η απάντηση «Κατά τύχη / Περνούσα απ' έξω και μου κίνησε το ενδιαφέρον» συγκέντρωσε τις περισσότερες επιλογές, με ποσοστό 37,96%. Αμέσως επόμενη είναι η απάντηση «Ενδιαφέρομαι για λαογραφικές εκθέσεις / λαογραφικά θέματα» με ποσοστό 33,3%. (βλ. πίνακα 11)

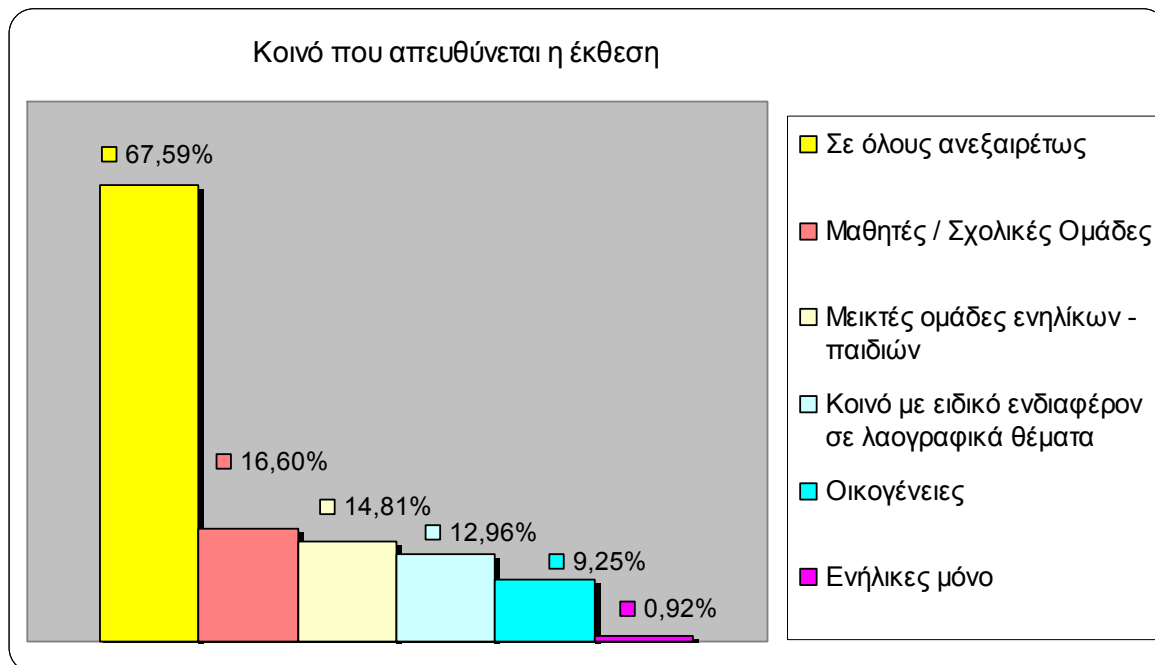

Πίνακας 11 : Ποσοστά απαντήσεων για το λόγο επίσκεψης στην έκθεση

Σημείωση 1: Στην κατηγορία «Άλλο» το 75% αφορά επίσκεψη της έκθεσης στα πλαίσια της σχολής (κυρίως ως οργανωμένη επίσκεψη με συνοδεία καθηγητή).

Σημείωση 2: Το συνολικό αποτέλεσμα των παραπάνω απαντήσεων (128) ξεπερνά το σύνολο των επισκεπτών (108), γιατί στη συγκεκριμένη ερώτηση πολλοί απάντησαν περισσότερες της μίας επιλογής - Συνεπώς και το σύνολο των ποσοστών ξεπερνά το 100%.

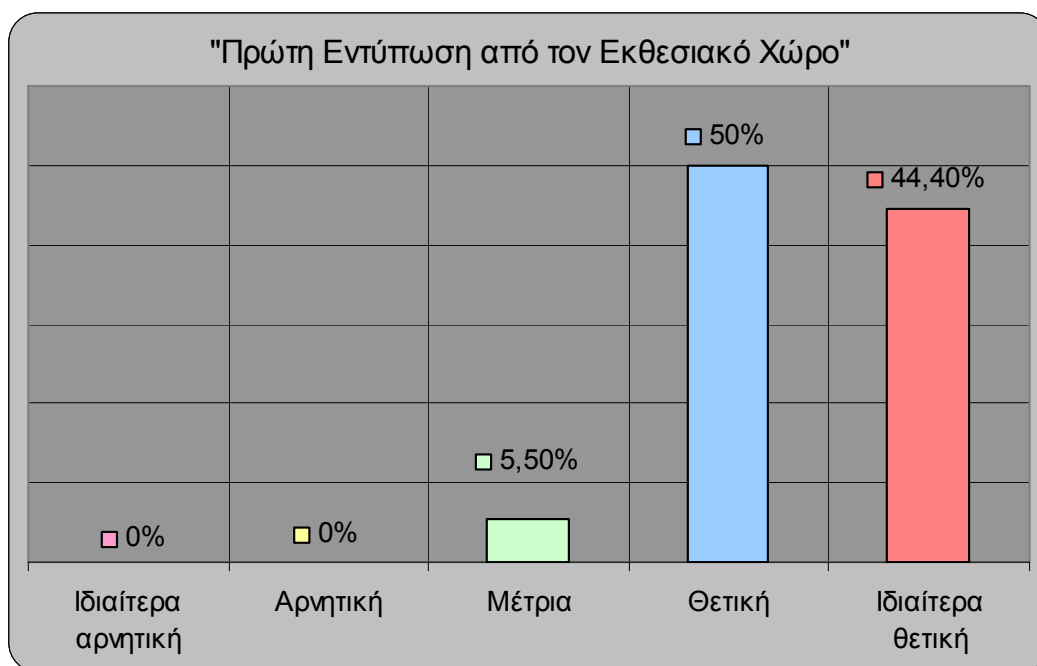
2. Στην ερώτηση «**Σε ποιο κοινό νομίζετε ότι απευθύνεται η έκθεση;**» η απάντηση «Σε όλους ανεξαιρέτως» συγκεντρώνει την συντριπτική πλειοψηφία (67.59%). Βλ. πίνακα 12 για περισσότερα στοιχεία.

Πίνακας 12 : Ποσοστά απαντήσεων για το κοινό στο οποίο οι επισκέπτες θεωρούν ότι απευθύνεται η έκθεση

Σημείωση: Το συνολικό αποτέλεσμα των παραπάνω απαντήσεων (132) ξεπερνά και πάλι το σύνολο των επισκεπτών (108), γιατί στη συγκεκριμένη ερώτηση πολλοί απάντησαν περισσότερες της μίας επιλογής. Συνεπώς και εδώ το σύνολο των ποσοστών ξεπερνά το 100%. Εξαιρείται η απάντηση "Σε όλους ανεξαιρέτως", το αποτέλεσμα της οποίας (73) και το ποσοστό (67,59%) είναι "πραγματικά", εφόσον όσοι το επέλεξαν καλύπτουν με την απάντησή τους όλες τις άλλες επιλογές, οι οποίες και δεν λήφθηκαν υπόψη.

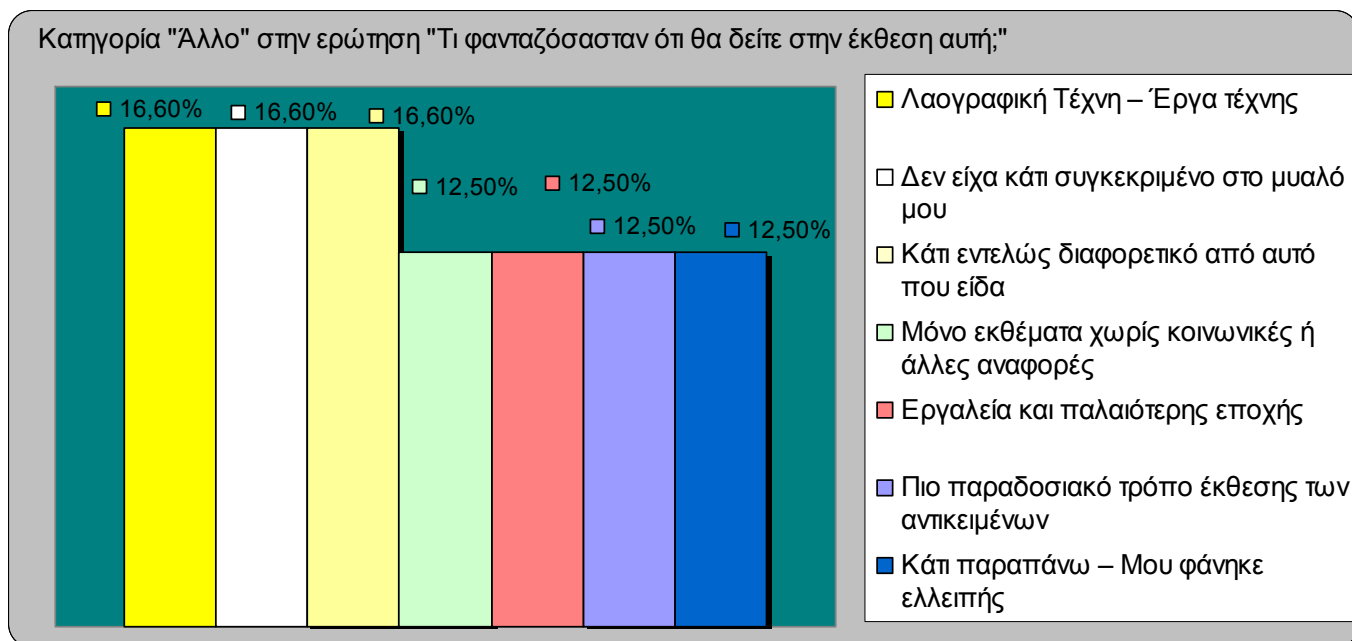
3. Στην ερώτηση «**Πώς είναι η πρώτη εντύπωση που σχηματίζετε μόλις μπαίνετε στον εκθεσιακό χώρο;**», οι απαντήσεις που συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά είναι: «**Θετική**» με ποσοστό 50% και «**Ιδιαίτερα θετική**» με ποσοστό 44.4% (βλ. πίνακα 13).

Πίνακας 13 : Ποσοστά απαντήσεων για την πρώτη εντύπωση που σχηματίζει το κοινό από την έκθεση

4. Στην ερώτηση «**Ακούγοντας τον τίτλο της έκθεσης ή με βάση άλλες πληροφορίες που είχατε για αυτήν, τι φανταζόσασταν ότι θα δείτε εδώ;**» κυριαρχεί η απάντηση «**Ακριβώς αυτό που είδα**» με ποσοστό 52.7%, μετά από ομαδοποίηση και κατηγοριοποίηση των απαντήσεων, εφόσον η συγκεκριμένη ερώτηση ήταν ερώτηση ανάπτυξης.

Η κατηγορία «**Περίπου αυτό που είδα**» αντιστοιχεί στο ποσοστό 12.03%. Τέλος, μεγάλο σχετικά ήταν και το ποσοστό της κατηγορίας «**Άλλο**» (21.29%), η οποία και αναλύεται περαιτέρω με την παρακάτω γραφική αναπαράσταση (βλ. πίνακα 14):

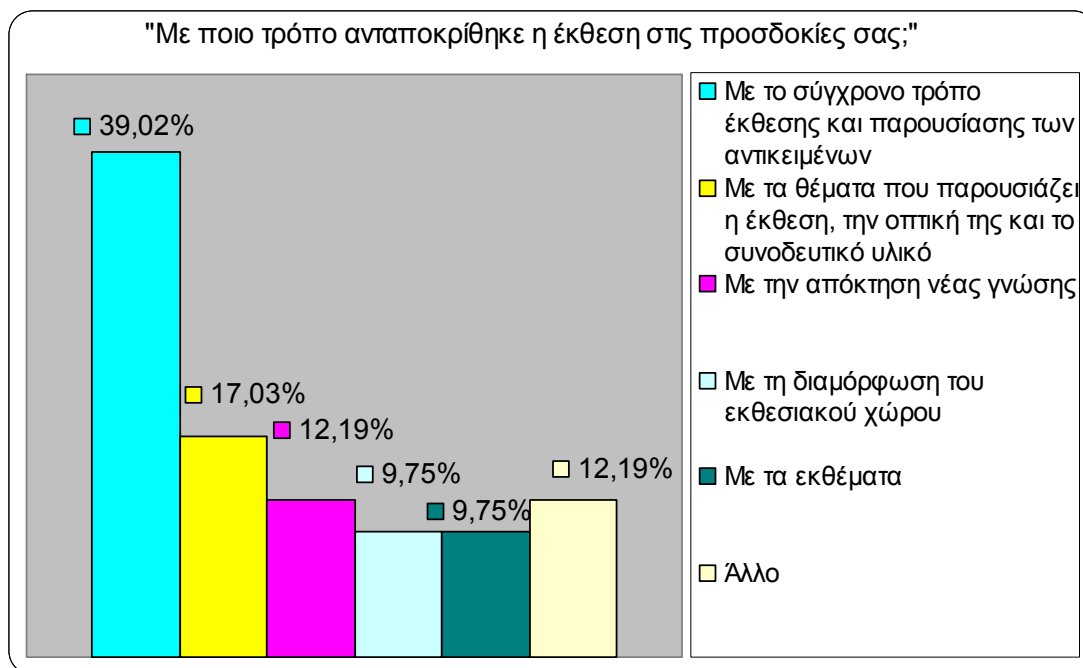

Πίνακας 14 : Ποσοστά απαντήσεων για την κατηγορία «Άλλο» στην ερώτηση 4

Σημείωση: Τα παραπάνω ποσοστά υπολογίστηκαν επί του συνολικού αριθμού των απαντήσεων που αντιστοιχούν στην κατηγορία «Άλλο» (24) και όχι επί του συνόλου των ερωτηματολογίων (108).

5. Για την ερώτηση «**Σε ποιο βαθμό ανταποκρίθηκε η έκθεση στις αρχικές σας προσδοκίες και με ποιο τρόπο;**», το μεγαλύτερο ποσοστό αντιστοιχεί στην κατηγορία «Σε πολύ μεγάλο / ικανοποιητικό βαθμό» (63.8%) όσον αφορά στο πρώτο σκέλος της ερώτησης («**σε ποιο βαθμό**»).

Σχετικά με το δεύτερο σκέλος του ερωτήματος («**με ποιο τρόπο**»), παρόλο που δεν απάντησαν πολλοί (συνολικά έχουμε **41** απαντήσεις), η κατηγορία που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό είναι «Με τον σύγχρονο τρόπο έκθεσης και παρουσίασης των αντικειμένων» (39.02%) (βλ. πίνακα 15).

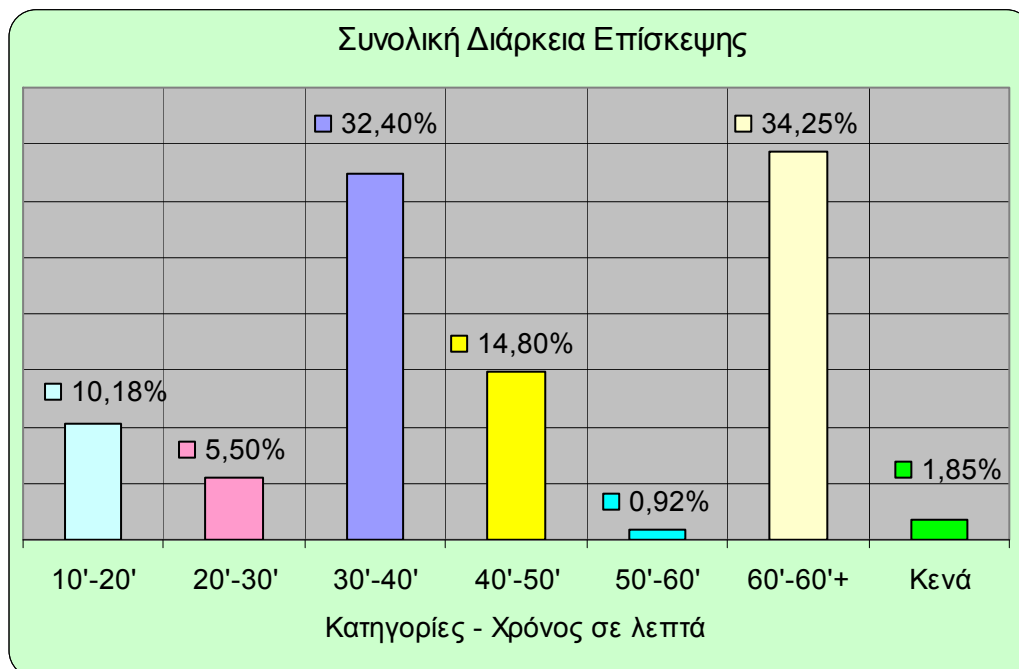

Πίνακας 15 : Ποσοστά απαντήσεων για το υποερώτημα «Με ποιο τρόπο» της ερώτησης 5

Στην κατηγορία «**Άλλο**» 3 επισκέπτες αναφέρουν πως δεν είχαν συγκεκριμένες προσδοκίες πριν επισκεφτούν την έκθεση, ενώ 3 άλλοι σημειώνουν πως παρόλο που δεν ανταποκρίθηκε πλήρως σε εκείνο που είχαν φανταστεί, αυτό δεν τους εμπόδισε να την απολαύσουν.

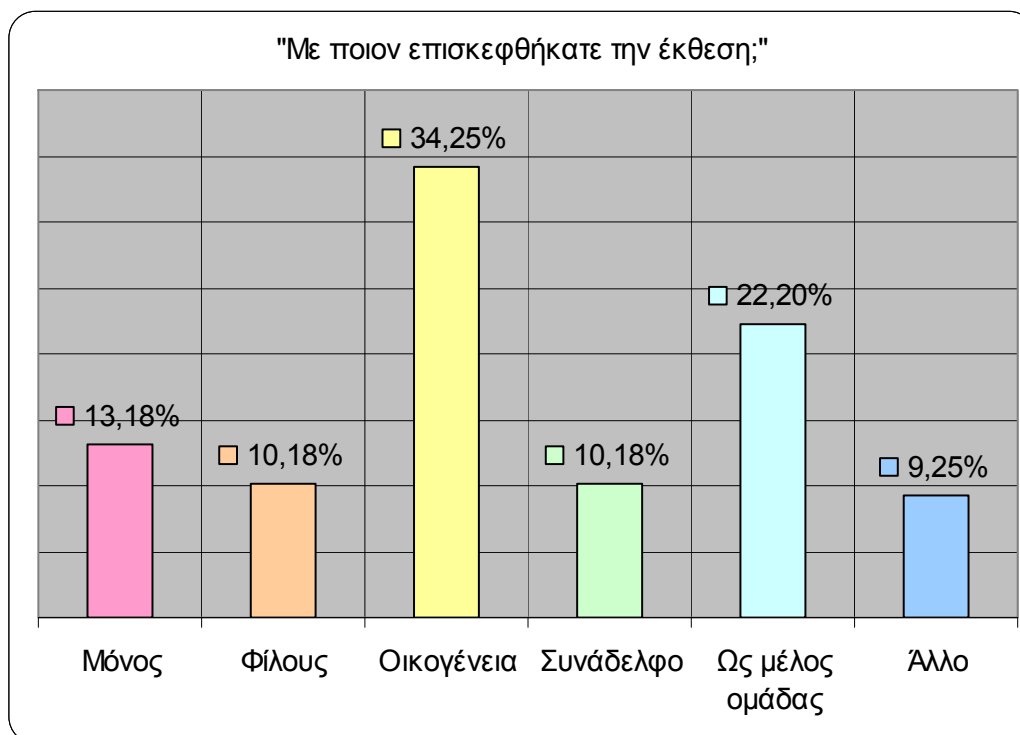
Σημείωση: χετικά με την παραπάνω γραφική αναπαράσταση, να σημειώσουμε και πάλι πως τα παραπάνω ποσοστά υπολογίστηκαν επί του συνολικού αριθμού των απαντήσεων (41) που αντιστοιχούν στο σκέλος της ερώτησης «...**με ποιο τρόπο**» και όχι επί του συνόλου των ερωτηματολογίων (108).

6. Στην ερώτηση «Πόσο χρόνο περίπου αφιερώσατε στην έκθεση;» τα μεγαλύτερα ποσοστά σημειώνονται στις κατηγορίες «60' και πάνω» (34.25%) και «30' - 40'» (32.4%) (βλ. πίνακα 16).

Πίνακας 16 : Στοιχεία για το χρόνο παραμονής των επισκεπτών στον εκθεσιακό χώρο

7. Στην ερώτηση «**Με ποιον επισκεφθήκατε την έκθεση;**» κυριαρχεί η απάντηση «Οικογένεια» (34,25%). Για περισσότερα στοιχεία βλ. πίνακα 17.

Πίνακας 17 : Ποσοστά απαντήσεων για την ερώτηση «*Με ποιον επισκεφτήκατε την έκθεση;*»

Σημείωση: Παρόλο που η έκθεση προσελκύει κοινό της κατηγορίας «μεικτή ομάδα ενηλίκων - παιδιών», η συγκεκριμένη ομάδα κοινού δεν αντιπροσωπεύεται ιδιαίτερα στην παρούσα έρευνα, λόγω του ότι, επειδή ακριβώς τα άτομα αυτά συνόδευαν παιδιά, τους ήταν δύσκολο αφιερώσουν χρόνο και να συμμετάσχουν στην έρευνα συμπληρώνοντας το ερωτηματολόγιο.

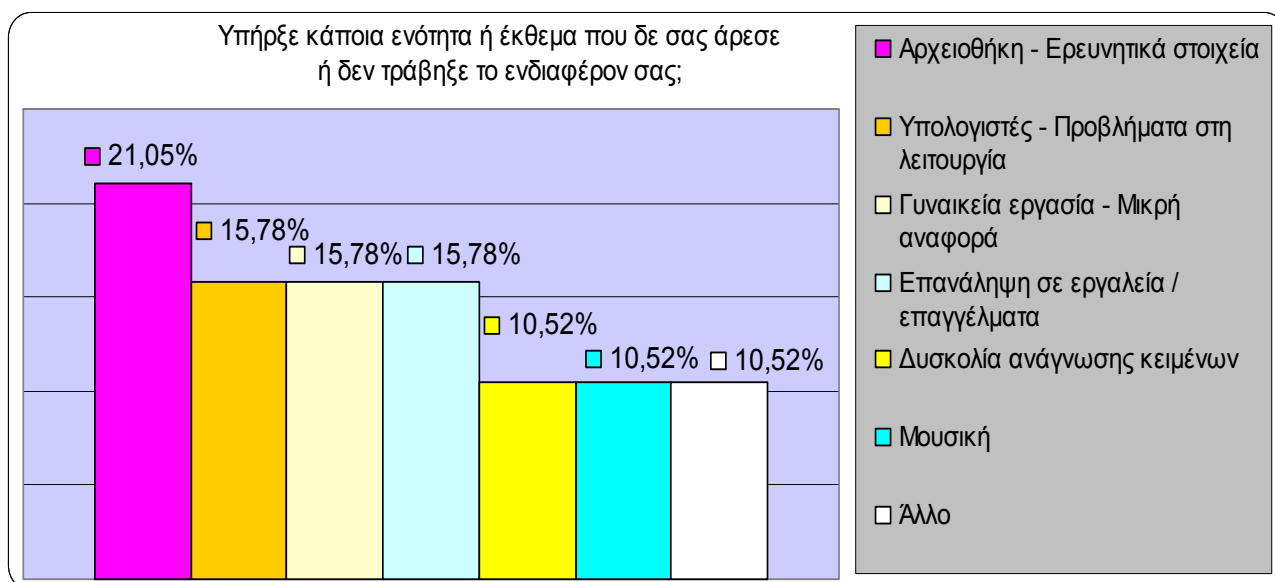
8. Στην ερώτηση «**Υπήρξε κάποια ενότητα ή έκθεμα που σας άρεσε ιδιαίτερα;**» έχουμε συνολικά **89** διαφορετικές απαντήσεις (82,4%), όπου ο κάθε επισκέπτης καταγράφει κάτι που του άρεσε ιδιαίτερα. Περισσότερα στοιχεία δίνονται παρακάτω. Λόγω του μεγάλου αριθμού θεματικών κατηγοριών και απαντήσεων, αποφεύγεται η αναπαράσταση με γράφημα για λόγους σαφήνειας.

Κατηγορίες για την παραπάνω ερώτηση και αριθμός απαντήσεων στο πλάι¹:

1. Όλα : 17
2. Επιμέρους εργαλεία : 16 (τα εργαλεία του σιδηρουργού, του μεταλλουργού, αγροτικά εργαλεία - αλωνιστικά, σκαλιστικά, τα εργαλεία για το μάζεμα της ελιάς, εργαλεία επεξεργασίας ξύλου, χειροποίητα εργαλεία με τα σημάδια των κατασκευαστών κλπ.)
3. Επιμέρους εκθέματα : 13
(ο πλάστης για τις χυλοπίττες, το μισθόχαρτο, το στεφάνι που προστατεύει τα σκυλιά, κατασκευή σέλας, η αντιμετώπιση των ορθοπεδικών προβλημάτων των αλόγων, πανηγύρια της ελληνικής υπαίθρου, εργαλεία του τσαγκάρη (2), του πεταλωτή, η έκθεση με τα αξεσουάρ των αλόγων, τα πέταλα, η στροφιλιά, η πεδίκλα που μπέρδευε τα πόδια του αλόγου, τα οικιακά σκεύη, κλπ.)
4. Επαγγέλματα : 13
5. Ονόματα και επαγγέλματα : 9
6. Χάρτης : 8
7. Παιχνίδι στον Η/Υ (πέταλα) : 6
8. Φωτογραφίες : 5
9. Μαρτυρίες : 5
10. Κοινωνική πλευρά έκθεσης : 5
11. Μαθητεία : 4
12. Αλληλεπιδραστικότητα έκθεσης : 2
13. Κείμενα : 2
14. Video : 2
15. Επιμέρους θέματα : 3
16. Μουσική : 1

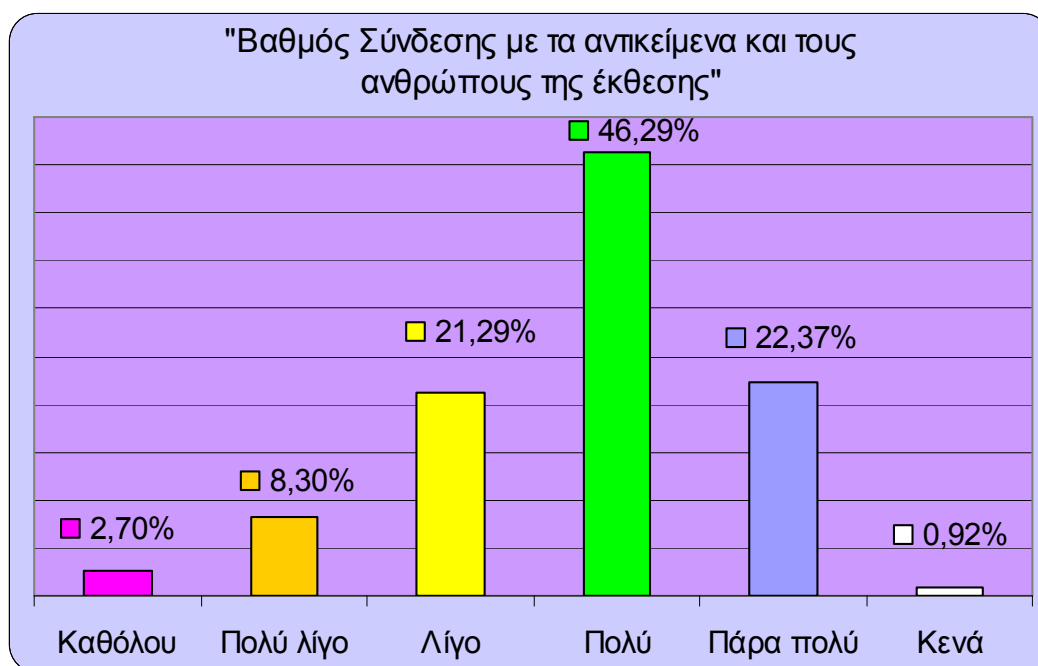
¹ **Σχόλιο:** Το σύνολο των απαντήσεων είναι **89**, αλλά μετά από την ομαδοποίηση και κατηγοριοποίηση του υλικού, προκύπτουν **111** διαφορετικές απαντήσεις (εφόσον κάποιοι επισκέπτες κατέγραψαν περισσότερα του ενός εκθέματα / στοιχεία που τους άρεσαν)

9. Στην ερώτηση «Υπήρξε κάποια ενότητα ή έκθεμα που δε σας άρεσε καθόλου ή δεν τράβηξε το ενδιαφέρον σας;» η πλειονότητα των απαντήσεων ήταν αρνητική. Οι θετικές απαντήσεις, αυτές που αναφέρουν δηλαδή κάποιο έκθεμα που δεν τους άρεσε ιδιαίτερα, ήταν πολύ λίγες στον αριθμό (19). Παραθέτουμε τον πίνακα 18 για τα συνολικά ποσοστά (επί του συνολικού αριθμού των 19 απαντήσεων) :

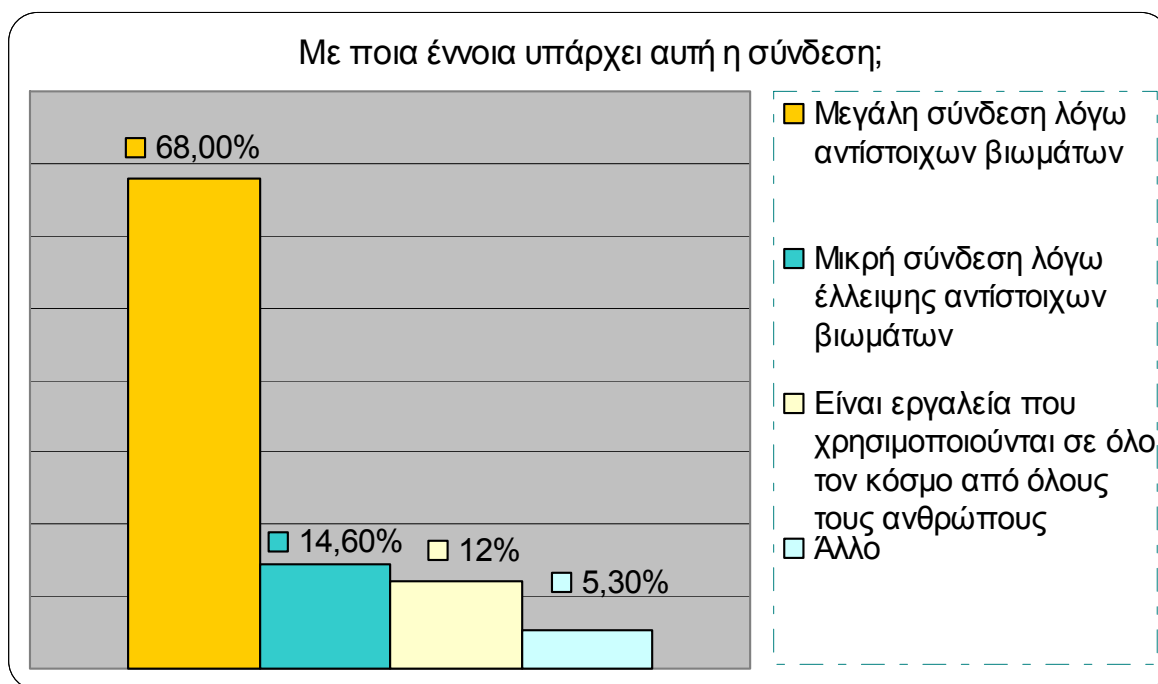
Πίνακας 18 : Ποσοστά απαντήσεων για εκθέματα ή στοιχεία έκθεσης με μικρή απήχηση στο κοινό

10. Στην ερώτηση «**Κατά πόσο αισθανθήκατε ότι συνδέεστε με κάποιο τρόπο με τα αντικείμενα-εργαλεία της έκθεσης, καθώς και με τους ανθρώπους που τα δημιούργησαν και αυτούς που τα χρησιμοποίησαν;**» παρατηρούμε το βαθμό σύνδεσης να είναι αρκετά υψηλός, αφού ένα ποσοστό 46.29% των επισκεπτών απαντά «Πολύ». (βλ. πίνακα 19)

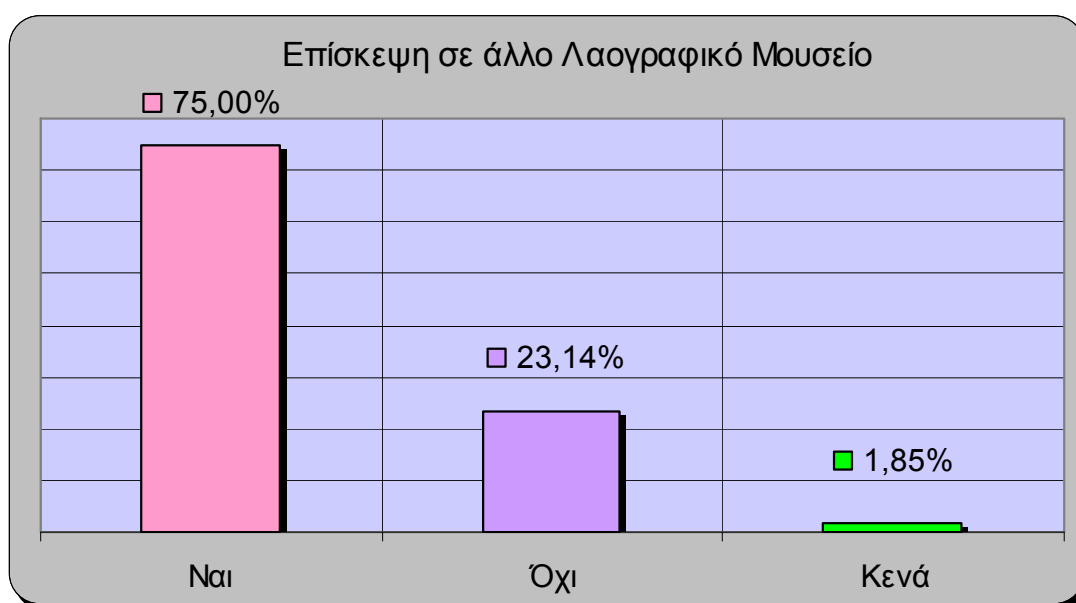
Πίνακας 19 : Ποσοστά απαντήσεων σχετικά με το βαθμό σύνδεσης που νιώθουν να έχουν οι επισκέπτες με τα εργαλεία και τους ανθρώπους της έκθεσης

Στο αμέσως επόμενο υποερώτημα, που επιχειρεί να διερευνήσει «**με ποια έννοια υφίσταται η παραπάνω σύνδεση**», η ανάλυση των απαντήσεων μας αποκαλύπτει πως σε μεγάλο ποσοστό η σύνδεση στηρίζεται σε «αντίστοιχα βιώματα από το οικογενειακό περιβάλλον / από τον τόπο καταγωγής» (68%). Παραθέτουμε την αντίστοιχη γραφική αναπαράσταση για περισσότερα στοιχεία:

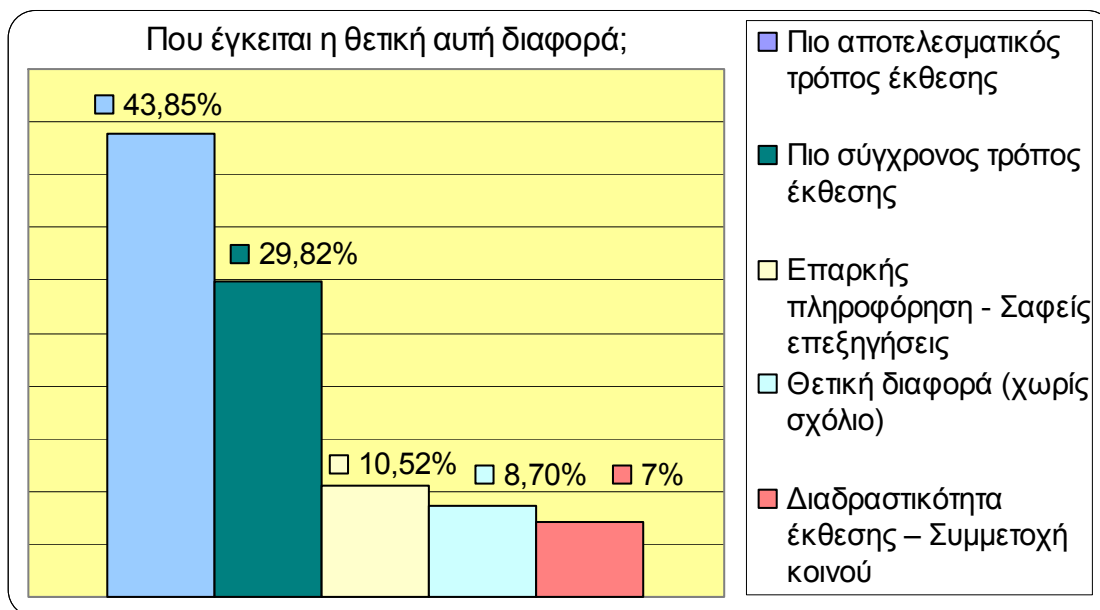
Πίνακας 20 : Ποσοστά απαντήσεων στο υποερώτημα «Με ποια έννοια» σχετικά με το βαθμό σύνδεσης

11. Στην ερώτηση «**Στο παρελθόν, έχετε επισκεφτεί ξανά κάποιο λαογραφικό μουσείο στην Ελλάδα;**» βλέπουμε ότι το 75% των επισκεπτών της έκθεσης απαντά θετικά (βλ πίνακα 21).

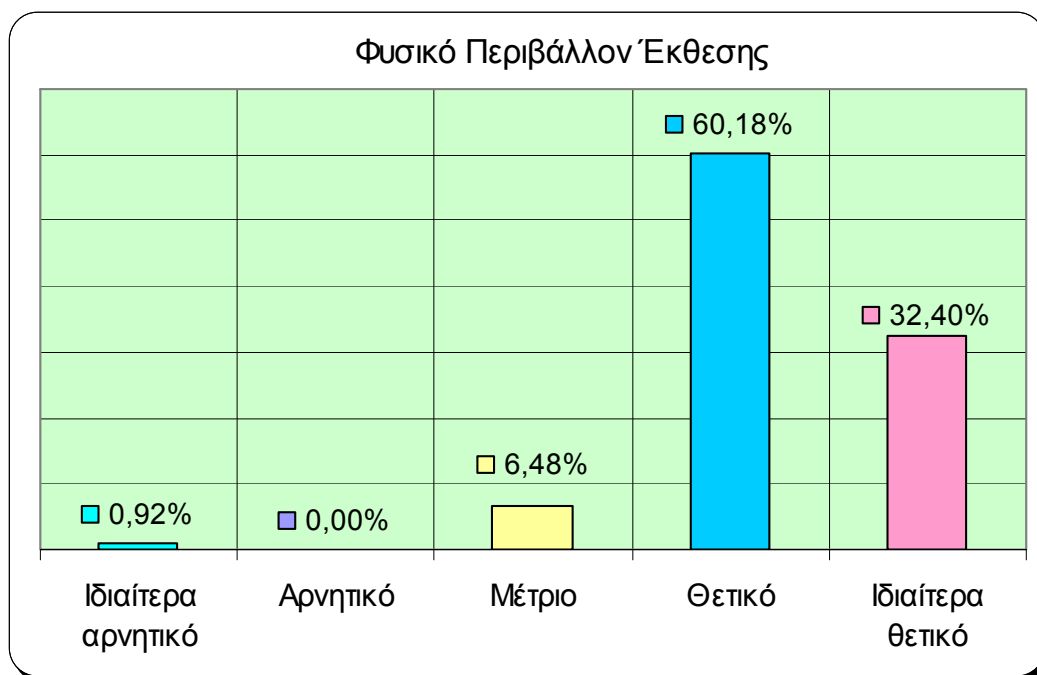
Πίνακας 21 : Απαντήσεις στην ερώτηση «Στο παρελθόν, έχετε επισκεφτεί ξανά κάποιο λαογραφικό μουσείο στην Ελλάδα;»

Στο υποερώτημα «**Παρατηρήσατε κάποια διαφορά στον τρόπο έκθεσης των αντικειμένων σε αυτήν εδώ την έκθεση σε σχέση με άλλα λαογραφικά μουσεία**» το 50.32% των επισκεπτών σημειώνει ότι παρατήρησε διαφορά και συγκεκριμένα **θετική διαφορά**. Οι απαντήσεις για τη θετική αυτή διαφορά επικεντρώνονται στον **τρόπο έκθεσης** στη συγκεκριμένη έκθεση, τον οποίο κρίνουν ως πιο **αποτελεσματικό** (43.85%) και πιο **σύγχρονο** (29.82%). Περισσότερα στοιχεία δίνονται στον παρακάτω πίνακα:

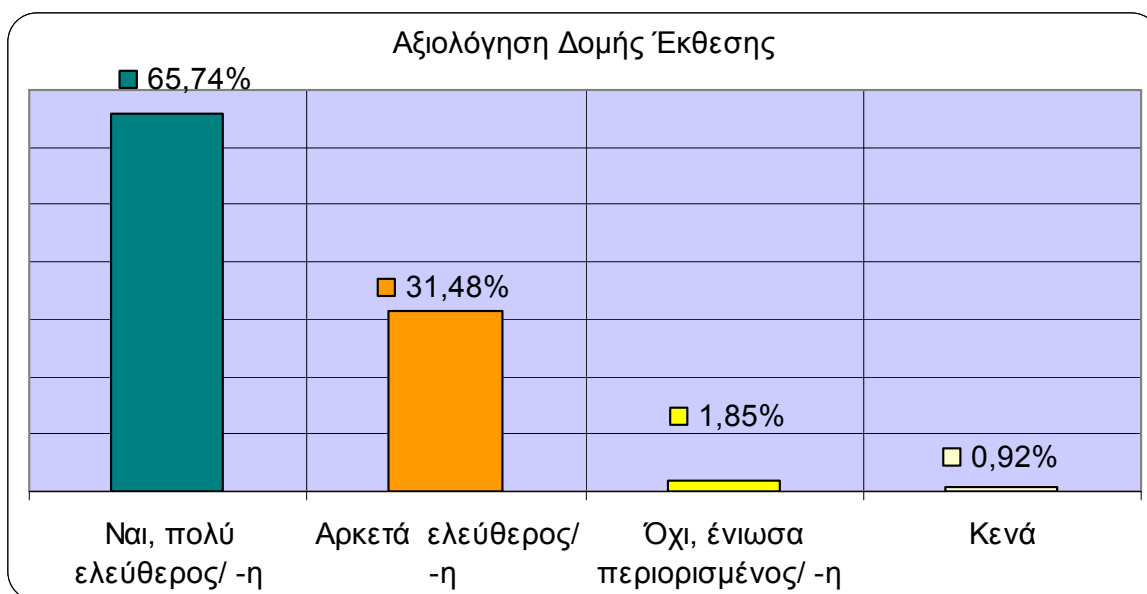
Πίνακας 22 : Ποσοστά απαντήσεων σχετικά με το που εντοπίζουν οι επισκέπτες διαφορά στην έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία», σε σχέση με άλλες λαογραφικές εκθέσεις

12. Στην ερώτηση «Πώς κρίνετε το φυσικό περιβάλλον της έκθεσης; (προσανατολισμός, άνεση, αρχιτεκτονικός σχεδιασμός, φωτισμός, θερμοκρασία)», το 60.18% των επισκεπτών απαντά «Θετικό», ενώ ένα 32.4% «Ιδιαίτερα Θετικό» (βλ. πίνακα 23).

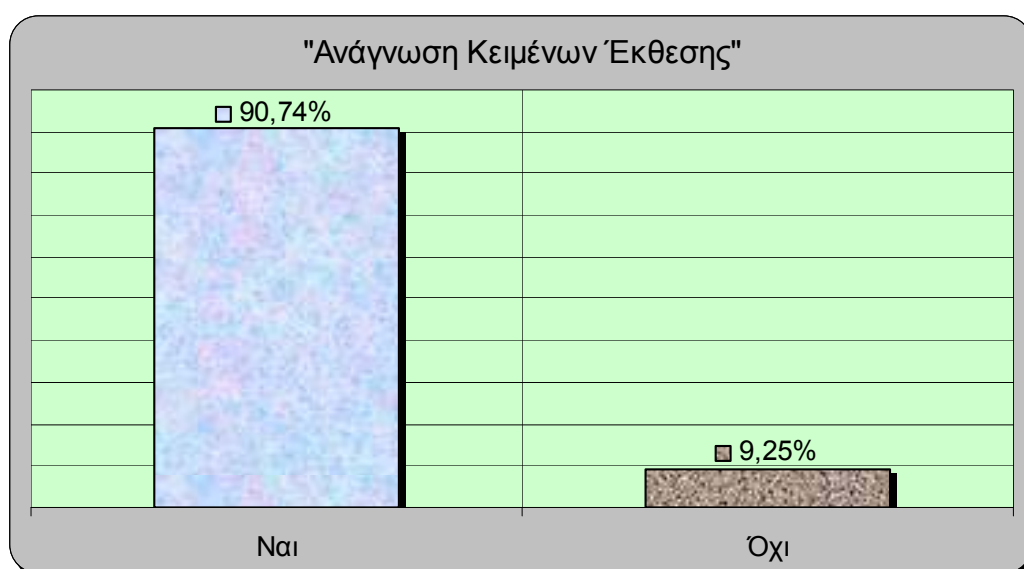
Πίνακας 23 : Ποσοστά απαντήσεων για το φυσικό περιβάλλον της έκθεσης

13. Στην ερώτηση «**Πώς αξιολογείτε τη δομή και τις ενότητες της έκθεσης; Αισθανθήκατε ελεύθερος/ -η να εξερευνήσετε την έκθεση όπως επιθυμούσατε;**», η απάντηση «Ναι, πολύ ελεύθερος/ -η» συγκεντρώνει και το μεγαλύτερο ποσοστό (65.74%).

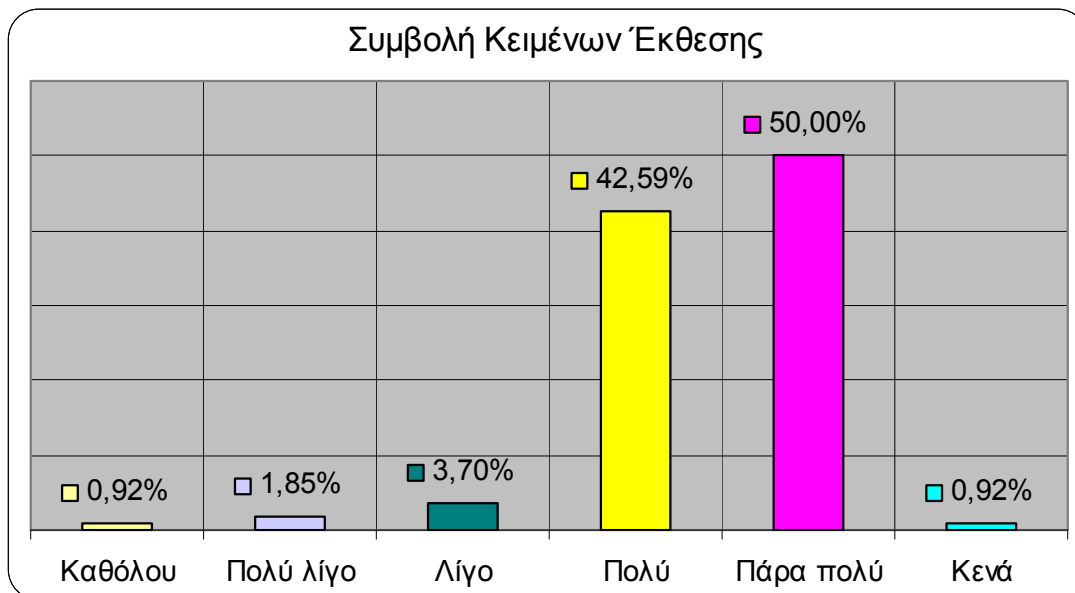
Πίνακας 24 : Ποσοστά απαντήσεων όσον αφορά την αξιολόγηση της δομής της έκθεσης

14. Στην ερώτηση «**Διαβάσατε αρκετά από τα κείμενα της έκθεσης;**» το **90.74%** του συνόλου των επισκεπτών απαντά πως **διάβασε αρκετά** από αυτά (βλ. πίνακα 25).

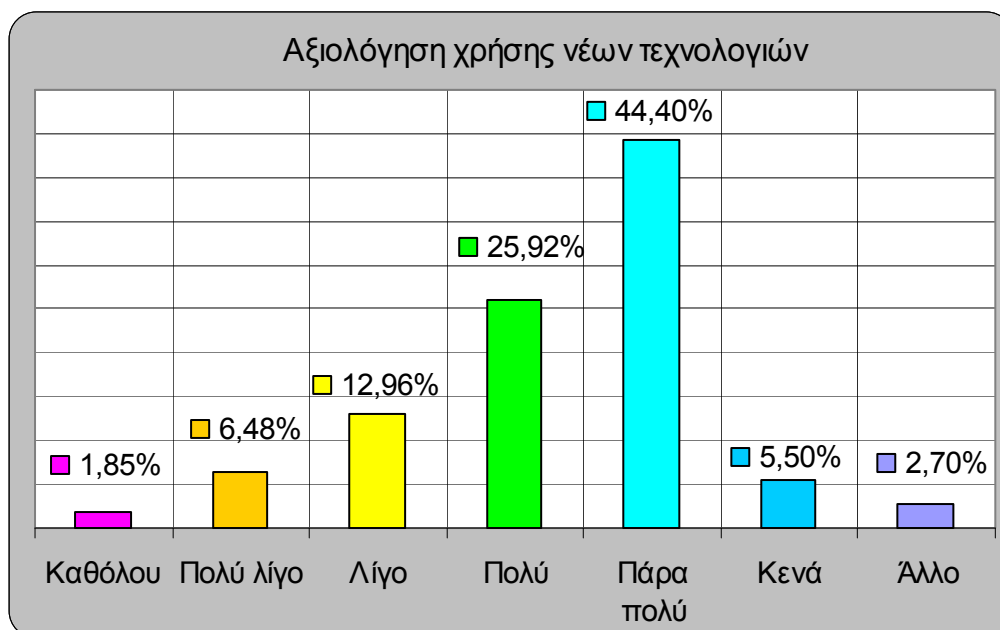
Πίνακας 25 : Απαντήσεις για το κατά πόσο διάβασαν τα κείμενα της έκθεσης

15. Στην ερώτηση «**Κατά πόσο θεωρείτε ότι τα κείμενα της έκθεσης συνέβαλαν στο να την κατανοήσετε καλύτερα;**», το 50% του κοινού απαντά «Πάρα Πολύ» και το 42.59% απαντά «Πολύ» (βλ. πίνακα 26).

Πίνακας 26 : Ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση «Κατά πόσο θεωρείτε ότι τα κείμενα της έκθεσης συνέβαλαν στο να την κατανοήσετε καλύτερα;»

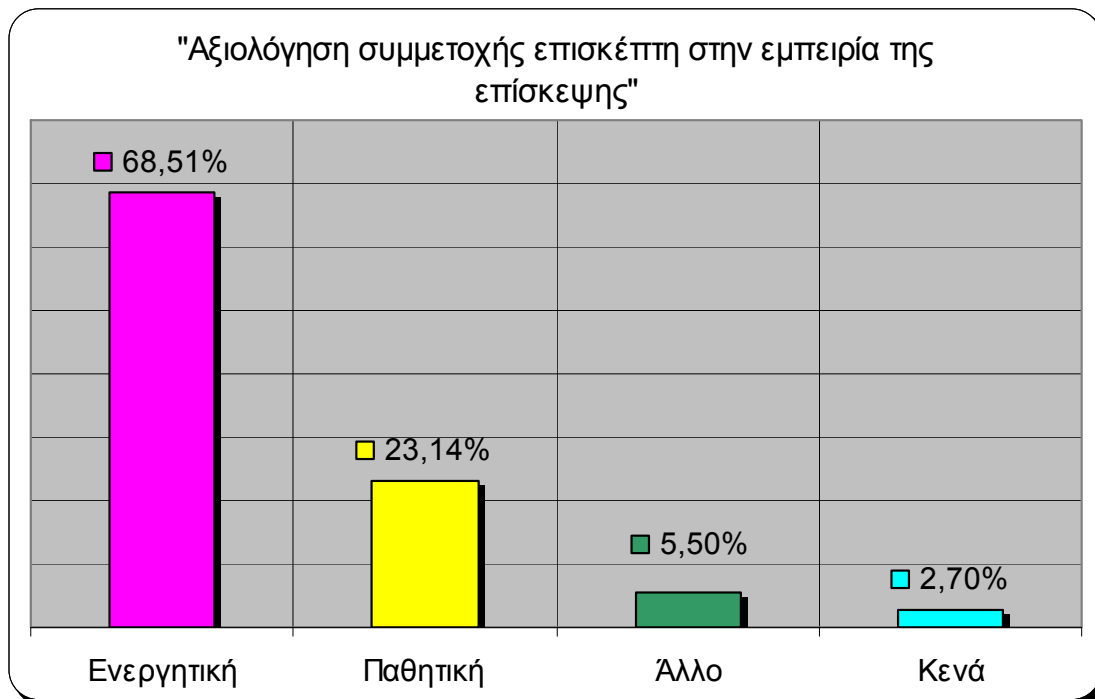
16. Ομοίως, στην ερώτηση «**Κατά πόσο πιστεύετε ότι χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών βοηθά στην καλύτερη κατανόηση των θεμάτων της έκθεσης;**», η απάντηση «Πάρα Πολύ» υπερτερεί με ποσοστό 44.4% και ακολουθεί η απάντηση «Πολύ» (25.92%) (βλ. πίνακα 27)

Πίνακας 27 : Ποσοστά απαντήσεων για τους Η/Υ και τις νέες τεχνολογίες

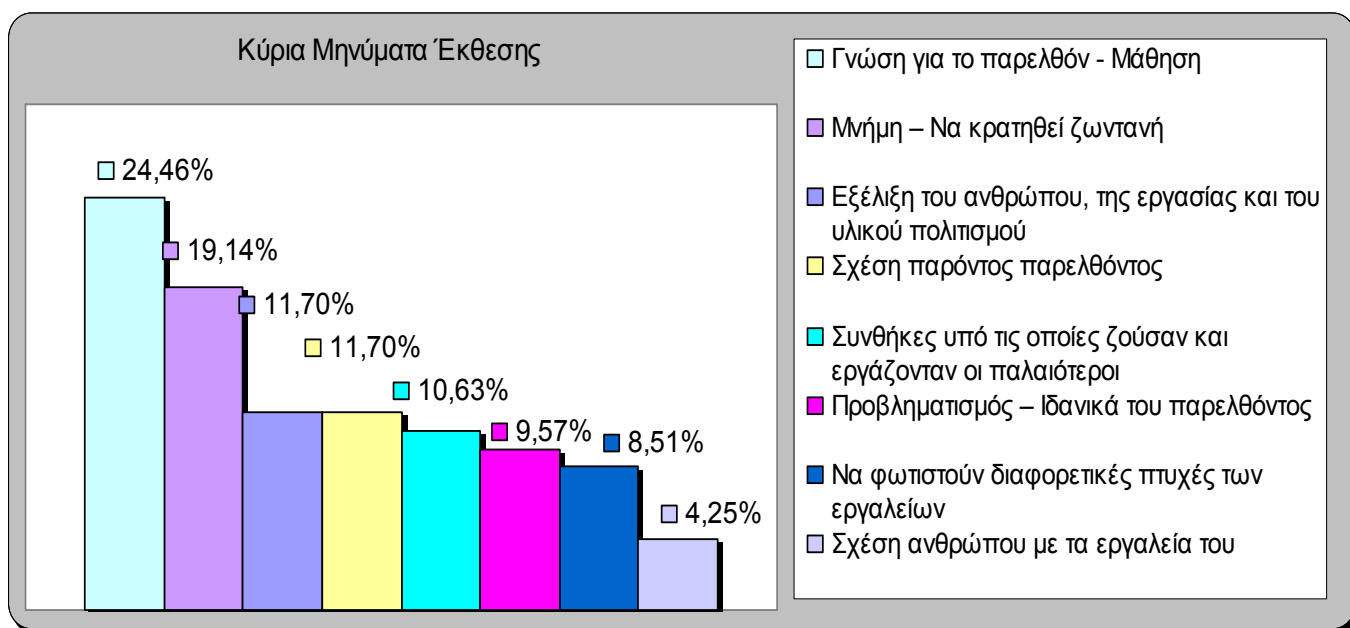
Σημείωση: Υπήρξαν όμως κάποια σχόλια σχετικά με προβλήματα χρήσης των Η/Υ λόγω βλάβης στη λειτουργία τους. Αυτό ισχύει κυρίως για τον Η/Υ στον όροφο με την οθόνη αφής. Κατά τη δεύτερη εβδομάδα της έρευνας (3/11/08 - 9/11/08), ο υπολογιστής αυτός δεν λειτουργούσε σωστά, οπότε γι' αυτό το λόγο υπάρχουν αρκετά σχόλια για τη δυσλειτουργία του (π.χ. μόνο ελληνική γλώσσα) ή την καθόλου λειτουργία του ορισμένες φορές.

17. Στην ερώτηση «Ως επισκέπτης/ -τρια νιώσατε ότι είχατε περισσότερο ενεργητική ή παθητική συμμετοχή στη διαδικασία της επίσκεψης;», το 68,51% του συνόλου των επισκεπτών απαντά «Ενεργητική» (βλ. πίνακα 28).

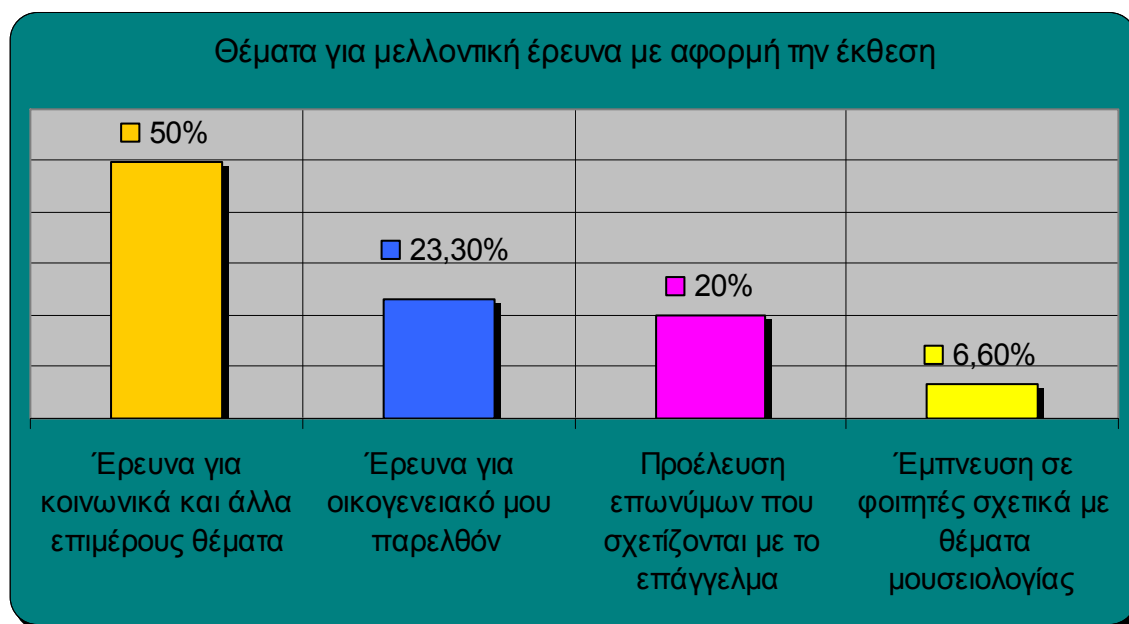
Πίνακας 28 : Ποσοστά απαντήσεων σχετικά με την εμπειρία της επίσκεψης

18. Στην ερώτηση «**Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κύρια μηνύματα της έκθεσης;**» το μεγαλύτερο ποσοστό σημειώνεται στην κατηγορία «Γνώση για το παρελθόν - Μάθηση» (24.46%). Το αμέσως επόμενο ποσοστό αντιστοιχεί στην κατηγορία «Μνήμη – Να κρατηθεί ζωντανή» (19.14%). Ακολουθούν με αρκετά υψηλά ποσοστά οι κατηγορίες: «Εξέλιξη του ανθρώπου, της εργασίας και του υλικού πολιτισμού», «Σχέση παρόντος παρελθόντος – Ο σημερινός άνθρωπος και ο άνθρωπος της προβιομηχανικής κοινωνίας» και «Συνθήκες υπό τις οποίες ζούσαν και εργάζονταν οι παλαιότεροι» (βλ. πίνακα 29).

Πίνακας 29 : Ποσοστά απαντήσεων για τα μηνύματα της έκθεσης

19. Σχετικά με το αν υπάρχει «**κάποιο θέμα για το οποίο σας ενέπνευσε ιδιαίτερα η έκθεση αυτή και για το οποίο θα θέλατε να συνεχίσετε κάποια προσωπική έρευνα στο μέλλον**», οι θετικές απαντήσεις ανέρχονται στον αριθμό **33**. Από εκεί και πέρα 36 άτομα απάντησαν «Όχι», ενώ υπάρχουν και άλλες 37 μη συμπληρωμένες απαντήσεις (κενές)². Στον πίνακα 30 παρακάτω δίνονται περισσότερα στοιχεία σχετικά με τις 33 θετικές απαντήσεις.

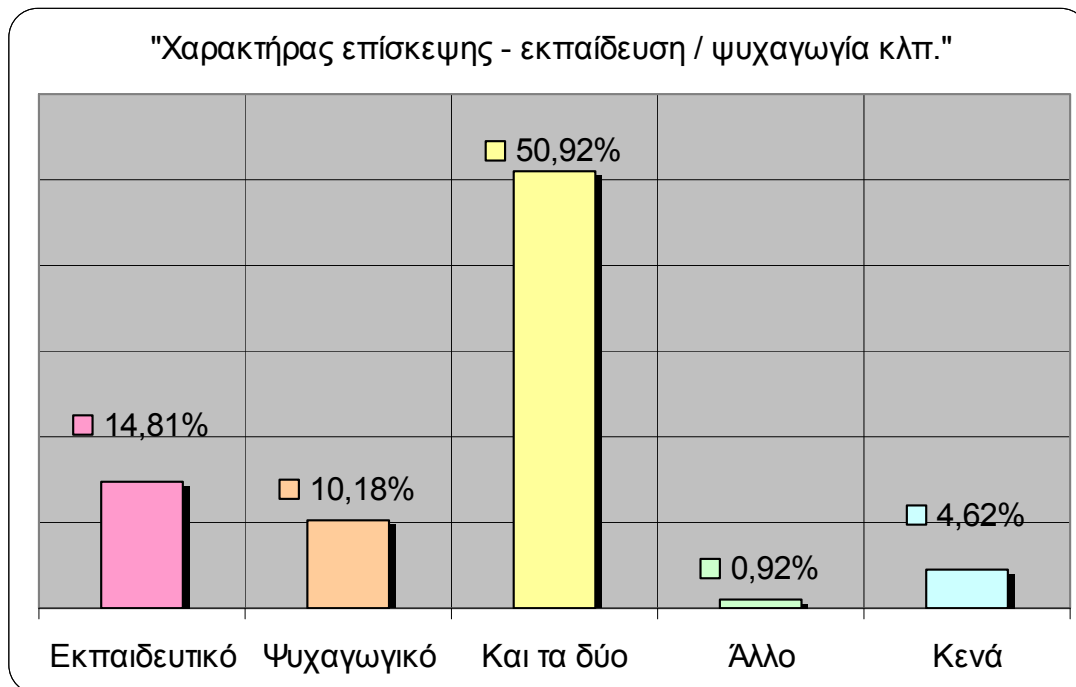

Πίνακας 30 : Ποσοστά απαντήσεων για θέματα που πιθανών να ερευνήσουν μελλοντικά οι επισκέπτες με αφορμή την έκθεση

Σημείωση: Για την κατηγορία «**Κοινωνικά και άλλα επιμέρους θέματα**» οι απαντήσεις αφορούν ► επαγγέλματα - συντεχνίες και οργάνωση, συνθήκες ζωής και εργασίας, πανηγύρια, εργαλεία και μέθοδοι κατασκευής τους, εργασία των γυναικών και των παιδιών, εξέλιξη των πραγμάτων, κλπ.

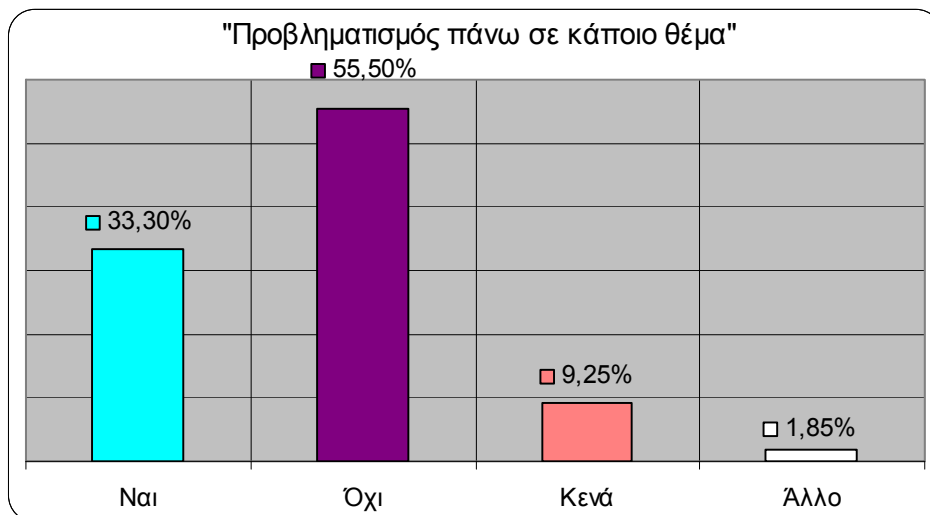
² **Σχόλιο:** Πιθανόν αυτό οφείλεται εν μέρει στο ότι δεν προκάλεσε η έκθεση στο κοινό μία τέτοια αντίδραση σε μεγάλο βαθμό, αλλά μπορεί να «μεταφραστεί» και ως ένα σημάδι κόπωσης του κοινού στο σημείο αυτό – λόγω του ότι οι ερωτήσεις ήταν αρκετές (26), εκ των οποίων αρκετές ήταν ανάπτυξης όπως αναφέρουμε και παραπάνω.

20. Στην ερώτηση που αφορά στο **χαρακτήρα της επίσκεψης** σε αυτή την έκθεση και στο πώς αξιολογείται από το κοινό: εκπαιδευτικός, ψυχαγωγικός ή και τα δύο, το 62.5% των επισκεπτών απαντά «Και τα δύο» (βλ. πίνακα 31).

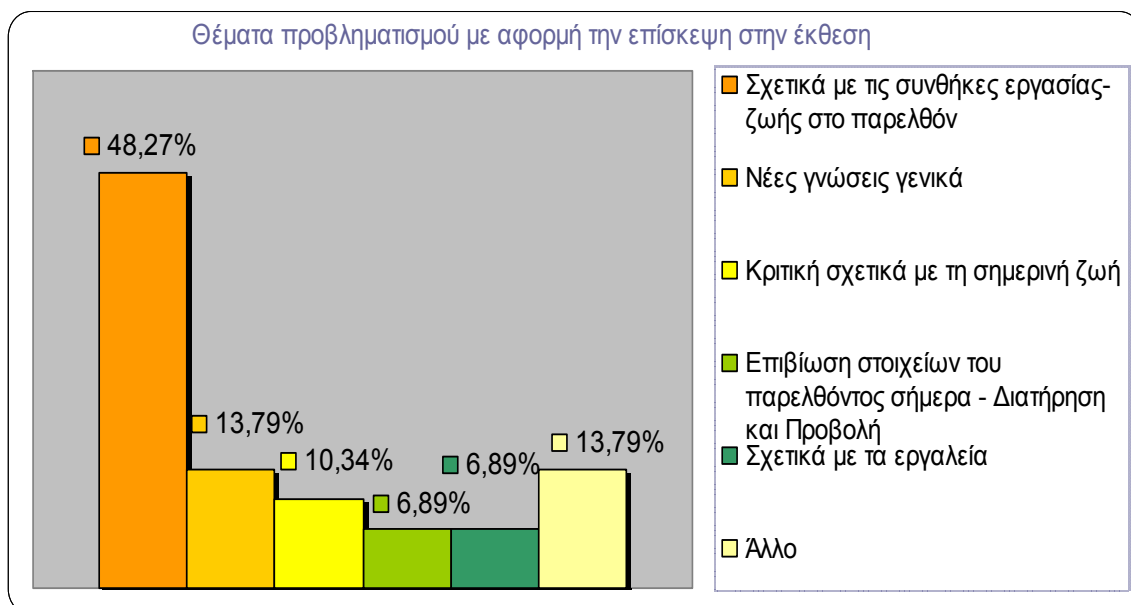
Πίνακας 31 : Αξιολόγηση των επισκεπτών σχετικά με το χαρακτήρα της επίσκεψής τους στην έκθεση

21. Στην επόμενη ερώτηση, στο πρώτο υποερώτημα: «**Τώρα που τελείωσε η επίσκεψή σας, νιώθετε ότι αλλάξατε άποψη ή προβληματιστήκατε σχετικά με κάποιο από τα θέματα που θίγει η έκθεση**», το 55.5% του κοινού απαντά αρνητικά, ενώ θετικά απαντά μόνο το 33,3% (βλ. πίνακα 32).

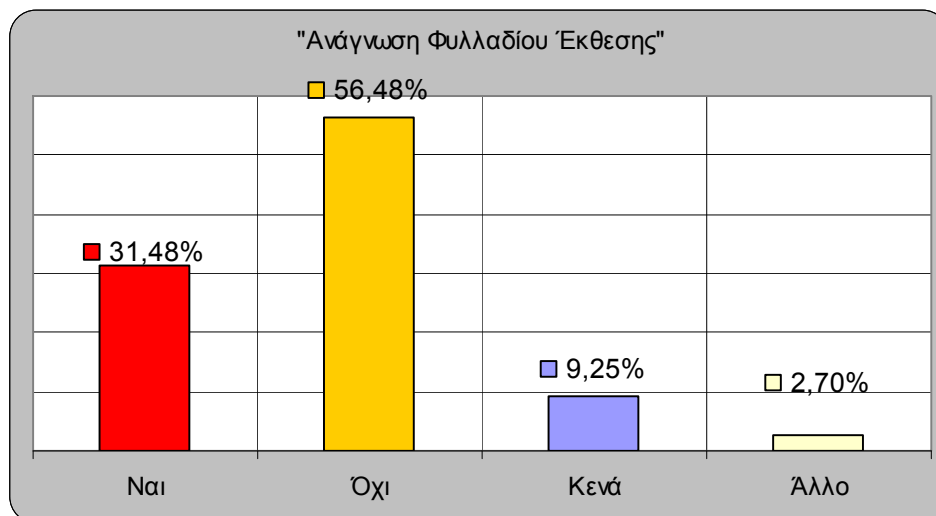
Πίνακας 32 : Απαντήσεις για το αν η έκθεση υπήρξε αφορμή προβληματισμού για κάποιο θέμα

Στο δεύτερο υποερώτημα που είναι το εξής: «**Αν ναι, πάνω σε ποιο θέμα και γιατί;**» έχουμε **30** απαντήσεις (αφού απευθύνεται μόνο σε όσους απάντησαν «Ναι» προηγουμένως). Από τις απαντήσεις αυτές, το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχει η κατηγορία «**Σχετικά με τις συνθήκες εργασίας-ζωής στο παρελθόν**» (48.27%). {Σημείωση: Τα ποσοστά είναι επί του συνόλου των 30 απαντήσεων}.

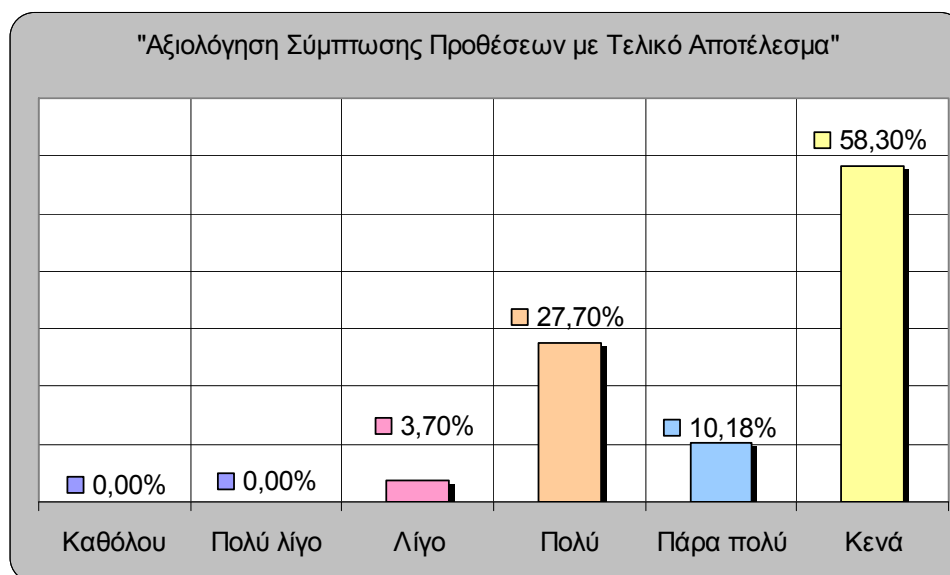
Πίνακας 33 : Ποσοστά απαντήσεων σχετικά με θέματα προβληματισμού

22. Στην ερώτηση «**Διαβάσατε το φυλλάδιο της έκθεσης που σας δόθηκε κατά την είσοδό σας;**» το **56.48%** των επισκεπτών απαντά «**Όχι**» (βλ. πίνακα 34).

Πίνακας 34 : Απαντήσεις επισκεπτών για το αν διάβασαν το φυλλάδιο της έκθεσης

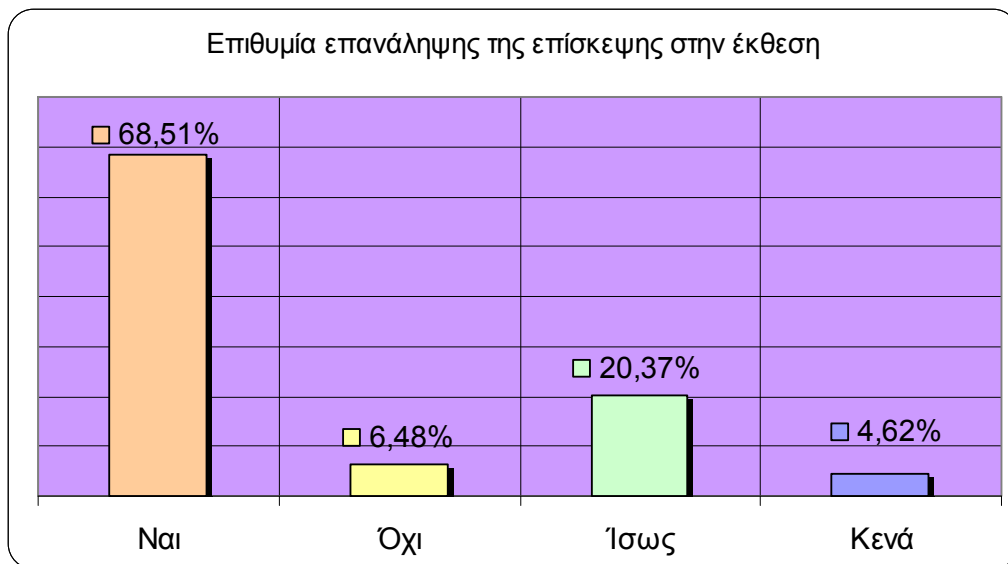
Στο δεύτερο υποερώτημα «**Αν ναι, σε ποιο βαθμό θεωρείτε πως οι προθέσεις του μουσείου σχετικά με την έκθεση, συμπίπτουν με το τελικό αποτέλεσμα;**», το 58.3% είναι μη συμπληρωμένες απαντήσεις (κενά)³. Έχουμε 45 απαντήσεις και από αυτές η κατηγορία «Πολύ» συγκεντρώνει το ποσοστό 27.7% (βλ. πίνακα 35).

Πίνακας 35 : Αξιολόγηση σύμπτωσης προθέσεων

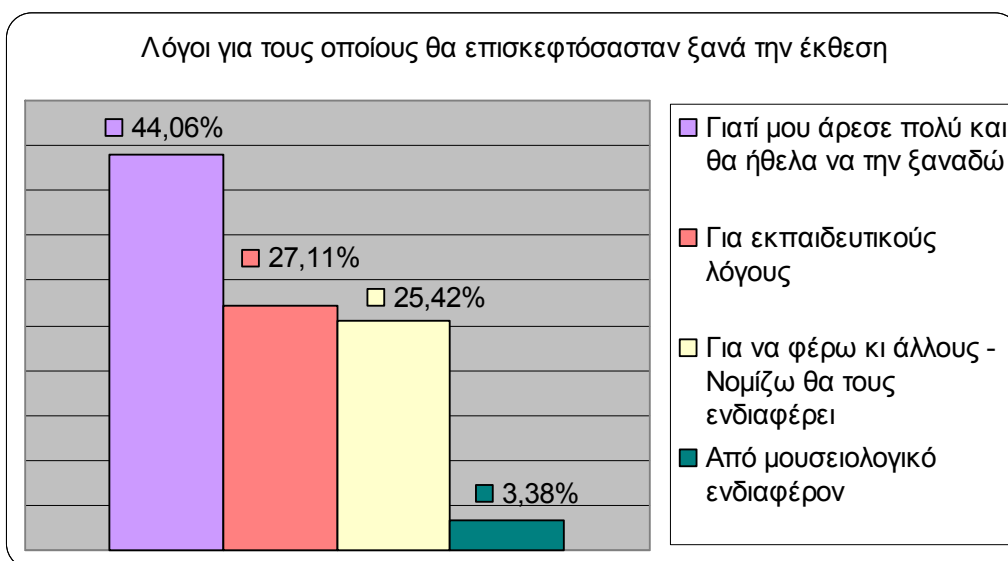
³ **Σχόλιο:** Φαίνεται εκ των υστέρων, πως η ερώτηση αυτή **δεν λειτούργησε πολύ καλά** στο κοινό, εφόσον στο πρώτο υποερώτημα η πλειοψηφία των επισκεπτών απάντησε «Όχι», ενώ το δεύτερο υποερώτημα, που είχε ως προϋπόθεση την απάντηση «Ναι», έμεινε σε μεγάλο βαθμό ασυμπλήρωτο.

23. Στην επόμενη ερώτηση : «**Θα επισκεπτόσασταν ξανά την έκθεση φέρνοντας ίσως και κάποιο άλλο άτομο να τη δει;**» το 68.51% του κοινού απαντά «Ναι», ενώ ένα 20,37% απαντά «Ίσως». Οι αρνητικές απαντήσεις είναι πολύ λίγες εδώ (βλ. πίνακα 36).

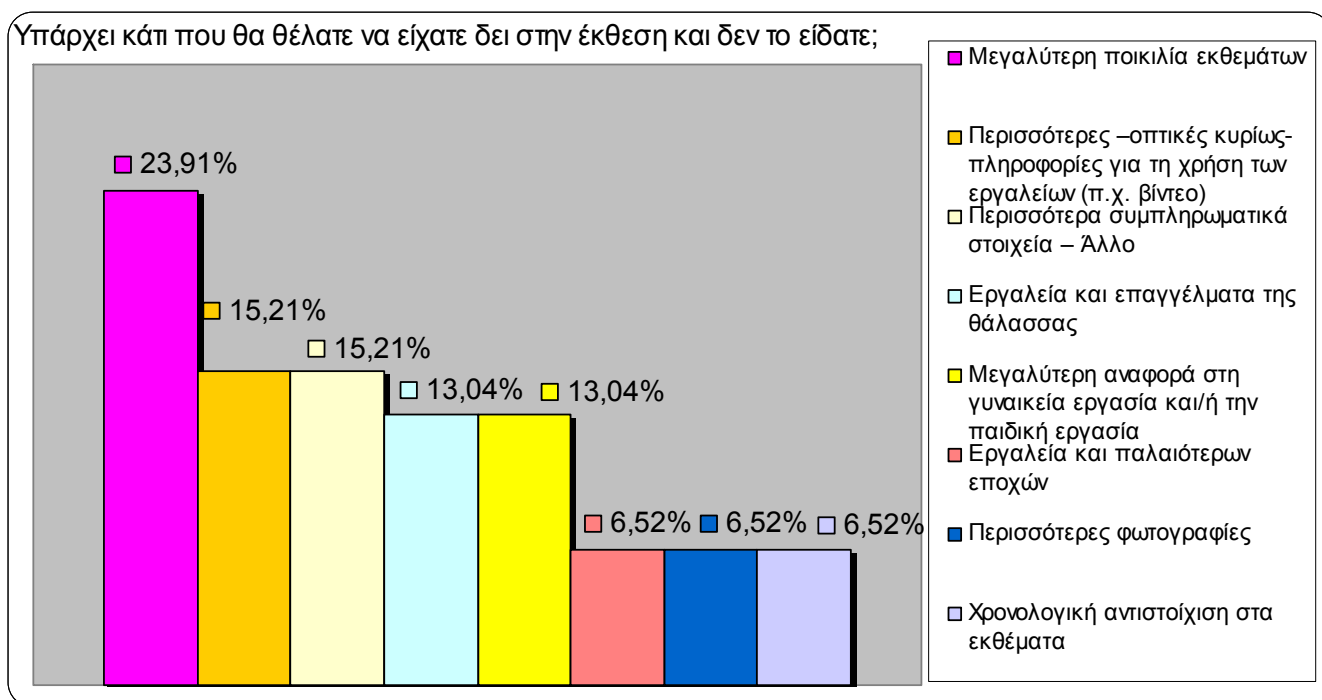
Πίνακας 36 : Ποσοστά απαντήσεων για το αν θα ξαναέρχονταν στην έκθεση

Στο υποερώτημα «**Για ποιο λόγο;**» υπερτερεί η κατηγορία «Γιατί μου άρεσε πολύ και θα ήθελα να την ξαναδώ» με ποσοστό 44.06% (βλ. πίνακα 37).

Πίνακας 37 : Ποσοστά απαντήσεων για το υποερώτημα «Για ποιο λόγο» της ερώτησης 23

24. Στην ερώτηση «Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να είχατε δει στην έκθεση και δεν το είδατε;» το 40.74% των επισκεπτών απαντά «Ναι», το 29.62% απαντά «Όχι» και το 27.7% είναι μη συμπληρωμένες απαντήσεις (κενά). Στις θετικές απαντήσεις οι κατηγορίες για το τι θα ήθελαν να είχαν δει και δεν το είδαν είναι οι εξής με τα αντίστοιχα ποσοστά τους με φθίνουσα σειρά (βλ. πίνακα 38):

Πίνακας 38 : Απαντήσεις στην ερώτηση «Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να είχατε δει στην έκθεση και δεν το είδατε;»

Συμπληρωματικά στοιχεία: Πέρα από τον πίνακα που παραθέτουμε παραπάνω, καταγράφουμε εδώ πιο αναλυτικά κάποια στοιχεία επιπλέον:

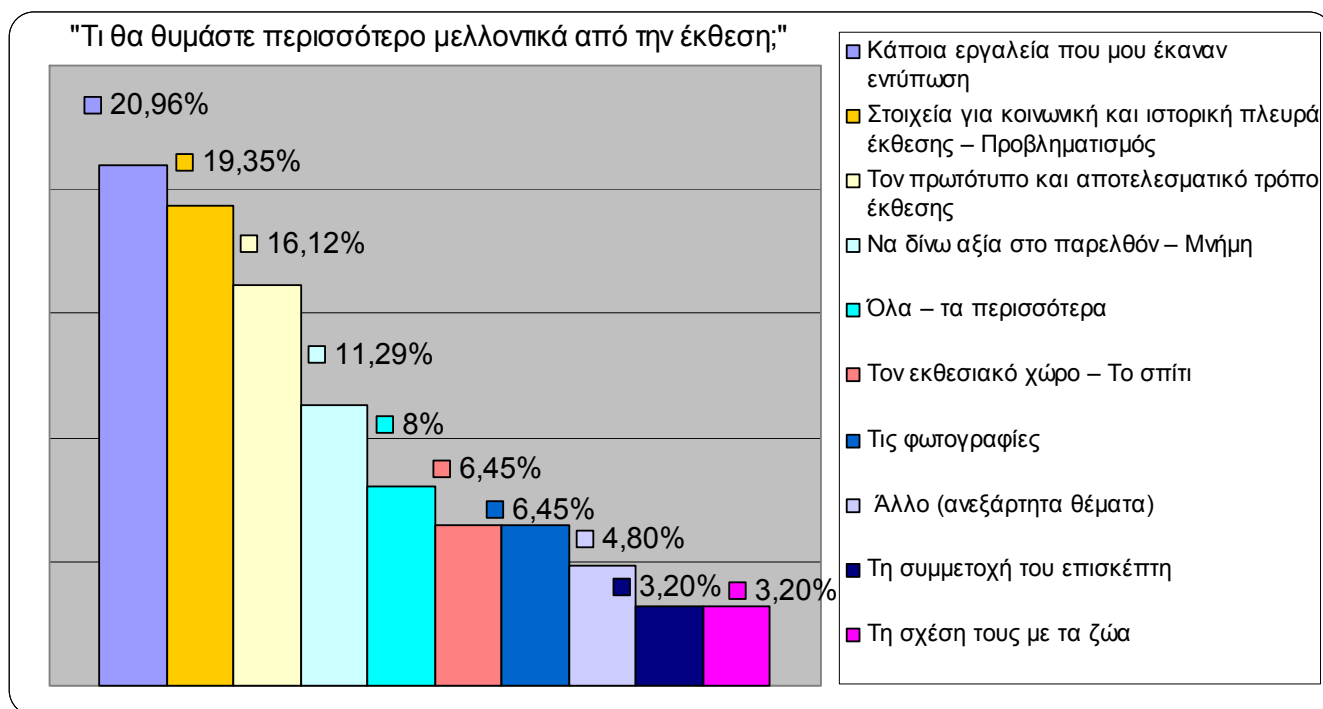
➤ Στην κατηγορία «**Μεγαλύτερη ποικιλία εκθεμάτων**» με ποσοστό 23.91%, εννοείται μεγαλύτερη ποικιλία εργαλείων και/ή επαγγελμάτων. Κάποια από αυτά καταγράφονται εδώ συνοπτικά: {εργαλεία και επαγγέλματα του αργυροχρυσοχόου, του λούστρου, του καστανά, του αγγειοπλάστη, του οινοποιού. Επίσης εκθέματα από τα «λαιοτρίβια», εργαλεία της πέτρας, εργαλεία από την παραγωγή ελαιολάδου, την επεξεργασία του μαρμάρου. Τέλος εκθέματα από την περιοχή της Μακεδονίας και άλλες περιοχές που δεν καλύπτονται}.

➤ Στην κατηγορία «Περισσότερα συμπληρωματικά στοιχεία – Άλλο» με ποσοστό 15.21%, κάποια στοιχεία είναι τα εξής: {πώς αναπαλαιώθηκε το σπίτι όπου στεγάζεται η έκθεση, περισσότερες μαρτυρίες και ντοκιμαντέρ γενικά, κάποιες πληροφορίες σχετικά με το πώς κατασκευάζονταν τα εργαλεία, πληροφορίες για τις κινητοποιήσεις εργατών – αγροτών, περισσότερα απτικά στοιχεία ιδιαίτερα για τα παιδιά, επεξηγήσεις στη γαλλική γλώσσα, κ.λπ}.

25. Στην ερώτηση «Ποια η συνολική σας εντύπωση από την έκθεση; Τι νομίζετε ότι θα θυμάστε περισσότερο μελλοντικά;» απάντησε το 75.92% του συνόλου των επισκεπτών.

➤ Στο σκέλος της ερώτησης «Ποια η συνολική σας εντύπωση από την έκθεση;», οι απαντήσεις αγγίζουν το 63.41% και όλες αναφέρονται σε «θετική» / «πολύ θετική» συνολική εντύπωση.

➤ Στο σκέλος της ερώτησης «Τι νομίζετε ότι θα θυμάστε περισσότερο μελλοντικά;» οι απαντήσεις αντιστοιχούν στο 70.73%. Από αυτές τις απαντήσεις προκύπτουν περίπου 10 διαφορετικές κατηγορίες (βλ.πίνακα 39).

Πίνακας 39 : Απαντήσεις στο υποερώτημα της ερώτησης 25

Σημείωση: Η παραπάνω διαφοροποίηση γίνεται επειδή η ερώτηση ήταν ενιαία και δεν χωρίστηκε σε δύο υποερωτήματα. Έτσι, προέκυψε κάποιος να απαντήσουν μόνο στο πρώτο ή μόνο στο δεύτερο υποερώτημα, ενώ κάποιος άλλοι και στα δύο.

26. Τέλος στην ερώτηση «**Κάποια άλλα σχόλια / παρατηρήσεις που θα θέλατε να κάνετε;**» έχουμε **31** απαντήσεις συνολικά. Παραθέτουμε εδώ τις 4 πρώτες κατηγορίες με τα μεγαλύτερα ποσοστά :

- ☺ Πολύ καλή προσπάθεια – Συγχαρητήρια: 47.2%
 - ☺ Ευχαριστούμε τους συντελεστές της: 13.8%
 - ☺ Η έκθεση / το Μουσείο χρειάζεται περισσότερη διαφήμιση: 11%
 - ☺ Να συνεχιστεί η έκθεση: 8.3%
-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

Το Μοντέλο Αξιολόγησης Εκθέσεων της B. Serrell⁴

⁴ Από το CD του βιβλίου "Judging Exhibitions. A Framework for Assessing Excellence" – Serrel, 2006

FRAMEWORK

Assessing Excellence in Exhibitions from a Visitor-Centered Perspective

Use this Framework to talk with your peers about excellence
and improve your professional practice.

First Meeting

Gather a team of six to 10 museum professionals and meet for at least two hours to become familiar with the Framework and to come to a common understanding of procedures before judging an exhibition.

You will be rating and discussing an exhibition regarding its level of achievement for four different Criteria. Is the exhibition:

Comfortable? Engaging? Reinforcing? Meaningful?

1. Comfortable

An excellent exhibition helps the visitor feel comfortable—physically and psychologically. Good comfort opens the door to other positive experiences. Lack of comfort prevents them.

2. Engaging

An excellent exhibition is engaging for visitors. It entices them to pay attention. Engagement is the first step toward finding meaning.

3. Reinforcing

In an excellent exhibition, the exhibits provide visitors with abundant opportunities to be successful and to feel intellectually competent—beyond the “wow” of engagement. In addition, the exhibits reinforce each other, providing multiple means of accessing similar bits of information that are all part of a cohesive whole. Visitors are confidently on their way to having meaningful experiences.

4. Meaningful

An excellent exhibition provides personally relevant experiences for visitors. Beyond being engaged and feeling competent, visitors find themselves changed, cognitively and affectively, in immediate and long-lasting ways.

Ratings are based on two different kinds of data:

Call-outs: your experiences in the exhibition as a visitor

Aspects: the evidence you found that supported each Criterion

At the end of the first meeting, pick an exhibition to visit.

Exhibition Title _____

Institution _____ Your Initials _____ Date of Visit _____

2

Create Call-Outs

Visit the exhibition by yourself. Keep notes about your experience in the form of sentences with feeling verbs—your thoughts, feelings and responses as you experience the exhibition as a visitor. These are your Call-outs.

3

Assess the Aspects

After visiting, leave the exhibition and then assess the Aspects—the evidence defining each Criterion—listed below. Using your Call-outs as a reference, think about to what degree each Aspect was appropriately present or not present in the exhibition. Using the following guidelines, put pluses and minuses in the right-hand columns.

++ Excellent, a wonderful example	— Not quite there	NA Does not apply (Not all Aspects apply to all exhibitions.)
+ A good example	— — Self-defeating	

1. Aspects of Comfortable		3. Aspects of Reinforcing	
a. Physical and conceptual orientation devices were present.		a. The exhibition was not overwhelming. There were "just enough" things to do.	
b. There were convenient places to rest.		b. Challenging or complex exhibit experiences were structured so that visitors who tried to figure them out were likely to say, "I got it," and feel confident and motivated to do more.	
c. The lighting, temperature, and sound levels were appropriate.		c. The presentation had a logic. It held together intellectually in a way that was easily followed and understood.	
d. Everything was well-kept, functioning, and in good repair.		d. The information and ideas in different parts of the exhibition were complementary and reinforced each other.	
e. There was a good ergonomic fit. Exhibit elements could be read, viewed, and used with ease.		e. The exhibit built on itself.	
f. Choices and options for things to do were clear. Visitors were encouraged to feel in control of their own experiences.			
g. Authorship, biases, intent, and perspectives of the exhibition were revealed, identified, or attributed. The exhibits reveal who is talking, fact from fiction or opinion, the real from the not real.			
h. The exhibition welcomed people of different cultural backgrounds, economic classes, educational levels, and physical abilities.			
2. Aspects of Engaging		4. Aspects of Meaningful	
a. The physical environment looked interesting and invited exploration.		a. Ideas and objects in the exhibition (natural specimens, living collections, cultural artifacts, demonstrations, and activities) were made relevant to and easily integrated into the visitors' experience, regardless of their levels of knowledge or motivation.	
b. Exhibits caught my attention and enticed me to slow down, look, interact, and spend time attending to many elements.		b. The exhibition made a case that its content had value. The material was timely, important, and resonated with the visitors' values. Meaning is the "so what."	
c. Exhibits were fun—pleasurable, challenging, amusing, intriguing, and intellectually or physically stimulating.		c. The exhibition content touched on universal human concerns and didn't shy away from deep or controversial issues.	
d. Exhibit components encouraged and promoted social behaviors. Exhibits encouraged visitors to call one another over, read out loud, point at, and converse about the exhibit material.		d. The exhibit experience promoted change in people's thinking and feeling, even transcendence. Exhibits gave visitors the means to make generalizations, change beliefs and attitudes, and/or take action.	
e. Experiences came in a variety of formats (e.g., graphics, text, objects, AV, computers, living things, models, phenomena) and a variety of sensory modalities—sight, sound, motion, touch, etc.			
f. Regardless of a visitor's prior knowledge or interests, there were interesting things to do.			

4

Rate the Criteria

To what extent did you think each Criterion was likely to be experienced in the exhibition?

Assign a rating level (1-6) to each Criterion.

Level 1 Excellent—Consistently good Aspects (+’s), with many excellent (++’s)

Level 2 Very Good—Consistently good Aspects (+’s) with very few or no misses (—’s)

Level 3 Good—Mostly good Aspects (+’s), but with some misses (—’s)

Level 4 Acceptable—A balance between good Aspects (+’s) and missed Aspects (—’s), or a few noteworthy things

Level 5 Misses Opportunities—Mostly missed Aspects (—’s), but there may be a few good Aspects (+’s)

Level 6 Counterproductive—Mostly self-defeating (— —’s), with many missed Aspects (—’s)

Using the evidence of your Call-outs and Aspects, write a Rationale for your rating.

1. Comfortable

Level Rationale:

☐

2. Engaging

Level Rationale:

☐

3. Reinforcing

Level Rationale:

☐

4. Meaningful

Level Rationale:

☐

5

Assessment Comparison Meeting

Allow at least two hours for the follow-up meeting. Start by recording everyone's ratings in the chart below.

Criteria Level Ratings Summary

Judge's Initials	Comfortable	Engaging	Reinforcing	Meaningful
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				

Any Strong Disagreements?

Discuss areas of greatest disagreement among the ratings above. Why do you disagree?

Recording Consensus

Discuss, then list, specific features, experiences, or feelings about the exhibition—both positive and negative—that you ALL agree on.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Social Moderation

After all the discussions, did anyone want to modify their ratings? If so, alter the ratings in the chart above.

Congratulations! You are now an Excellent Judge!

This project was supported in part by the National Science Foundation.
Opinions expressed are those of the authors and not necessarily those of the Foundation.

© 2005 Left Coast Press, Inc. All rights reserved. Limited copying in museum contexts for non-commercial purposes permitted.
All other users should contact the publisher at www.LCoastPress.com.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V

Συντελεστές της Έκθεσης «Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία»

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Γενική εποπτεία:

Ελένη Ρωμαίου-Καρασταμάτη

Επιμέλεια, Συντονισμός:

Έφη Μαντζούτσου

Βάσω Πολυζώνη

Μουσειολογική μελέτη:

Αλεξάνδρα Νικηφορίδου

Διαμόρφωση χώρου,

Καλλιτεχνική επιμέλεια:

Σταμάτης Ζάννος

Έρευνα:

Έφη Μαντζούτσου

Αλεξάνδρα Νικηφορίδου

Βάσω Πολυζώνη

Γιώργος Σπέης

Κείμενα:

Αλεξάνδρα Νικηφορίδου

Βάσω Πολυζώνη

Μετάφραση:

Σωτήρης Λάμπας

Συντήρηση αντικειμένων:

Δέσποινα Κατσαρού-Μοσχονά

Θανάσης Μαριολόπουλος

Ελένη Νάκη

Γιάννης Σταϊκόπουλος

Ράνια Τσιτσιλώνη

Σύνθεση μουσικής:

Γιώργος Ε. Παπαδάκης

Ζωγραφικά έργα:

Μανώλης Ζαχαριουδάκης

Φωτισμοί:

Κλήμης Ζαμενόπουλος

Παραγωγή video «Έκνη»:

Cinetic

Επιμέλεια ηχογραφημένων

μαρτυριών του ακουστικού εκθέματος

«Τι λένε οι μαθητευόμενοι»:

Κωστής Σφυρικήδης

Υλοποίηση ψηφιακού εκθέματος

«Τα σιδερένια παπούτσια»:

Νίκος Βάρσος

Interface, γραφικά:

Αντώνης Μακρυγιάννης

Τεχνική υποστήριξη,

Μεταλλικές κατασκευές:

Εντουάρδος Σαριγιάν

Ξυλουργικές κατασκευές:

Νικόλαος Καλαφάτης

Ψηφιακές εκτυπώσεις:

Νίκος Πασχαλίδης

Πηγή : Κατάλογος έκθεσης «Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία»